
ಶ್ರೀ ವಿ ದ್ವಾರ ಣ್ಯರು

ಪಿ. ಎಸ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯ, ಬಿ.ಎ., (ಆನರ್ಸ್.)

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198355

UNIVERSAL
LIBRARY

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ:

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಬಿ ಎ., ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ.,
ಅವರಿಂದ

ಮುನ್ನುಡಿ:

ಶ್ರೀಮಾನ್ ದೇವುಡು ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಂ.ಎ.,
ಅವರಿಂದ

ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃ:

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಓ. ಎನ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯ, ಬಿ.ಎ. (ಆನರ್ಸ್)

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎನ್. ಬುಕ್ ಡಿಪೋ

ಸಿಟಿ ಮಾರ್ಕೆಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

೧೯೪೬

ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೆ ಸೇರಿವೆ

ಮುದ್ರಕರು

ಗಿರಿಜಾ ಎಲಾನ್ ಪ್ರೆಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಓ. ಎ. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಬರೆದಿರುವ "ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾ ರಣ್ಯರು" ಎಂಬ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರಿಗೆ ಓದಿ ನೋಡಿದೆನು.

ಇದು ಕರ್ನಾಟಕಸಿಂಹಾಸನಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾ ರಣ್ಯರ ಜೀವನಸಾರವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಜ್ವಲವಾದ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಊಹಿಸಿ ಬರೆದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಥೆ. ಕೇವಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸಾಣೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಳಿಸಿ ತೆಗೆದು, ಇದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರದಿದ್ದರೂ ಸತ್ಯದ ತಿರುಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ದಿದ್ದರೂ ಆಗಿನ ಸಮಾಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಜಾತಿ, ಮತ, ವಂಶ ಇವುಗಳ ಒಣ ಅಥವಾ ಒಳ ದುರಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾರಿದ ಮೇಲಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಇದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ದೇಶಾಭಿಮಾನವು ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈಗಿನ ತರುಣರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿದೆ; ಬರಹದಲ್ಲಿ ತೇಜವಿದೆ. ಕೇವಲ ಪಂಪರನ್ನರನ್ನೋದಿ ಸಾಹಿತಿಗಳಾಗಲು ಹವಣಿಸುವವರ ಕೃತ್ರಿಮತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಲೇಖನ ಶಕ್ತಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಅವರ ಅಭಿಮಾನ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಧನಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೇ ಇನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗಿಲ್ಲ; ಸಂಶೋಧನೆಯಂತೂ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿಯಿತು. ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸ ಸಂಶೋಧಕರದು. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕಭಾವನೆಯ ಮತ್ತು ಅಭಿರುಚಿಯ ಅಭಾವವಿದೆ. ಸಾಧನ ಸಂಗ್ರಹವು ಆನಂದದಾಯಕವಾದ ಕಲೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅನೇಕರು ಅರಿಯರು.

ಸಂಶೋಧನವು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವು ; ಗಹನವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು. ತಿಥಿ ತಾರೀಖುಗಳ ಮಾಲೆಯು ಇತಿಹಾಸವಲ್ಲ ; ಅವು ಕೇವಲ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳು. ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಂಜನ ಹಾಕಿ ಕೊಂಡು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು "ಹ್ಲ" ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಕಾಣಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸಸಂಶೋಧಕರು ಮೋಹಂಜೋದಾರೋಪಖ್ಯಾತವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದರಷ್ಟೆ ; ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವತಃ ಇತಿಹಾಸವೆಂಬುದೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೋಹಂಜೋದಾರೋಪಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ಸಂಶೋಧಕರೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇದು ಕಠಿನ ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ತರುಣರಿಗೆ ಇತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಶ್ರಮ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಡ ; ತಪಶ್ಚರ್ಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಡ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಸರಸರನೆ ನೂರಾರು ಪುಟಗಳನ್ನು ಗೀಚಿ ತೆಗೆದು "ಸಾಹಿತಿ"ಗಳಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿರಲು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ದೀರ್ಘಸಾಹಸಮಾಡುವುದು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು ? ಇತಿಹಾಸವು ಸದ್ಯದ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ತರುಣರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಮತ್ತು ಅದು ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಭವಿಷ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರು ಇತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹಾಕಿಯಾರು.

ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತೆಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು. (೧) ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವು (೨) ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವು. ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮಾತ್ರ. ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವೇ. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತೆಯು ಇವೆರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಆಕಾಲದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ; ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಮುಖಂಡರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಅನೇಕ ತರಹದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಅವು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ ಮುಂಚೆ

ಮಧ್ಯ ಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯುವ. ಮಧ್ಯಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಉಗಮವು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿ - ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟ ಪ್ರವಾಹವು ನಡುನಡುವೆ ಅನೇಕ ವಿಘ್ನಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಮತಗಳ ಬಂದು ವೇದಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ, ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂತೇ ನಮ್ಮ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿವಯದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಅನೇಕ ಹಿಮಾಚಲದವರೆಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಎಂದು ಬೊಟ್ಟುಮಾಡಿ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಷ್ಟು ಅದು ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿತ್ತು.

ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಥೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಬಹುದು. ಮಾನವರನ್ನೂ ಅವರವರ ಗುಣಕರ್ಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಭಾಗಮಾಡಲು ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥೂಲರಾಶಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ— (೧) ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕರು, (೨) ಸಂರಕ್ಷಕರು, (೩) ಸಾಂಪತ್ತಿಕರು, (೪) ಸೇವಕರು. ಈ ರಾಶಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎ-ದಿಗೂ ಇದ್ದವುಗಳೇ, ಮುಂದೆಯೂ, ಉಳಿಯತಕ್ಕವುಗಳೇ. ಈ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದೂ ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ ಶೂಕವನ್ನಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವುದೂ ಮಾತ್ರ ಈ ದೇಶದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು (೧) ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ (ಅಧಿಕಾರ) (೨) ಅನುವಂಶಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ (೩) ಷೋಡಶ ಸಂಸ್ಕಾರ (೪) ಆಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ. —ಈಗ ಅದು ಎಷ್ಟೇ ನಿರ್ಜೀವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಮಾಜರಥವು (೧) ಜನ್ಮ, (೨) ದೀಕ್ಷೆ ಇವೆರಡು ಚಕ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದೆ. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಯಾವ ಧರ್ಮವೂ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪೂರಾ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೈನ-ವೀರಶೈವ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಗಳ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಕ್ಕೂ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ತೀರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಅನೇಕರ

ತರ್ಕ. ನಮಗೆ ಹಾಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಸೂತ್ರ ವನ್ನು ಪೋಷಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಜನ್ಮದ ಬದಲು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಮತಗಳು ಯತ್ನಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಧಕ್ಕಾ ರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪರಂ ಪರಾಗಿ ಜನ್ಮವನ್ನೇ ಅಪಲಂಬಿಸಿದವು ದೀಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಗಿನವ ರನ್ನು ಒಳಗೆ ಂಕ್ಕೊಳ್ಳುವ ವದ್ವತಿಸೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಸಾರಾಂಶ ಚಾರ್ವಕರಾದ್ಯ ಸ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಜೀವಾವು. ಅಂತರ್ಯಮಿ ಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಲೋಮ-ಪ್ರತಿಲೋಮ ವಿಸ್ತಾರವು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಆದವು. ಅದರೂ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಆಚ್ಚಳಮವ ಉಳಿಯಿತು.

ಇದಾಯಿತು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಅಂದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿ. ಕನ್ನು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಯಾವ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವ. ಮುನಿಶ್ವರರು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂಲಕ್ಕೂ ಡನೆ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. (೧) ರಾಜಕೀಯ (೨) ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ವ್ಯಥೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಅಖಂಡವಾಗಿಯೂ ಅಗಾಧವೂ ರೂಪವೂ ಏಕಮದದಲ್ಲಿ ಅಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದುವ ರಿಂದ ಪರಕೀಯರ ಪ್ರಬಲವಾದ ಆಘಾತಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬಲು ಬೇಗನೆ ತುತ್ತಾಯಿತು. ಈಗ : ಜಕೀಯ ಅಖಂಡವನ್ನು ತನ್ನ ವರಗೂ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಆ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ವಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿ .. ಅದಕ್ಕೆ ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ಪರ ಕೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇದ್ದರೂ, ತನ್ನ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಂಡಿತು. ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರ ಈ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಗಾಳಿ ಗಳನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ಏಷ್ಯದ ನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ; ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ. ಅದನ್ನು ಅವರು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಿದರೆಂಬುದರ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದ ರೇನೇ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತೆಯನ್ನರಿಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಮಾ ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಬಹಳ ಜುಣ್ಣಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಾವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡವಾಗಿತ್ತು, ದೃಢವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಆಗುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲವೆಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದಕಾರಣವೇ ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ವಾದ, ವೈಶ್ಯ-ವೈಶ್ಯವ್ರತೈ, ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾ ರಣ್ಯರ ಕಾರ್ಯವು ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಇತ್ತು. ಚಿಕ್ಕವುಟ್ಟು ರಾಜರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ನಿರ್ವಹಣಾಧಿಕಾರದ ಅನಿರೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದುದೇ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣತತ್ವ ಇವುಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಸುಲಭವೇ ದೇಶದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಭಾಗವಶವು (೨-೨೨-೫) ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಮಧುರ ಮೂಲನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಎಂದವರು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ವಭಾವದವರು-ಅವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ, ಕಾಲಿ, ಜಂಗಮರೇ ಇರಲಿ, ಮಧುರವೆಂದೇ ಕರಲಿ. ರಾಜ್ಯಕುಲದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೊ ಹದಿನೆ ಅಲಪ್ತರಾಗಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಸುಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಲಿಸಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಘನತೆಗೇರಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಯಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮೋಹಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಬಲಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಮಗೆ ಕಲಿಸಿದ ಎರಡನೆಯ ಪಾಠವು ಇದು. ಅದು ಕಲಿಸಿದ ಮೂರನೆಯ ಪಾಠವೆಂದರೆ ಶಾಂತಿಮಯ ಕ್ರಾಂತಿ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಯಾವುದೂ ಭಯಂಕರ ಘೋರವಾದ ಯುದ್ಧವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮೂರು, ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಗಲರು ನಮ್ಮನ್ನು ಎಂದೂ ಆಳುವುದು ರಕ್ತಪಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ವಿಜಯನಗರವು ಅರಿತು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಇರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಶಾಂತಿಮಯ ಕ್ರಾಂತಿಗಳೇ. ಶಂಕರ ಮಧ್ವ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಮತಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಕಾಯಿದೆಯ ಬೆಂಬಲವನ್ನೂ ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನವಾಗುವಾಗ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರು ರಾಜಕಾರಣದ ಬೆಂಬಲ

ವನ್ನು ಪಡೆದರೋ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಅವರು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವರು ಕಲ್ಯಾಣಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದುದು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇರಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದುದೇನೆಂದರೆ-ಮತಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಲಿ, ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗೇಗಾಗಲಿ, ಯಾರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಸರಕಾರದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳಕೂಡದೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವಾಲಿಸಿತು. ಬೇಲೂರಿನ ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವುಣ್ಯಾತ್ಮನು “ಯಂ ಶ್ರುವಾ ಸಮಾಪಾಗತಿ” ಎಂಬ ಆ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವನೋ ಏನೋ, ನಿಜವಾಗಿ ಅದು ಸಮಾಜದೊಳಗೆ ಸಮಾಜಕಲ್ಪನೆಗೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾದ ಶ್ಲೋಕವು. ಇಂದು ಅದರಂತೆ ನಮ್ಮ ಜನರು ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಆನೇಕ ಒಳ್ಳೆ ಜಗಳಗಳು ಮೂಯವಾಗುವವು. ಆ ವರಮತಸೂಚನೆಯ ಘೋರಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ವಿಜಯ ನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಧರ್ಮಜಾಗೃತಿಯ ಚೇವಳಿಯು ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ದಾವನರಗದವರು ಈ ಧರ್ಮಜಾಗೃತಿಯ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಮದಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧುಸಂಘರು, ಬಂಗಾಲ ದಲ್ಲಿ ಜೈನಸನ್ಯಾಸಂಘದವರು ಇವರೇ ಮುಂತಾದವರ ಮೂಲಕ ದಾವರ ಆ ಚೇವಳಿಯು ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಚೇವಳಿಯಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವರರಾಷ್ಟ್ರ ಘೋರಣವು (Foreign Policy) ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಶತ್ರುಗಳೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕೇವಲ ಮುಸಲ್ಮಾನರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರನ್ನು ವಿಜಯ ನಗರವು ಎಂದೂ ಹೀಯಾಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕುರಾಣಕ್ಕೇನೆ ವಂದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದ್ದೂ, ಅರಮನೆಯ ಹತ್ತರವೇ ಅವರಿಗಾಗಿ ಮಸೀದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೂ ನೈನೈದಿಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೂ ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅವರ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರಿಗೆ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ನಿಜವಾಗಿ, ಅರಸ

ನೆಂದ ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲ ಮತದವರನ್ನೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದೇ ಆತನ ಧರ್ಮ. ಸರಕಾರವು ಸರ್ವಸಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಾಳುವುದೇ ಉಚಿತ. ಆದರೆ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವರನ್ನು ಇದ್ದುರಿಸಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವು ನಮಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ.

ಇರಲಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಶರಣವಾಯ ಆದರೆ ಪರಂಪರೆಯು. ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಲಿಪಿವಾಚಿಯೇನೋ ವಿಜಯನಗರದ ವರಂವರೆಯನ್ನೇ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಆತನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಸ್ವತನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೊಪ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ವೆಚ್ಚಮಾಡಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ವೇಶ್ವರಯವರು ವಿಜಯನಗರದ ಘೋರಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - ವ್ಯಾಸರಾಯರಂತೆ ರಾಜಕಾರಣದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೈಭವದಿಂದ ಅಲಿಪ್ತರಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ರಾಜ್ಯನೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ದೇಶವನ್ನು ಪಾತಾಳಕ್ಕಳಿಸಿದರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದಲ್ಲಿ, (೧) ಬ್ರಹ್ಮ-ಕ್ಷತ್ರರ ಅನೋನ್ಯ (೨) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ವಭಾವದವರ ಐಹಿಕ ನೋಹದಿಂದ ಅಲಿಪ್ತರಾಗಿರುವಿಕೆ (೩) ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಳವಳಿಗೂ ಧರ್ಮದ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ವ (೪) ಸರ್ವ ಸಮದೃಷ್ಟಿ (೫) ಪರಕೀಯರೊಡನೆ ಶತ್ರುನಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೌಹಾರ್ದ (೬) ಶಾಂತಿಮಯಕ್ರಾಂತಿ (೭) ಸರಕಾರದವರು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಜದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಹಾಕದಿರುವಿಕೆ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಶಲನಾದ ಮತ್ತು ಉವಾತ್ತವಾದ ನೀತಿಕಂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಗರವು ಕಲಿಸಿದೆ. ಈಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವೆಂದರೇನೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಮುಖಂಡರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಂಥವರು ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೇನೆಂಬುದು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುವುದು. ಅಂದು ವಿಜಯನಗರವು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದ “ಜಯ” ಎಂಬ ಅವರ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಣೆಯು ಇಂದು ಅಖಿಲ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನದ ಜಯಧ್ವನಿಯಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಎಂಥ ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದ

ವಾದ ಸಂಗತಿಯು ? ಕೇವಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದಲೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ನಿಂದೀಚನದಾದರೂ ವಿಶ್ವಸನೀಯವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಈಗಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರ ಆರ್ಥಿಕ ಭ್ರಮೆಗಳು ತುಪಾಕಿಯೇ ಬಯಲಾಗುವುವೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದಾಯಿತು ಅಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯ ವಿಚಾರ. ಇಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅವು ಕೈಯಲ್ಲಾ ಜಟಿಲವಾಗಿವೆ. ನಾನಾಧರ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪವು ಮಾಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಮೇಲಿನ ಶ್ರಮೆಯು ಹಾರುತ್ತಿದೆ. ವಾಸ್ತವ್ಯ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೂಡುಬರೆಯಿತು ಅವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಲಾಭಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಹಾನಿಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಸಮುದರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರವೇಶಾರದ ಗಾಳಿಯು ತುಟ್ಟಿದವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ನಿರ್ಜೀವಸ್ಥಿತೆಯು ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಬುದ್ಧಿಯು ಬೆಳೆದಿದೆ. ದೃಷ್ಟಿಯು ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಅಂತಃಕರಣವು ರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸಂವರ್ತನವು ಬೆಳೆದಿದೆ ಹೀಗೆ ಲಾಭಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಹಾನಿಗಳೂ ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು ಒಳು ಮೊಡ್ಡ ಹೃದಯದಿಂದ, ಚಾರ್ಮಕರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬಹುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರ ಬುದ್ಧಿಯು ಬೆಳೆದಿದ್ದರೂ, ಅನುಕರಣ ಬುದ್ಧಿಯು ಬೆಳೆದಿದೆ. ವಾಸ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಶೂಕವು ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ ಬವ್ಮೆ ವಾದ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ, ಸತ್ಯಾನ್ವಿತ ಸರದಾರರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ, ಈಗ ಸಾಂಪತ್ತಿಕರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಮುಂದೆ ಕೂಲಿಕಾರರ ಕಾಲ. ಹೀಗೆ ಅದು ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತಲೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಅವರ ನಿಚಾರಗಳ ಹೊಸ ಹೂಳಿಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕಿವೆ. ಇದರಿಂದ ವರ್ಣಸಾಂಕರ್ಯವೂ ಕ್ಲೇತ್ರಸಾಂಕರ್ಯವೂ ಆಗಿವೆ. ಮತಾಂತರದ ದಿವಸಗಳು ಮಾಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ನಮ್ಮ ದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಯಿದ್ದವರು ಸತ್ಯ ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಮಿಕ್ಕವರೊಡನೆ ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ಇರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಧರ್ಮದ ಮತ(ಪಂಥ)ವು ಪ್ರಜಾ-ಮತ (Vote) ದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಹಾವಳಿಯೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮತ್ತು ಅಪ್ಪೊಳ್ಳರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯಾಗಿದ್ದು ಸುಚಿತ್ತವಾದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕುಟಿಲ ನೀತಿಯ ಮೂಲಕವೂ ನಮ್ಮವರ ಅದೂರ ದರ್ಶಿತ್ವದ ಮೂಲಕವೂ ಆ ವರ್ಗಗಳು ಏರಿ ಕೂಡಹತ್ತಿರು

ವು. ಸಾಮ್ಯವಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಮತಾವಾದಿಗಳ ಉದ್ದೇಶವು ಉದಾತ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸಮಗಾರರ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೋಷವಿರುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜವು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡ್ಡಿಯುವ ಅಂಚೆ ಇದೆ. ಸಮದೃಷ್ಟಿ ಎಂದರೆ ಸಮಸಂಧಿ, ಸಮಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಸಮಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗುವುದು ಗುಣಗ್ರಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತವೇ ಇಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೋಟಿ ಅನೇಕ ಶೂರು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಉಳಿದವರು ಇಂದು ಚದುರಕತ್ತಿವ್ವಾರೆ. ಅನವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಭಂಗಜನರ ಹೊಸದೊಂದು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವರ್ಗವು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಯುರುಡೆಗಳ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯವು ಯಾವಾಗ ಅಡ್ಡತೋರಾವಾಗ ನೇಡು ತಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆವು ಎಂದು ಹಲವರು ಹಲ್ಲು ಮುಸುಕುತ್ತಿರುವರು. ವರ್ಧಾ ಶಿಕ್ಷಣವು ಬತ್ತಿ ಬಂದಿರುವ ಹೇರಳವು. ವಾರಕಾಲಗಳು ಮೂಲೆ ಗುಂವಾಗುವವೆಂದು ಸನಾತನಿಗಳಿಗೆ ಅಂಚೆ ಈಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು, ಹಿಂದೂ ಸಹಸಂಘ, ಸರ್ವಾರ್ಥಸು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘ, ಸಮತಾ ಸಂಘ-ಈ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅಪೂರ್ಣವೂ, ಸಮೋಷವೂ ಆಗಿವೆ. ಸುರಕ್ಷಿತವೆಂದು ಅಧವಾ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಕಂಡ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆ ಹರಿಯದು. ಹೊಸ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಏದ್ಯಾರಣ್ಯವ್ಯಾಸರಾಯರಂಥ ಅದ್ವಿತೀಯರಾದ ಮಂತ್ರವ್ರಹ್ಮಾಚರಣೆ ಬೇಕು. ಅಂಧವರೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಲೊಲ್ಲರು. ಅಂಧವರು ಉದಯಿಸಿದ ಮಹಾವೇಸುವಿನವನ!

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಪ್ರೀಮ್ ಓ ಎಫ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಶರುಣಿಗೆ ಮಂಡಿಲು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಅಭಿಮಾನಾದರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಮೆಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಧಾರವಾಡ
೨೦-೧-೧೯೪೬ }

ಅಲೂರ ನೆಂಕಟರಾಯ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಶ್ರೀಯುತ ಓ. ಎಫ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ನನಗಿಂತ ಸೂಗಸಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನನಗೆ ಇಷ್ಟನಿಲ್ಲದಾಗಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ನನ್ನಿಂದ ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆಯಿಸುವ ಹಂಬಲ!

ಸುಮಾರು ಐದಾರು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀಯುತ ರಾಮರಾಯರು ನನ್ನನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯುವರಾ? ಎಂದರು. ನಾನು ಬಹಳ ದಿನ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ದಂತ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೋ ಇದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ ಬರೆಯುವಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿಯಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀ|| ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಬಹು ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನಿಂದ ಆಗದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇವರು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೊಂದು ಸಂಧಿಕಾಲ. ಹಿಂದಿನದು ಬೇಡ, ಹೊಸವೇ ತರೋಣ ಎನ್ನುವ ಕೂಗು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಬಯಲಜಿ, ವೇದಾಂತ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ನಿಜವಾದರೆ, ಸ್ವಭಾವ ಬಿಡುವುವ ಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ, ಇವರನ್ನು ನೋಡಿ, ಎಂದರೆ, ಹೌದು, ಹೌದು ಇತ್ತ ಜವಾನು ನೋಡಿ, ಅತ್ತ ಜರ್ಮನಿ ನೋಡಿ, ಅಚಲಗಳಂತೆ ಜೀವ ನದಿಗಳಂತೆ ಇರುವ ಚೀನಾ ಇಂಡಿಯ ನೋಡಿ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಸಿಂಹವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದ ಧೀರರಂತೆ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಕಾರಣರೋ ಅಲ್ಲವೋ ಅಂತು “ಜ್ಞಾನಿ ನಾ ಚರಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ ಸಮ್ಯಗ್ರಾಜ್ಞಾದಿ ಕೌಶಲಂ”

ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಸ್ತ್ರ ಎರಡನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಸರಧರ್ಮಿಯರ ಹಾವಳಿ
ಯನ್ನು ತಡೆದರು.

ರಾಜಕೀಯಾಭಿಮಾನ ಬಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ
ರಂತಹ ವಿಭೂತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಬೇಕು. ಬಹುಶಃ
ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದು ಮೂರನೆಯದೇನೋ ? ಇಂತಹ ಪುಸ್ತಕ ಮುನ್ಸತ್ತಾ
ದರೂ ಆಗಲಿ.

ತಾ|| ೧—೨—೧೯೪೬
ಬೆಂಗಳೂರು

ದೇವುಡು

ಅ ರ ಕೆ

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾವುರುಷರ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಗೌರವ
ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಲು ತರ್ಹರು. ಇವರು ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ ಇದ್ದರೆ
ಸಮ್ಮ ನಾಡು, ಸುಡಿ, ನಡೆ-ಇವು ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದುವೆ?—ಎಂಬ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ
ಅವಕಾರ ಉಂಟು. ಇವರ ಜೀವನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿ
ಯಲ್ಲಿ ನಾಕುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಸಾಧನ ಸಂಸತ್ತು ದೊರೆಯುವು
ಬಲ್ಲ. ಕರುಣಾರಿಗೆ ರುಚಿಸುವಂತೆ ರತಿಹಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ
ಜೀವನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ
ಹಿಂದೂ ರೀತಿ. ಇದ್ದೂರು ವೈಶ್ಣವ್ಯ. ನಿರೂಪಣೆಯ ವೈಖರಿ. ಭಾಷೆ
ಯಲ್ಲಿ ಕಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ವದಗಳಿವು. ಅವರಿಂದ ಕರುಣರ ರೂ ಭಂಡಾರ
ಎಂಬಲ ! ಉದ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಸರಳ ರ್ಥ. ಲಲಿತ ರಚನೆ. ಅನೇಕ
ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.
ಅವುಗಳಿಂದ ನಾನು ಉತ್ಕೃತನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಆ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೂ
ನಾನು ಚರ ದುಣ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವೀರನಾಟಿಕಗೂ, ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರೂ, ಇಹವಾಸಜ್ಞರೂ
ಘನವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮಾನ್ಯ ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು.
ಬಿ.ಎ., ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ., ಅವರು ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ
ಯನ್ನು ಬರೆದು ಅರ್ಪಿಸಿದರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಸವಿನಯ ಭಕ್ತಿ
ಪ್ರಣಾಮಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ, ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿರುವ
ಉತ್ತಮ ನಾಟಕಗಾರ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆದ ಶ್ರೀ|| ದೇವುಡು
ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರಲು ನೆರವಾದ ಎಸ್. ಎಸ್. ಎಫ್.
ಬುಕ್ ಡಿಸ್ಟ್ರೀಬೂಲಿಂಗರಾದ ಶ್ರೀ|| ಎಂ. ರಾಮರಾಯರ ಉಪಕಾರವನ್ನು
ಮರೆಯಲಾರನು

ತ || ೧೨೨ — ೧೯೪೬

‘ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಸಿಂಹಾರ’

ರಂಕರಪುರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಓ. ಎನ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯ

ಸ ರ ವಿ ಡಿ

ಪುಟ

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ದಿವ್ಯ ಸಂದರ್ಶನ

೧

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಸೀರ ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಆಶ್ರಮ ಪೀಠ

೧೨

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಮಾಲ್ಯ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಿವಾಹ

೨೦

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಪಾದಕರ ಕವನ

೨೬

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಅರುಣೋದಯ, ಅನುಸಂಧಾನ

೩೮

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಕರ್ಣಾಟಕಸಂಪಾದನಾಸಮಿತಿಯ ಚಾರ್ಯ

೪೯

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಂತ್ರಿತ್ವ, ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯ

೧೦೫

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ನನಾತನ ಧರ್ಮೋಜ್ಜೀವನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷ್ಕೇಷಣೆ

೧೧೫

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಜೀವನಜ್ಯೋತಿ, ಕೀರ್ತಿಕಿರಣ

೧೨೭

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಅನುಬಂಧ

ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸೇವೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವೈಯಕ್ತಿಕವು

ಸಂಪಾದಕರ, ಇತಿಹಾಸ ಪರಿಚಯ

೧೫೬

ಶ್ರೀ ವಿದ್ವಾಂಸರು

ಜನನೆಯ ಆಧ್ಯಾಯ

ದಿವ್ಯ ಸಂದರ್ಶನ

ಯದಾ ನಾಂ ಪುನಃ ಸಮಾಧಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ ಸಮಾಧಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ |

ಅಭ್ಯಾಸ ಸಮಾಧಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ ಸಮಾಧಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ || - ಗೀತಾ.

ಶ್ರೀ. ರ. ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ. ಪಾಲಿವಾಪನ ರಕ ಗ್ರಂಥನೆಯ ಭಾವ ಸಂಪನ್ನರ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸ. ಅಂದಾ ಪೂರ್ಣಮಾಯ ಸಂಜೆ. ಸೂರ್ಯನ ಹೊರಟು, ರರೂಜಯ ಮೇಲೆ ನಗುತ್ತಿತ್ತು; ಗಿರಿವಪ್ಪಿಯ ಮೇಲೆ ನಲಿಯುತ್ತಿತ್ತು; ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ತೆರತೆರಗೊಂದಿಗೆ ಚಿಲ್ಲಾಟೆ ಹಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅಮೃತೋದ್ರಿಯ ಸಾನುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯ ಭವನಸೂರ್ಯಕಮಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಬಿಡವಾದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಂಪಾದ ಗುನದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸಂಜೆ ಗಾಳಿ ಮಲ್ಲಿಮಲ್ಲಿಸೆ ಸುಲಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾದ ಹೂಗಳು ಅರೇ ಪರಿಮಳವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದುವು. ತುಂಬ ಬಗೆಗೆ ಬಂಡುಂಡು ರೋಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲ ಜಲಭರಿತ ಕುಸಾರಗಳೂ, ತಲಕಲಧ್ವನಿಯಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿಟ್ಟಿದ ರುಂಗಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎತ್ತ ನೋಡಿದರೂ ಮಹಾರಣ್ಯ. ತುಂಗಭದ್ರಾಧರಿಯ ಆ ಅರಣ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಾ, ಬೆಟ್ಟಗುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುಬಳಸಿಕೊಂಡು ಧಾವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆ ಪುಣ್ಯನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪಂಪಾ ಪ್ಲೇಟದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರ; ಸಮಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಂಸ್ಥಾನವು.

ಅಗತಾನ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೋಡಶ ಕಳಾವಲಪೂರ್ಣವಾದ ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಅಮೃತ ಕಿರಣನು ಸೂಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಮೃತ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನೆಯು ಭೂಮಿದೇವಿಯ ಅನಂದಲಹರಿಯಂತೆ

ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್‌ನೆಯ ನಡುನಡುವೆ ಹರಿಯುತ್ತ ವಸವ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳು ಜೆಜುದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಲಿಯುವ ಸ್ವರ್ಗಸಂದರಿಯಂತಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪ್ರಪಂಚ ವಾತಾವರಣ. ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯ ತಾಂಡನವಾದುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸೌಂದರ್ಯವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ನಲಿಯಲು ನಿಂತಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಬಿಡುಗಡ್ಡೆಗಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ದೇವತೆಗೂಟಾದ್ರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಲೀಲಾ ಸೌಂದರ್ಯ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ರುದ್ರಭಯಂಕರ ರಮಣೀಯತೆಯು ಭೈರವನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆ ಪಾಂಡುರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೆ, ಹುಲಿ, ಕರಡಿ, ತೋರ ಗಂಡಕ, ಕಮ್ಬರವೃಗ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ವನ್ಯವೃಗಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಆ ದೇವತೆಗೂಟಾದ್ರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮಹ್ಯಮೂಕ, ಮತಂಗ, ಮಾಲಗಂ, ಮಸ್ತಿ ಅಂಜನಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ ದಬ್ಬಿದೆ. ಅಪು ಸಮ್ಯ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನತಮವು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪವಂತೆ ಸಿಂಹವ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೆಚ್ಚು ಹವ್ವುಗಳೆರುವಂತೆ ಕೂಡುತ್ತವೆ.

ಅಂದು ಸಮರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ದೇವತೆಗೂಟಾದ್ರಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಂಡೆಯ ಬಂಡೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಣ್ಣ ಝರಿಯೊಂದು ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ದೇವದಾರು ವೃಕ್ಷ. ಅವರ ನೆರಳು ವಕ್ರದ ಬಂಡೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಆ ಮರದ ದಟ್ಟವಾದ ಕೊಂಬಿರಂದೆಗಳ ಎಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಜೆಜುದಿಂಗಳು ನುಸುಳಿ ಆ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಂಡೆಯಮೇಲೆ ಮಸಕುಮಸಕಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಆ ಮರಕ್ಕೆ ಒರಗಿಕೊಂಡು ತೀವ್ರಪುಂಜ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಆರಸ ಸುವ್ಯಗವಾಗ ವೈಕಟ್ಟಿನ ಮಪುಷ್ಪವಾದ ಬಾಹುಗಳ ; ವಿಶಾಲಹೃದಯ, ಅರತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳು—ಮಹಾ ಪುರುಷ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ವೈಕುಂಠಯುವ ಚಳಿ, ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನು ಮಾತ್ರ ಏಕವಸ್ತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಭಾನು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಿರ್ಜನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ನಿಶೀ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಏಕಾಂತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ತದೇಕಧ್ಯಾನ ಚಿತ್ತನಾಗಿರುವ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನು ಆಗಾಗ “ಶಿವೋಹಂ ಶಿವೋಹಂ”

ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗನ ಮನ ಸುಖವನೋ? ಕರೆತೆರೆನಾಗಿ
ಉರುಳುತ್ತಿರುಗ ಭಾವನೆಗೆಗೆ ದೂವೆಗೊಟ್ಟು ಬನ್ನಿಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೆ ನೂತ
ನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಅನ್ಯಾ! ದಿವ್ಯ ಸ್ವರ್ಗೋಪಮಾ ಭೂ! ಜಗನ್ನಾಥ! ಕರ್ತಾಂಕಿ
ಕಾಂಚಿ! ನಿನ್ನ ಹಿಂದೆ ತನುಧರಿಸಿದ ಮೈಭವವೇಕ ಇಂದು ಇಲ್ಲದಂತಾ
ಯಿತು. ನೀನು ಮರಾಳತ್ತಿರೂಪಿಯಲ್ಲವೆ! ನಿತ್ಯಚಂದ್ರರವಗ್ನ ನಿತ್ಯ
ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳನ್ನೂ ಕಂಡ ಪ್ರರಾತನ ಮಗವಯ! ನೇನಮಾನವರ ಬೀದಿ
ಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿದ ಪುಣ್ಯವಂದರಿ! ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ ನುತ್ಪ್ರದಯೆ!
ನಿನ್ನ ಪೂಜ್ಯಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ಸಂಕಟವನು. ಪ್ರೀತಿಸುನ್ನಾರಾಣ ಇನು
ವಾಮನಾಗತಾರವಾಡಿ ಬಲಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಮೂರು ಪಾದ ಭೂಮಿ
ಯನ್ನು ಪಾದಗಳಿಂದ ಗಡೆದು ಶೋಕತಾಪವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಿ
ಸಂಚರಿತ ಸ್ವಲ್ಪವೆ! ಮಹಾ ವೀರ ಕವಿ ರಾಜಮಾಣಿಕ್ಯವಾದ ಗಂಧರ್ವನು
ಯಲ್ಲರೇ ಈ ಕರ್ತಾಂಕಿ! ಅಧಿಪತಿ! ದಿವ್ಯ ರಾಜನು ಮನವೆತ್ತರೆ
ನನ್ನ ಮುಕ್ತಿಯಾದ ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಕತ್ತಿ ಮಲಿ ನಿರಾಚಮಿಲ್ಲವೆ!
ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಅನಂತರ ಸೀತಾರಾಜನು ರಾಜನು ಸನ್ನಿಹಿಸುತ್ತ
ವಾಗ ಅನಂತರಗೆ ಮೂರು ಮೂರು ರೂರ ಜಮೀನು ಸನ್ನಿಹಿಸುತ್ತವೆ!
ಸೀತಾ ಬಿಡು ಗಮನ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮನಿಂದ್ರನನ್ನು ಸಂಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಅವ
ನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತ ರಾಮಭಕ್ತ ಅಪ್ಪ ಸಂಯಮ ಅಜನಾಪನು ವೀರ
ಕನ್ನಡಗನಲ್ಲವೆ! ಅವಮಾ! ಅಪ್ಪ ಕೆಲವು ಕೆಲವು ಸಂಯಮವಾಗುವಲ್ಲಿ
ಸೀತಾಮಾತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸವಾದವು.

ಸಂಕಟವೆಂದವರು ಅಚ್ಚ ತಿರುಮಲದ ಮೇಲೆ ತಿರುಮಲ ರಾಜಿ
ಪ್ರಭು ಕನ್ನಡಗನು. ಸಾಧನು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಗೆ ಎಂದು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ
ಸಂಚರಿಸಿದನು. ಜನವೇಡಿಯ ಮಹಾರಾಜನು ಅರ್ಚನಾರ್ಥ ಯಜ್ಞ ಸನ್ನು
ಮಾಡಿ ಹರಿಹರೇಶ್ವರನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಗೋದಾನ ಭೂದಾನ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಕರ್ತಾಂಕಿ ನೂತ! ಎಂಥ ಸುಗಂಧವಾಯಿತು
ನಾಡಿದನು. ಮನುಷ್ಯನ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲವೆ! ಎಲ್ಲಿ ಸೋಡಿ
ದರೂ ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳು; ಪ್ರಾಣಿಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಇರುವವು, ಅಗಸ್ತ್ಯ, ಗೌರಮು

ಕಣ್ಣು, ನೂಂದನ್ನೆ, ಗುಣ್ಯಶೃಂಗ, ಮುಂತಾದ ಮರ್ಹಿಗಳೆ ವಾದಧೋಯಿಂದ ಈ ನಾಡು ನಶಿತವಾಗಿದೆ. ಗೋದಾಮೇ, ಕೃಷ್ಣ, ಭೀಮರಥಿ, ಮಲಪ್ರಭ, ಕಾಪೇರಿ, ಶುಂಗಭದ್ರೆ, ಪೇದಾವತಿ, ಕಪಿಲಾ, ಪಿನಾರಿನೀ ಮುಂತಾದ ಕೃಷ್ಣನದಿಗಳಿಂದ ಈ ನಾಡು ವಾಸನವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನನೀ. ನೀನು ನನಾತನ ಧರ್ಮಾಶ್ರಯವಲ್ಲವೆ ! ನಿನ್ನ ಒಬ್ಬವಿಶಾಲಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ್ವೇಷವೇ ಎಂದೂ ನಂದಿಹೋಗದ ನಂದಾ ದೀವದಂತೆ ಜೀಗುತ್ತಿದೆ ! ನೀನು ದರಂಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲವೇ ! “ಅಹಿಂಸಾ ವರಪೋಷಮುಷಾ” ಎಂದು ಮಾರಿದ ಜೈನಸಿಖಾಂತ ನಿನ್ನ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ನಲಿಯುತ್ತಿದೆ. ವೇದಧರ್ಮವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರಂಕರಾ ಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿರಣಗಳಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿದರು. ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ನಿನ್ನ ಧರ್ಮ ಪ್ರಭಾವವೇನು ಸಾಮಾನ್ಯವೆ !

ಕ್ರಾತ್ರೇಜೋಮೂರ್ತಿ ! ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ವಿನೀತ ರಣವಿಕ್ರಮ ಸ್ವಲಿಕೇಸಿ, ನನಾತನ ಧರ್ಮಾಶ್ರಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ, ಅದಿತ್ಯ ವರ್ಮ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೂಪಿಕ ಸಿಕ್ತಮಾದಿತ್ಯ, ಧಾರಾಶ್ರಯ ಜಯಸಿಂಹ, ವರ್ಮ, ಯುದ್ಧಮಲ್ಲ, ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳು ಜನಿಸಿ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಲತೆಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ಇಂಥ ವೀರಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದ ನೀನು ಇಂದೇಕೆ ನಿವೃತ್ತಹಾಯಕವಾಗುವೆಯನ್ನಾ ! ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಶತ್ರು ಭೀತಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆಯರು. ಅವಶೇಷವನ್ನು ಸಹಿಸರು. ಯುದ್ಧ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ ಸದೃಶರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇಶವ್ಯಾಪ್ತವನ್ನು ಕಾಮಾದುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣದಾನೆಯನ್ನಾ ಬಿಟ್ಟು ಬಲಿದಾನಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಜಪರಾಕ್ರಮಭೂಷಿತರಾದ ಆ ವೀರರು ಕಲಾ ಸೂತ್ರೋಪಕರಣವರು ; ವಿದ್ವಜ್ಞಾನಾಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದರು ; ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಭಾಗ್ಯವೇಕೆ ಕಳೆಗುಂದಿತು ? ಆ ಮೌರುಷೀಕ ಕಣ್ಣಿಗೆ

ಯಾಯಿಲು ? ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮರವೃಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಾನು ಸಿಕ್ಕೊಂಡರ ಮುಖ
 ರುಗಳು ಚಿಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಅಮೃತವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡು
 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವರಿಶವಿಮೃತರು. ಅಮ್ಮ ಮನೆ
 ಮಠಗಳನ್ನೂ, ಹಂಗವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಮಾನಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೂ ಕಾಮ
 ಷಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತರಾಗಿಲ್ಲ. ಆವರಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಸರದಾಸ್ಥದಲ್ಲಿ ನರಳು
 ತ್ತಿರುವರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ಧನ, ಗೌರವಗಳನ್ನೆ ಮಣ್ಣುವಾಲು ಮಾಡಿ
 ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಅಭಿಮಾನರೂಪ್ಯರಾದ ಜನರೇ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ
 ತುಂಬಿರುವರು. ತನ್ನ ಜನ, ನಾಡು, ಧರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ
 ಮಾಡುವ ಮನೋಭಾವವೇ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪೇಷಾಮಾಯೆಗಳಿಂದ
 ಕಾಡುವುದುಗಳಿಂದ ವರ್ತಮುತ್ತಿರುವರು. ಆತ್ಮವಂದನೆಯಿಲ್ಲ ; ಚಿತ್ತ
 ಸ್ಥೈರ್ಯವಿಲ್ಲ ; ದೇಶಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲ ವಿಧವಿಧವಾದ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಗಡೆ
 ಗಡನೆ ನಡೆಗುತ್ತಿರುವರು. ತಾಯಾ ! ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೀನು ಹರ್ಷವದನ
 ಯಾಗ ! ವೃದ್ಧರು ! ಭಾರತಾಂಬೆಯ ಮನವು ಕುರಿತನ್ನೆ ನಾಗುವುದೆಂದು !
 ಸನಾತನಧರ್ಮ ಸಂಜೀವಿಸಿಯಾಗುವುದೆಂದು ! ನಿನ್ನ ಪೃಥವದ ಮಂಗಳ
 ದಿನಗಳು ಮಾಡುವುದೆಂದು ! ನೀನು ಸುತ್ತ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜೋವಿರಾಜಮಾನ
 ಳಾಗುವುದೆಂದು ! ಅಮ್ಮ ! ನೀನು ಮೆನ್ನವದನಳಾಗಿ ಕಾಣುವೆಯಲ್ಲಾ !
 ನಿನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಮೂರಮಾಡಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆ ? - ಎಂದು ಆ
 ಮಹಾಪುರುಷನು ಭಾವನಾವರಣವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕರ್ಣಾಟಕ
 ಮಾತೆ ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವಂತೆಯೂ ಅವನಿಗೆ ಭಾಷವಾಯಿತು.

“ಕುಮಾರಾ, ನಿನ್ನಂಥ ಸತ್ಪುತ್ರರುಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ದುಃಖವೇಕೆ ? ಇಂದು
 ನಿನ್ನ ಸಮೋದರರು ಅಜ್ಞಾನಕೂಪದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ನರಳುತ್ತಿರುವರು. ದಾರಿದ್ರ್ಯ
 ದಾವಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಬಳುಕುತ್ತಿರುವರು. ಕರ್ತವ್ಯಪರಾಙ್ಮುಖರಾಗಿ ದಾರಿ
 ಗಾಣದೆ ಸುಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ಐಕಮ್ಯೋಗವಿಲ್ಲದೆ ದೇಶವ್ಯಾಪ್ತವನ್ನು
 ನೀಗಿಕೊಂಡರು. ರತ್ನಗರ್ಭಳಾದ ನನ್ನ ಭುಗ್ಗುವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ನನ್ನ
 ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅದೃಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ನಿರ್ವೀರ್ಯರಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ
 ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠರನ್ನಾಗಿ
 ಮಾಡಲು ನೀನು ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಸ್ವದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ನೆಲೆ

ಗೊಳಿಸಿ, ತಾಯ್ನಾಡಿನ, ಸೇವೆಗಾಗಿ ಅನುವಾಗಬೇಕು. "ಜನನೀ ಜನ್ಮ ಭೂಮಿಶ್ಚ ಸ್ವರ್ಗಾದಪಿಗರೀಯಸೀ" ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಮರೆಯದಿರು. ಅಖಂಡವಾದ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಕ್ಷಾತ್ರಮನೋಧರ್ಮವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವುವು. ನಿನ್ನಿಂದ ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರವಾಗುವಂತೆಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರಕಲ್ಯಾಣವೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ನೀನು ಪೀಠಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಬೇಕು ; ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಬೇಕು. ಈ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವನರಗೂ, ಈ ಹೇಮಕೂಟಾದ್ರಿ ನಿಂತಿರುವವರೆಗೂ ನಿನ್ನ ನಿರ್ಮಲ ರೇತೀ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಏಧರ್ಮಿಯರ ವಾದಾಘಾತಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಿ ಸಮಾಪ್ತವು ಜನಪದವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಸ್ಥಿರಸಂಕಲ್ಪವಿರಬೇಕು. ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಪಂಡಿತನವನ್ನು ಧೂರದೊಡಿ ಅವರನ್ನು ರಣೋತ್ಸಾಹಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇತುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ; ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಯಾಚಿಸುವುದು ಅಧಾನವ ; ಪೌರುಷದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಜೀವದಾನ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಸಂತಾನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕಂಡಿನ ಜನ ಆತ್ಮಯಜ್ಞ ಮಾಡಬೇಕು. ನರರ ಹಂಗಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಬಿಟ್ಟು ಮೂರು ವರ್ಷ ಬದುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯನಾಗಿ ಮೂರು ದಿನ ಬದುಕಿದರೂ ಸಾಕು. ಸ್ಪರ್ಧಾರ್ಹರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಡಿಯಲೇಬೇಕು. ದೇಶಾಭಿಮಾನರಹಿತರಾಗಿ ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ನಡೆಯಬಾರದು. ಅಂಥ ಜೀವಗಳನ್ನು ಬಾಳಿಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ !

ಕುಮಾರಾ ! ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಬಲವಿದೆ ; ಕ್ಷಾತ್ರಮನೋವೃತ್ತಿಯಿದೆ. ನೀನು ಧೈರ್ಯಗೆಡೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡಬೇಕು. ಜನನಾಯಕನಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತರಿಂದಲೇ ಇದು ಸಾಧ್ಯ ! ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಬಲವಿಲ್ಲವಿಲ್ಲ ; ಛಲವಿಲ್ಲವಿಲ್ಲ. ಲವರು ಛಲದಂಕನುಲ್ಲರು ; ಸಾಹಸಪ್ರಿಯರು. ಅವರನ್ನು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯಬಲ್ಲ ಶಕ್ತರು ಬೇಕು. ಅವರು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿಂತರೆಂದರೆ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನೇ ಜಯಿಸಬಲ್ಲರು. ಪ್ರಾಣ

ವನ್ನಾದರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ದೇಶಸೇವೆಗಾಗಿ ಕೊಡಬಲ್ಲರು; ಅವರಿ
ಮಾನಹೀನರಂತೆ ಬದುಕಿರಲಾರರು. ಅವರ ಜೀವನವೇ ಸಿಂಹಜೀವನ;
ಅವರ ಸರಾಕ್ರಮವೇ ಭೀಮಸರಾಕ್ರಮ. ಈಗ ಬಿಲವಾಗುತ್ತಿರುವ ಧರ್ಮ
ವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ನೀನು
ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು. ಕೇವಲ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣುಚ್ಚಿ ಕೂಳಿತಿರೆ
ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ವೇದವು ಸಿಂಹ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗತಿಗೆ ದೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ
ತಾನೊಬ್ಬನು ಮುಕ್ತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವುದು ಸ್ವಾರ್ಥ. ಪರಹಿತಾರ್ಥ
ಸಾಧನವೇ ಸಜವಾದ ರಹಸ್ಯ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಕೃಯ, ಯೋಗದಂಡ
ಇಂದು ಕೋದಂಡವಾಗಬೇಕ. ಅವನ ಕೃಯ ಜನಮೂಲ ರತ್ನವಾಶ
ನಾಗಬೇಕ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಗೃಹದೀಪರು ವೀರಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಬೇಕು;
ವೀರಶ್ರೀಯರಾಗಬೇಕು. ಅವರ ಶೊಭೆಗಳು ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಕೈ ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿಯ
ಬೇಕ. ದೋಗುವ ಕಾಡುವ ಬಯಲ ರಂಗೀರ ಹಾಡಬೇಕು. ವೃಕ್ಷರು
ಹಿಡಿಯುವ ಉರುಗೋಲು ವಜ್ರದೂಧವಾಗಬೇಕು. ರೃತಸರ್ವೇಳು
ಪಲಾಯುಧವಾಗಬೇಕು. ಸಾವಿಗೆ ಹದಿರಿ ಸ್ವರಂತ್ರವನ್ನು ಕೆಡದುಕೊಳ್ಳ
ಬಾರದು. ಶೂರರಾವರು ಸಾಯುವದು ಒಂದೇ ಸಲ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕ್ಷಣ
ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಕ್ಷಾತ್ರಪುನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಿಡಬಾರದು
ಹವಣಿಸಬೇಕ. ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕ್ಷಾತ್ರಜನನ್ನು ಜನರು
ಗೌರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು. ಪರಧರ್ಮಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಧರ್ಮ
ಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡದಂತೆ ಅವರ ಅಪ್ಪರವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದರೆ
ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕು. ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ದೀಕ್ಷಾ
ಚಾರ್ಯನಾಗಿ ನಿಲ್ಲು. ನೀನು ವೇದಾಂತಕೇಸರಿಯೆಂಬವನ್ನು ಬಲ್ಲಿ. ನಿನ್ನ
ಸಿಂಹನಾದ ದಶದಿಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೊಳಗಲಿ. ವೇದಾಂತ ಧರ್ಮವನ್ನು
ಉದ್ಧರಿಸು. ನಿರ್ವೀರ್ಯ ಕನ್ನಡಕುಲವನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ
ಮುಂಬೆಳಗನ್ನು ತೋರು; ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವಾ ಕಂಕಣವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಜನ್ಮಭೂಮಿ
ಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸು. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ; ನಿತ್ಯಮಂಗಳವಾಗಲಿ - ಎಂದು
ಅವ್ಯಕ್ತಮೂರ್ತಿಯೊಂದು ನುಡಿದು ಕಣ್ಮರೆಯಾದಂತೆಯೂ ಭಾಸವಾಯಿತು.
ಆ ಮಹಾವಿರುಷನು ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ಕತ್ತಿತ್ತಿನೋಡಿದನು. ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ

ಬೆಳುದಿಂಗಳ. ಕಾನ. ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾಗ ಇಮ್ಮಾ
ಅನನ ಸುನಾವಟಿಬದಮೇಲೆ ಮಳೆದ ನಿನ್ನಸಂದರ್ಶನವೆಂದು ಕಂಡನು.

ಅಪ್ಪು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಿಂದ್ರಾ ಹಮಕೂಟಾಚಲದ ನಿಲುವಳಿ ಹಿಂದೆ
ಮರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಸೂರನು ಕೆಂಪು ಮರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಕಾರದಲ್ಲಿ
ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು
ನದಿಯ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಆಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮೂರಟಿಬರತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ಣಾಟಕ
ಭಾಗ್ಯವಿಧಾನ ಉಪಯುಕ್ತವೆಂದು ನಂಬಿದ ನನು. ಶ್ರೀಮ-ಸುಪ್ರಸುಲ್ಲಿ ನೋಡು
ತ್ತಿದ್ದನು. ಸಂಗಭವ್ರವದಿಯ ತೀರದ ಜೇರ ಜೇರ ಸ್ನಾನಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ
ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು
ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸುತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾ-ಶ್ರಯಿಸುವ ಸರವೇ
ರಿಸಿ ಸೂರ್ಯಾಭಿನಯವಾಗಿ ತಿರುಗಿಕೊಂಡು ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಜಿಡುತ್ತಿದ್ದರು.
ನೀರಣೈವರು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೂತು ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿ
ದ್ದರು. ಜೈನಮತಿಯವರು ಸ್ನಾನಗೌರವವೆಂದನೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.
ಹೆಂಗಸರು ಬೆಳ್ಳಗಿಲ್ಲವು ತುಂಬಾ ಸೊಡಗಲ್ಲ ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು
ಕತ್ತನ್ನು ಮೈಯನ್ನು ಬಳುಕಿಸುತ್ತ ಮನೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಂಗ
ಭದ್ರೆಯು ಯಾವ ಎಗ್ಗೂ ಇಲ್ಲದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವಾಪಸಗೊಳಿಸುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತಿ
ದ್ದಳು. ವಂಪಾವಿರಾವಾಕ್ಷೇಶ್ವರನ ಕನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವೇದ
ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ರಾಹ್ಮಣಾಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಥೆ
ತ್ತಿತ್ತು. ಜೇಗಟೆ, ಸೊಂಟೆ, ಶಂಕು, ಭೇರಿ, ತಳ, ವೇಳೆಗಳು ನೋಡಗು
ತ್ತಿದ್ದವು. ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರು ಮಕ್ಕಳು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ದೇವ
ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ನದಿಯ ನೀರು ಏರುತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿ
ನೋರಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದೇಳುತ್ತ, ಎಕೆಗಾಳಿ ಸೇರಿದವಿತ್ತಿರಲು, ಎಕೆಬಿಸಿಲು ನಗು
ತ್ತಿರಲು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಳಿಸುಳಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಕಲಕಲರಿಸುವ ಹರಿದು
ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೇಮಕೂಟಾಚಲದ ನೀರು ಕಡೆಗೆ ಅಮಹಾ
ವುರುಷನು ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಗ ಇಷ್ಟವಾದವು ಅಷ್ಟೇನು ದುರಿ
ಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕತ್ತಾಳು ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ

ಆ ಗಾಹುಪುರುಷನು ಬಿಗಿಬಿಗಿನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ ಗುಂಭೀರ್ಯವೂ, ಅಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಲಾವಣ್ಯವೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕಳೆದಿರುವ ತಾನು ಭಾವನಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಂಡ ದಿವ್ಯಸಂದರ್ಶನವನ್ನು ಆಗಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕರ್ಣಾಟಕ ವಗಾತಿಯೇ ಲೋಕ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಮೂರುವೆಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಅಂಥ ಸಮಿತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಕಣಬದ್ಧನಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಅಂತರ್ಮಾಣಿಯ ಅದೇಶವನ್ನು ಅಮೃತಗರ್ಭಾಂತ ಪಾಲಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದನು.

ಹನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪಮುಂದೆ ನಡೆದನು. ಅಲ್ಲಿ ಮುಗಧವಾ ಗದಿಯು ಕಣಿವೆಯ ಮುಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ತೀರ ಮುಂದೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಆ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿತ್ಯಾರ್ಚನೆಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ದುರ್ಗಮವಾದ ವರ್ವತಭಾಗಕ್ಕೆ ಜನರು ಸುಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಏಕಾಂತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಆತನು ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಎಂದಿನಂತೆ ಆ ದಿನವೂ ಆತನು ಆಯೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಮುಗಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಝೇರಿ ಆತನ ವರ್ವತಭಾಗವಿರಬಹುದು. ಅಂದು ಆತನು ಆ ಗಿರಿಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಗದಿವರು ತಿಳಿದವರು ಎಂಬ ಶುಚ್ಚರಿಸಿದ ಸಂಕಲ್ಪ - ಎಂದಿನಂತಲ್ಲ!

ತಾಯಿ ಭುವನೇಶ್ವರೀ ದೇವಿ - ನಾನು ನಾಲ್ಕುತ್ತು ವರ್ಷದಿಂದ ಮಾಡಿದ
ನನ್ನ ಅಖಂಡ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಉಡ್ಡಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಧಾರೆ
ಯೆರೆಯುವೆನು. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನನ್ನದೆಂಬುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ.
ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಸೇವಾಭಾಗ್ಯವೊಂದೇ ನನ್ನದು. ಈ ಸೇವಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು
ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧ ನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಕನ್ನಡ ಕುಲಕೋಟಿಯ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ನನಗೆ ಮುಕ್ತಿ : ಸಮಾನ ಧರ್ಮದ ಅಭ್ಯವಯವೇ ನನ್ನ
ಪರಮಾರ್ಥ! ನನ್ನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದುದು ಇನ್ನೊಂ
ದಿಲ್ಲ. ಮಗಧರ್ಮಿಯರ ವದಾಘಾತದಿಂದ ಜರುಗುತ್ತಿರುವಾಗತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ
ನಾಡನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಜನಬಲವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧನೆಗಾ
ಗಿಯೇ ನಾನಿರುವೆನು. ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ.
ಸತ್ತವರೇನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆ? ನಾನು ಸತ್ತದಾದರೂ ದೇಶವಿಕ್ಕಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಯ
ಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಪರಣವೇ ಮಹಾಸಂಗಮ. ನಾನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಗುರು
ವಿನಿಂದ ಬುದ್ಧಿವ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಆರ್ಜಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಪ್ರದುವ್ಯವನ್ನು ಸಮಾತನ
ಧರ್ಮೋತ್ಸಾಹದ ಮೃಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಲಿಸಿದನು. ನಾನು ಕಲಿಕೆ ರಾಜ
ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಎದೆ ಬೀರಿ ನನ್ನ ಶಿವನನ್ನು ಸಾಧಿಸುವೆನು. ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿ
ಯಿದೆ. ಮೇವುಮರದ ಬದಲಾದವನನ್ನು ಮೀಸುವನಾಯಿತು! ಈ
ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮದ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿವ ಗುರು. ಅಂದಿಗಿರುವ
ನಾನು - ಹಗಲಿರುಳು ನಾಡಿನ ಅಭ್ಯವಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೀಸುವೆನು.
ಜಗನ್ಮಾತೆ! ಈ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ನನಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ
ತೋರಿಸು! ಯಾವ ಯಾವ ಮಾರ್ಗವೆಂದಲಾದರೂ ನೀನು ಮೈದೋರಿ
ಕರುಣಿಸು. ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವೆಂಬುದು ಎಷ್ಟೇ ಒಲೆಯುವುದಾದರೂ
ದೈವಬಲವಿರಲೇಬೇಕು. ಈಗ ನಾಡಿಗೆ ಒಡಗಿರುವ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೊನೆ
ಗಾಣಿಸಿ ಧರ್ಮಸಂಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸುಭದ್ರವಾದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸದೆ ವಿಫಲವಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತಿರುವ
ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗರೆ ಕರ್ಣಾಟಕವೇ ಮಧ್ಯರಂಗ! ಸ್ಪಷ್ಟಿಣಾ
ಪಥದ ಸಮಗ್ರ ಅವಧಿತಿ ಅಧನಾ ಉನ್ನತಿಯು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅವನತಿ ಅಧನಾ
ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮಹಾಧ್ಯಾತ್ರಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು

ಬರುವ ಆ ಪುಚಂಡ ಶತ್ರುಧಾಸಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ
ಕರ್ಣಾಟಕನೇ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಈ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನು
ನಾಡನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕು. ತಾಯಿ! ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಈ
ವಂಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ನಾನು ಹವರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬೀಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಣಾಟಕ
ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವನು. ನಾರಾಯಣನು ಪರಾಕಾಸಕಾರ ಮಾಡಿ
ರಾಕ್ಷಸರು ಕದ್ದು ಬಯ್ಯುತ್ತ ಭಯಂಕರವಾದ ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಳಿಸಿದ ಸ್ಮಾರಕ
ವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅನಾಥಾಶ್ರಮವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡನಾಡನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
ಗೊಳಿಸಿ ಆ ಸರಾದ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ನಾಡಿನ ಧೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಟ್ಟಬೇಕು. ದೇವ
ತಂಗಭದ್ರೆಯೇ ಸಾಕ್ಷಿ! ಶ್ರೀ ಪರಾವಾಕ್ಯಸೇವನ ವಂದಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಪುನೀತ
ನಾದ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಆರೋಪಿಸು! ಹೇಳುವುದಾದರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ
ಸ್ವರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬು! ವಸದೇವನಗಳ ಸನಗಿ ಸರವಾಗಿ ನಿರು!
ವಾಯುದೇವನೇ ಸನಗಿ ಅಶ್ವಮೇವನ್ನು ನೀಡು! ಕರ್ಮಸಂಪ್ತಿಯೇ ನೀನು
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿರು. ಭೂಮಿಪಾಲನೇ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಪಾಲನು. ಭವ
ನೇಶ್ವರನೇ ವೇದಿಯೇ ನಿನಗಿ ಅಹಂ! ಪ್ರಣಾಮಗಳು. ತಂಗಭದ್ರೆಯೇ
ನಿನಗೆ ಪಂಪವನನು - ಎಂಬ ಆ ಪುರುಷನಿಂದನ ಗಂಭೀರವಾದ ಗಿರಿ
ಶ್ರೇಣಿಯೇ ಮೊದಲಿನಿಂದ, ನನಯ ತರಗದಲ್ಲಿ ಮೊಳಗಿ, ವಸಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಧ್ವನಿಗೈದಿತು.

ಅಂದರೆ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನು ಸ್ವೀಕರಗಂಭೀರಭಾವದಿಂದ ಆ ಅರಣ್ಯ
ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಕಣ್ಮರೆಯಾದನು! ಈ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿಯೇ ಕರ್ಮ
ಯೋಗಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವೀರಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಆಶ್ರಮಜೀವನ

ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಧ್ಯಾಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಸಂಗಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಕರೋತಿಯಃ |

ಲಿವ್ಯತೇ ನ ಸ ಪಾಪೇನ ಸ್ಮದ್ವ್ಯಪತ್ರಃ ಸಂಭವಾ ||

—ಗೀತೆ.

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೀರಸಂನ್ಯಾಸಿ, ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಯೋಗಿ. ಅವರು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದಲ್ಲಿ, ಹೇಮಕೂಟಾಚಲದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಣಕುಟೀರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಆಶ್ರಮಜೀವನವನ್ನು ನಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಧರ್ಮವತ್ತಿ ವೈತೀಯೋತ್ತಿ. ಆಕೆ ವಾತಾಸ ಪುರದ ಚಾಲುಕ್ಯವಂಶದ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಷೇತಿಯೋತ್ತನ ಮಗಳು. ಮಹರ್ಷಿ ಅಗಸ್ತ್ಯನಿಗೆ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಲೋನಾಮುದ್ರೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಆ ಆಮಾತ್ಯಪುತ್ರಿ ವೈತೀಯೋತ್ತಿಯು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಐಶ್ವಯ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಬಳೆದಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ವತಿಗೆ ತತ್ಯ ಸತಿಯಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಎಂದಿಗೂ ತನಗೆ ಮನೆಯ ಸಿರಿಯನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ವತಿಯ ಸಂಸಾರದ ಉದಾಸೀನ ಭಾವದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದವಳಲ್ಲ. ಅವಳು ಬಡತನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉಡುಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತಳಾದ ಅವಳ ಮನೋಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ವವಿತ್ರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ್ದಳು. ಬಡತನದ ದಾರುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಾಗಲಿ ತನ್ನ ತವರೂಪನೆಯ ವೈಭವದ ನೆನಪಾಗಲಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ ಋಷಿಪತ್ನಿಯಂತೆ ಆಕೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಸಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅತ್ತೆ ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿ ಸೊಸೆಯ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯದ ಮಂತ್ರಿ ಮಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಡವಳಂತೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಂಸಾರ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿರ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯುಂಟಿ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಸದಾ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಭುವಃಶ್ವರಃದೇವಿಯು ಯಾವ ರೂಪದಿಂದಲಾದರೂ ತನಗೆ

ನಾಗರ್ದರ್ಶಕಳಾಗಬಹುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬಹಳ
ಮೊತ್ತು ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. “ಈ ಜಗತ್ತು ವರಮಾತೃನ ಕ್ರೀಡಾ
ಮಂದಿರ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಣುಸ್ವರೂಪರು. ಈ
ಜಗನ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಒಂದೊಂದು ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಲೇ
ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಮಗತೆಯಾಗಲೇ
ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವಳು. ಅದನ್ನೇ ಸ್ವಭಾವವೆನ್ನುವರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ
ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಗುಣಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅನು
ಸರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದಿರುವನು. ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಬುದ್ಧಿಯು ತನಗೆ
ತಾನೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು. ಬೇಡಬೇಡವೆಂದರೂ ಬಿಡದೇ ಜಗನ್ನಿಂದ
ವೈರಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸಿಬಿಡುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಗನ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ
ನಮಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಹಿಸಲೇ
ಬೇಕು. ಸರಮಾತೃನ ಪ್ರೇರಣಾ ಪ್ರಸಾರವು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಹರಿಯಲಾರಂ
ಭಿಸುವದು. ಆ ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಲೆಬಾಗಲೇಬೇಕು. ಅದರಂತೆ
ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗಿ ಮಡಿಸುಲೇಬೇಕು” ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವರು
ಆಗಾಗ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೇ ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಅವರು ಎಷ್ಟೋ
ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ
ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾನದ ಸಾರ್ವಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು
ಸಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ದೈವಾನುಕೂಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ
ಜನಬಲವಿಲ್ಲ ಧನಬಲವಿಲ್ಲ; ಬದ್ಧಾಬಲವೊಂದೇ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು. ಅವರು
ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಸ್ವದೇಶೋ
ನ್ನತಿಗಾಗಿ ನೀಡಲು ಹದವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಂತೆ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿ
ದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು
ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತ ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ
ಕೀರ್ತಿಯು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೆಯೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಜನರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಅವರ
ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ
ಕಳೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ದೇಶದ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಜನರಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ಜನರಿಗೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಗುರ್ದನೆಯನ್ನು ಸಮಯವರಿತು ತಿಳಿಸುತ್ತ ದೇಶಸೇವೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದಾಗಬೇಕೆಂದು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದಧರ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅತ್ಯಂತ ಕರ್ಮತರು. ಸಂಚ ವಂಚ ಉಪಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದ ರುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ರಾಜಭೂಷಣರಾಗಿ ಮಡಿಯುಟ್ಟು, ವಿಭೂತಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜವಳವಗಳನ್ನು ಸರವೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಯೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಭವ್ಯವಾದ ರೋರ ಸಂವತ್ತು ಎಂಥವ ರ್ಚೆಯೂ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವರಮೇ ಶ್ವರಸಂತಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ದರ್ಶನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಕದ್ದೆಸಿಂದ ಅನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಸಂತತವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಅವರ ಕುಟುಂಬಮುಖ್ಯಾಶ್ರಮದಂತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವಿಷ್ಣುರೂಪಗಳಿಗೆ ಅವರು ಪಾಠಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದವೇದಾಂಗಗಳನ್ನೂ ಮುಖ್ಯ ರಾತ್ರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅನಂತಿಯಿಂದ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇವಲ ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಕಲಿತು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತರಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ರಾಜನೀತಿಯನ್ನೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ರತಿಭಾವಂತರಾದ ಆ ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಗಳಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅವರು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಯೋಗವಿನ್ನೂ ಒದಗಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು.

ಕರ್ಮಯೋಗಿ ರಾಜಕಾರಣ ಪಟು ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸಗಳನ್ನೂ ಅವನ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಕುರಿತು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯವೃಂದದಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನು ಹಠ

ತೊಟ್ಟು ನವನಂದರನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನಾಡಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾನೂ ವಿಧರ್ಮಿಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಹಿಂದುರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಭುಜಕೊಟ್ಟು ಧೈರ್ಯಮನೋಭಾವದಿಂದ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಂಜೆಯವೇಳೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಮ್ಯವಾದ ವನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ತಟದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಅದ್ವಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅಂದಿನ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶದವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. “ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾದವನು ಮಾತ್ರನೇ ರಸ್ತೆ ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಿದ್ದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಯುದ್ಧಮುಖಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ರಾಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರಘೋಷ ಮಾಡತಕ್ಕ ವೀರರೂಪ್ರಿಯನು ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರಘೋಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ಚ್ಯವೆಯೂ ಬರಲಾರದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮುನಿದು ನಿಂತನೆಂದರೆ ಮಹಾರುದ್ರ ನದ್ಯರನುಗುತ್ತಾನೆ ; ಪ್ರಳಯ ಛೇದನನಾಗುತ್ತಾನೆ ; ‘ಶಾಪಾದಸಿ ಶರಾವಸಿ’ ಎಂಬ ವೀರವಾಣಿಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಂಶಜರು ಮರೆಯಬಾರದು. ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲವೆ ! ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ಜಾತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಬಲವನ್ನೂ ನಡುಗಿಸಲಿಲ್ಲವೇ! ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರೂ ಗಾಮಾನ್ಯರೆ ! ಚಿರಂಜೀವಿ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಂಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುತ್ರರು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಮಂಡಲಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅವರ ಮುಖಮಂಡಲ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಧ್ಯಾಸೂರ್ಯನಂತೆ ನಿಗಿನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಶಿಷ್ಯರು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ತಾವು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ರತ್ನಹೃದಯ ವಿನಾರಕ ರಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೆಲ್ಲುಮಸೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಯೇ ನಾನಾವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ದರ್ಭಿ, ನಮಿತ್ತು, ಮುತ್ತುಗದೆಲೆ, ಹೆಣ್ಣುಹಂಪಲು,

ಗಡ್ಡೆ ಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕತ್ತಲಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಅಶ್ವನುಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಲವು ಕುಳಿತು ಕಳೆಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂಕಲ್ಪ ಸರವೇರುವ ರಾಜ್ಯ ಸೂಚನೆಯೇ ಕಂಠಬರಲಿಲ್ಲ. ಇವರಿಂದ ಅವರು ನಿರಾಶರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ದೂರದಿಂದಲಿಂದಲೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ವರ್ಷಕಾಲ ಬಂತು. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮಳೆಯ ಮೋಡಗಳು ಆನೆ ಹಿಂಡಿನಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕವಿದು ನಿಂತವು. ಆಗಾಗ ಕೋಲ್ಲಿಂಚು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಡುಗಿನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆ ಗಿರಿ ಕಂದರಗಳೆಲ್ಲ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನೊಳಗಾಗಿಯೇ ಮಳೆಯು ಬಂತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಕುಟೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಘ್ರಾಜನದಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹಠತೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಗೀತಾ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯೋತ್ತಿಯು ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗಾಗ ತನಗೆ ತೋರಿದ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ದಿನ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಜಾತಸ್ಯ ಹಿ ಧ್ರುವೋಮೃತ್ಯು ಧ್ರುವಂ ಜನ್ಮ ಮೃತಸ್ಯ ಚ |

ತಸ್ಮಾದಪರಿಹಾರ್ಯೇಣರ್ಥೇ ನತ್ಯಂ ಬೋಚಿತಮರ್ಹಸಿ ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಓದಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಹಜ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದರು.

ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯೋತ್ತಿ :—ಸ್ವಾಮಿ, ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಸಾವು ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ತವನು ಹುಟ್ಟದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ — ಎಂದಮೇಲೆ ನಾವು ಈ ದೇಹಾಭಿನಾನ ದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ತರೂ ಸಾರ್ಥಕವಲ್ಲವೆ !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ :—ದೇವಿ ! ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಮನುಷ್ಯನು ಎಷ್ಟು ದಿನ ಜೀವಿಸಿದರೂ ಒಂದು ದಿನ ಸಾಯಬೇಕು. ಈ

ದೇಹ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ ; ಆತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಶಾಶ್ವತ. ಮನುಷ್ಯನು ಹಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವಂತೆಯೇ ಜೀವಾತ್ಮನು ಜೀರ್ಣವಾದ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಹೊಸ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮ ಅವಿನಾಶಿಯಾದುದು. ಯಾವ ಶಸ್ತ್ರಗಳೂ ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲಾರವು ; ದಾವಾಗ್ನಿಯಾದರೂ ಅದನ್ನು ದಹಿಸಲಾರದು. ಯಾವು ಮೊಂದು ಜಲಪ್ರಳಯವೂ ಅದನ್ನು ತೋಯಿಸಲಾರದು. ಯಾವ ಬಿರುಗಾಳಿಯೂ, ಅದನ್ನು ಒಣಗಿಸಲಾರದು - ಎಂದಮೇಲೆ ನಾವು ಈ ದೇಹ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಇದನ್ನು ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಜೀವ ಕೋಟಿಯ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಈನನ್ನು ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀನು ಗ್ರಹಿಸಿದೆಯಾ !

ನೈತೀಹೇತ್ರಿ :—ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರ, ನಿಮ್ಮ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಅರಿತೆನು. ನನ್ನಿಂದ ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಸಹಾಯವಾದೀತು !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ :—ಸಾಧ್ವಿ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನೀನಾದರೋ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗಳು. ನಾನು ಹುಟ್ಟು ಬಡವನು. ನನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿದ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಸುಖ ತಾನೆ ಉಂಟು.

ಪತ್ನಿ :—ಸ್ವಾಮಿ, ನನ್ನ ಜೀವನ ಸೌಭಾಗ್ಯವೇ ನೀವಾಗಿರುವಾಗ ನನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಾಗ್ಯ ತಾನೇ ಬೇಕಾದೀತು ! ಪತಿಸೇವೆಯೇ ಪತಿಗೆ ಒಂದು ಭಾಗ್ಯವಲ್ಲವೇ ! ನಿಮ್ಮ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಇಷ್ಟವಿದೆಯೋಚನೆಯೇ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ :—ಮಂಗಳಾಂಗಿ, ನೀನು ಪರಮ ಪತಿವ್ರತ. ಹಿಡಿದ ನನ್ನ ಮನೋರಥವು ಈಡೇರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ನನಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬಲ್ಲೆಯಾ !

ಪತ್ನಿ :—ಪತಿದೇವ, ಈ ತೃಣಪ್ರಾಣಿಯಾದ ನನ್ನಿಂದ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಸೇವೆಯಾಗುವದಾದರೂ ನಾನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ನಿಮಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗಾಗಿ ಸ್ವನಾತನಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮೀಸಲಿರುವೆನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ:—ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ನೆರವೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಈ ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ದೇಶ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲನು. ಸನಾತನಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಳಿಸಬಲ್ಲನು.

ಪತ್ನಿ:—ಪೂಜ್ಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ಮನೋರಥವನ್ನು ನನಗೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಿ ತಾರದೆ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ:—ನೀನು ರಾಜನೀತಿ ಚತುರನಾದ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗಳು. ನೀನಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ವಿಚಾರವೇನಿದೆ ? ಈಗ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಒವಗಿರುವ ದುರ ವಸ್ಥೆಯೆಲ್ಲಾ ನೀನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ನಾನು ನನ್ನ ಈ ಒಂದು ಸಂಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಹಿಂದೂ ಸಂಸಾರ ಗಳು ಈಗ ಹೀಗನಡೆಸೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸನಾತನಧರ್ಮ ಈಗ ಕಾಡುಮಾಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಅಳಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ವಿಧರ್ಮಗಳ ಹಿಂಸೆಯಂತೂ ಸಹಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಾಡನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ತುಂಬಿ, ಅಖಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸುವ್ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ವಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ತುಳಿದು ಸನಾತನಧರ್ಮವನ್ನು ಉಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ನಾನು ನನ್ನ ಆತ್ಮಪಾರಶುಧ್ಧತಿಗಾಗಿ ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿರುವೆನು. ಇದನ್ನು ನೀನು ಒಪ್ಪು ವಿಯಾ !

ಪತ್ನಿ:—ಹೃದಯೇಶ್ವರಾ, ಈ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಬಲೆ ಯಾದ ನಾನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಸೇವೆಯೇನು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ:—ಹೃದಯೇಶ್ವರ, ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಬಲೆಯರಲ್ಲ. ಅವರು ವೀರಮಾತೆಯರು ; ವೀರಪತ್ನಿಯರು. ವಾತಿನೃತ್ಯಧರ್ಮಬಲವೇ ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸರ್ವಸಂಪತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಾನಧನರು. ಪ್ರಾಣ ಕೈಂಠಲೂ ಮಾನವೇ ಅವರಿಗೆ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ನೀನು ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಸೇವೆಯೂ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಈ ಸಂಸಾರದ ಎಲ್ಲ ಖಾರವನ್ನೂ ನೀನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ವೀರಯೋಗಿನಿಯಂತೆ ನೀನು ನನಗೆ ನೆರ ವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ನಾನು ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಆ ಮಹಾದೇವಿಯ ಅನು

ಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಕೃತಕಾರ್ಯನಾಗಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ನಂಬುಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿದೆ. ನೀನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕು. ಇವೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ.

ಪತ್ನಿ:—ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಾ, ನೀವು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ವೇಶೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇನೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಭಾಗ್ಯ ಲಭಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ನಾನೇ ಧನ್ಯಳು. ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆಯೇ ಆಗಬಹುದು. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ತಾವು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿದ ಗೀತಾ ಶ್ಲೋಕದ ಸುರಾಂಶ ಈಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ನಶ್ವರವಾದ ವೇದವನ್ನು ಪರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ತೀಯಲೇಬೇಕು. ಈ ವೇದ ಯಾವಾಗ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ ಏನೋ! ಅದರಿಂದ ರಕ್ತಿಯಿರುವಾಗಲೇ ಪರೋಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ತಾವು ಸಾವಧಾನ ಚಿತ್ತದಿಂದ ತಮ್ಮ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಆತ್ಮಬಲದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೀರಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರೀದೇವಿಯು ತಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ:—ದೇವಿ, ನಿನ್ನಂಥ ಅಸುಕಾಲಸತಿಯಿರುವಲ್ಲಿ ನನಗೇನು ಭಯ ! ದೇವರು ನನಗೆ ಯಾವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೂಡದೇ ಇದ್ದರೂ ನಿನ್ನಂಥ ಸಾಧ್ವಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಜೀವನ ರಥಕ್ಕೆ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆಂತಲೂ ಪರಮಭಾಗ್ಯವಿನ್ನೇನು ! ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ತೀರಬೇಕು. ಪ್ರಾಜ್ಞೆಯಾದ ನಿನಗೆ ಅದೇನೂ ಹೊಸದಲ್ಲ. ನೀನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮೆಯವರನ್ನು ಭರ್ತೆಯಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರು. ನನ್ನ ಅಗಲುವಿಕೆಯಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವ್ಯಥೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡಿರು. ನಿನ್ನ ಮೈದುನರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದಲೂ ಮಾತೃಪ್ರೇಮದಿಂದಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಶಿಷ್ಯವೃಂದವೇ ನಿನ್ನ ಸಂತಾನ. ನೀನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡು. ನಾಳೆಯೇ ನಾನು ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವೆನು.

ಹೀಗೆ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ದಂಪತಿಗಳು ವ್ಯಾತನಾದುದ್ದರಿಂದ ಕುಳಿತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಗಿನಜಾಮೆಯಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸ್ವಾನಾಹ್ನಿಕಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಹೊರಟರು. ಆ ಸಾಧ್ವಿಯು ಎಂದಿನಂತೆ ನಾನೆಗೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಳೆಯೂ ನಿಂತಿತ್ತು.

ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ನೀರು ನಿಂತಿತ್ತು. ವನರಾಜಿಯೆಲ್ಲ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಸೂರ್ಯದೇವನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಆದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಶಿಷ್ಯರೂ ಹೊರಟರು. ವೈತಿ ಹೋತ್ರಿಯು ತನ್ನ ವತಿಯ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟಳು. ಕುಟೀರದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಕುಟೀರದಿಂದ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಿಂದಾಂ ದೂರವಿತ್ತು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ - ಈ ಸನಾತನಧರ್ಮದ ಎಳೆಗೆಗಾಗಿ ಅದಿಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಹಿಸಿದ ಶ್ರಮವನ್ನು ಅವರ ವಿದ್ಯಾವಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಿಷ್ಯರೂ ಕುತೂಹಲಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ ತಮಗೆ ಸೂಕ್ತ ತೋರಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸದಾಶಿವ:—ಗುರುದೇವ ! ತಾವು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಲೌಕಿಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಕ್ಕ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಟ್ಟುವಿರಿ. ಆದರೆ ಸನಾತನಧರ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ನಾವು ನಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವೆವು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ:—ಪೂಜ್ಯರೇ, ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—(ನಕ್ಕು) ವತ್ಸಾ! ಶ್ರೀ ಶಂಕರರು ಅವತರಿಸಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ವಾಷಂಡ ಮತಗಳ್ಳು ಖಂಡಿಸಿ, ವೇದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಅಖಂಡವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನೇ ಅಲ್ಲಾ ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎನಿಯೋಗಿಸಿದರು. ಈಗಲಾದರೋ, ಧರ್ಮದ ಅವನತಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗದಹೊರತು ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಲಾರದು.

ಸದಾಶಿವ :—ವೂಜ್ವರೇ ! ಶ್ರೀ ಶಂಕರರು ಕೈಗೊಂಡ ಧರ್ಮ ದ್ವಿಜಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಬಹಳ ದಿನದಿಂದಲೂ ಕುತೂಹಲವಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕೃಪೆಯಿಟ್ಟು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸುವಿರಾ !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು : ಕುಮಾರರಾ, ಬಹಳ ಸಂಶೋಷ. ನಾನು ಇದುವರೆಗೂ ಸಿಮಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ತಿಳಿಸದಿದ್ದು ಒಂದು ಕೊರತೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಸುಹೃದುರೂಪನ ಮತ್ತು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆ ಅಭಿಮಾನ ಲತೆ ವೂತು ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಗ್ಲಾನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರರು ಎಂಥ ಧರ್ಮ ದ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಅರಿಯಬೇಕು.

ಸದಾಶಿವ :—ಗುರುದೇವ, ಅವರು ಮಾಡಿದ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿಯಾದರೂ ನಿರೂಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಆಗಬಹುದು ; ಕೇಳಿ. “ಶ್ರೀ ಶಂಕರರು ವಾದವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಮಂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದರು. ಗುರುಗಳ ಆಪ್ತಜೀವಿಯಿಂದ ದ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾದಮಾಡಿ, ರಾಜಾಶ್ರಯದಿಂದ ಅನ್ಯಮತಗಳನ್ನು ಭಂಗಿಸಿ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸ ಹತ್ತಿದರು. ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾ ಸಥದಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳೂ ಎಂದು ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ವಾಮಾಂಸಾ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕರಾದ ಕುಮಾರಲ ಭಟ್ಟರನ್ನು ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಭಟ್ಟರು ತಾವು ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇಹ ಲೋಕದ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸತಕ್ಕವರಿರುವುದರಿಂದ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರು ವಾಮಾಂಸಮತದ ಆಧಾರ

ನೃಂಭರೂ, ಒಳ್ಳೇ ವರ್ತಿಸ್ತಿಗಳೂ, ಎದ್ದಾಂಸರೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಅದ್ವೈತಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಒಂದು ಅಲಭ್ಯಲಾಭವಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಅದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಹಿಷ್ಮತೀ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರನ್ನು ವಾದಕ್ಕೆ ಕರೆದರು.”

ಚಂದ್ರಶೇಖರ :—ಸ್ವಾಮಿ, ಮಾಹಿಷ್ಮತೀನಗರವಲ್ಲಿದೆ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಕಾಮರೂಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಸದಾಶಿವ :—ಮುಂದೇನಾಯಿತು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂಗೂ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರಿಗೂ ಪ್ರಚಂಡ ವಾದವಿವಾದ ನಡೆಯಿತು. ಮಂಡನಮಿಶ್ರರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯೇ ಈ ಇಬ್ಬರ ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತೀರ್ಮಾನ ಹೇಳ ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಕಡೆಗೆ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಹೋದರು. ಭಾರತೀದೇವಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೊಂದಿಗೆ ವಾದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ಶಂಕರರು ತಮರಕ ರಾಜನ ಮೃತದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಕಾಯ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾಯಿತಂತೆ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ :—ವಾದದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಯಾರು ಗೆದ್ದರು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ :—ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಜಯಿಸಿದರು. ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರರು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯ ರಾದರು. ಇವರೇ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಜಗದ್ಗುರು ಪೀಠವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು.

ಸದಾಶಿವ :—ಶ್ರೀ ಶಂಕರರು ಯಾವಾಗ ಬದುಕಿದ್ದರು ? ಅವರ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಾರು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅವರು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಕೇರಳದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲಟಿಯೆಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಶಿವಗುರು ಎಂಬುವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯ ಪುಣ್ಯಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ತಂದೆ ಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ, ತಾಯಿಯು

ಮಗನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕಿದರು. ಅವರು ಗೋವಿಂದ ಯತಿಗಳಿಬ್ಬರ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ವೇದವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದರು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ :—ಆಚಾರ್ಯರು ಕಾಮರೂಪದೇಶದಿಂದ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅವರು ಕಾಮರೂಪದೇಶದಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪೀಠವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯ, ಪದ್ಮನಾಭ, ತೋಟಕ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಮಲಕ - ಈ ಸಾಲ್ವರೂ ಆಪ್ತಶಿಷ್ಯರು. ಶೃಂಗೇರಿ, ದ್ವಾರಕೆ, ಜಗನ್ನಾಥ ಮತ್ತು ಬದರಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಸದಾಶಿವ :—ಅವರು ಎಷ್ಟು ಸರ್ವ ಬದುಕಿದ್ದರು ? ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವುವು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಆಚಾರ್ಯರು ಕೇವಲ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರುಷ ಬದುಕಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲವಾಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯವೆನಿಸಿದ ಉಪನಿಷತ್ತು, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಇವುಗಳ ಮೇಲಣ ಭಾಷ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವಾದುದು. ಆಚಾರ್ಯರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣವನ್ನು ಯಾರೂ ಮರೆಯಬಾರದು. ಸರ್ವಸಂಗವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಯೂ ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರಿಗೆ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಕೆಯು ಕಾಲವಾದಮೇಲೆ ತಾವೇ ಶ್ಮಶಾನ ಪಿಥಿಯನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸಿದರು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ :—ಆಚಾರ್ಯರಂಥ ಮಹಾಪುರುಷರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಸನಾತನಧರ್ಮವೇ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವೇದವಾಚ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಸನಾತನಧರ್ಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರಿ, ಮಸಣಿ, ದುರ್ಗ, ಭಿರವ, ಮಲ್ಲಾರಿ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ

ಕ್ರೂರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ರಿವ, ಸಿಪ್ಲಿ, ರಕ್ತಿ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿ ಜನರಿಗೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಶೋರಿಸಿದರು. ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಅಂಧ ಸಂಪ್ರದಾಯ ತ್ಯಾಗ, ಶುದ್ಧ ಮಾರ್ಗಚರಣೆ - ಇವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ತಂದರು.

ಸದಾಶಿವ :—ಪೂಜ್ಯರೇ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಶಾರದಾ ಪೀಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಈವರೆಗೆ ಆ ಪೀಠವನ್ನು ಆಲಂಕರಿಸಿದ ಗುರುಗಳು ಯಾರು ಯಾರು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು, ಬೋಧಘನಾಚಾರ್ಯರು, ಜ್ಞಾನಘನಾಚಾರ್ಯರು, ಜ್ಞಾನ ಘನೋತ್ತಮ ಶಿವರು, ಜ್ಞಾನ ಗಿರಿಗಳು, ನರಸಿಂಹ ಮುನಿಗಳು, ಆ ತರುವಾಯ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರು. ಅವರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ ತೀರ್ಥರೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇವರೇ ಈಗ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠಾಧೀಶ್ವರರಾಗಿರುವವರು. ಇವರು ಕಾಂಚೀಪುರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವ ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠಾಧೀಶ್ವರರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಸಾಘು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣ ಮತ್ತು ಭೋಗನಾಥರೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದೆ. ಅವರೇ ನನ್ನ ಜ್ಞಾನಗುರು.

ಸದಾಶಿವ :—ಸ್ವಾಮಿ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿದವರು ಯಾರು ಯಾರು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ವೀರಶೈವವೂ ಸನಾತನಧರ್ಮ ಶಾಖೆಯೆ. ಆ ಮತದ ಆಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಠಗಳು ಬಾಳೇನಹಳ್ಳಿ, ಶ್ರೀಶೈಲ, ಉಚ್ಚಯಿನಿ, ಕಾಶಿ, ಹಿಮತೈದಾರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ರೇಣುಕ, ಏಕೋರಾಮ, ಮರುಳಾರಾಧ್ಯ, ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ, ವಿಶ್ವರಾಧ್ಯ-ಎಂಬ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರುಗಳು ಆ ಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮ ಮುಂತಾದವರೂ ಆ ಮತವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದರು.

ಜಂದ್ರಶೇಖರ :—ದ್ವೈತ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿರುವರೆ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹುಟ್ಟು ಕನ್ನಡಿಗರು. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ತಮಿಳುನಾಡಿನವರಾದರೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ವಾಸಿಸಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿತು.

ಸದಾಶಿವ :—ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಮತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿರಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಜೀವನಪರಿಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಲಾಷೆಯಂತೆ ಆಗಲಿ. ವ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದುವೂ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮಾದೃಗ್ಗಿಂದ ಜನರು ಬಾಳಬಹುದು. ತಮ್ಮ ಮತ ದೊಡ್ಡದು ; ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮತ ಚಿಕ್ಕದು ಎಂಬ ದುರಭಿಮಾನವಿರಬಾರದು. ಆದರೆ ಸ್ವಮತದ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪರಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದಾದರೂ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾದ ಗುಣ ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯಭಾವದಿಂದ ಅರಿಯಬೇಕು. ನೀಚ ಮತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಖಂಡಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ಮಥುರೆ, ಬದರಿನಾಥ, ಕಾಶ್ಮೀರ, ಕಾಶಿ, ಜಗನ್ನಾಥಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತಿರುಪತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಂಠಿಯನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಶೈವರಾಜನಾದ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನಿಗೂ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಮನಸ್ತಾಪ ಬಂದದ್ದರಿಂದ, ಆಚಾರ್ಯರು ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಬಂದು ಆಗ ದೋರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಬಲ್ಲಾಳವಂಶದ ಬಿಟ್ಟದೇವನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದರು. ಅವನು ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಅವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷ್ಣುವೇನಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ರಾಮಪ್ರಿಯ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪಂಚಮರು

ಕೆಲವು ಗೊತ್ತಾದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ತೋಗಿ ದೇವರದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಅನಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ರಾಮಾನುಜರು ತಮ್ಮ ಮತತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪಸಿಸುತ್ತ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರ, ಪುರಾಣ, ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ - ಇವುಗಳ ಅಧಾರದಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವರು. ರಾಮಾನುಜರ ಮತ ಪಾಂಚರಾತ್ರ ಮತದ ವಾಸುದೇವ ಧರ್ಮ. ಕೇಶವಸೋಮಯಾಜ ಮತ್ತು ಕಾಂತಿಮತಿ ಎಂಬವರು ರಾಮಾನುಜರ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು. ಇವರು - ಯಾವವಪ್ರಕಾರರೇಂಬ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತವರುಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ತಾವು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾದರು. ಅವರು ಸುಮಾರು ೧೨೦ ವರ್ಷ ಬದುಕಿದ್ದರು.

ಚಂಪ್ರಶೇಖರ :- ಪೂಜ್ಯರೆ, ಸಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಂಥ ಮಹಾವುರುಷ ರಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ಚ್ಯುತಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂತು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯವನ್ನೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ. ಇನ್ನೇನು ಹಂಪೆಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :- ನಾನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಮುಂದೆ ನೀವು ಆಯಾ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಮತಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜರಂತೆಯೇ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೂ ವೇದಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು. ಅವರ ಹೆಂಡೆಯ ಹೆಸರು ಮಧ್ಯಗೇಡಭಟ್ಟ. ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ವೇದವತಿ. ಅವರು ತೋಟಂತಿಲ್ಲಾಯರೆಂಬ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಚ್ಯುತ ಪ್ರೇಕ್ಷರಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅವರನ್ನು ಆನಂದತೀರ್ಥರೆಂದೂ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞರೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಂದಿಗೆ ವಾದಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿದರು. ನರಹರಿತೀರ್ಥ, ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥ. ವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥ, ಉಪೇಂದ್ರತೀರ್ಥ, ಮಮನತೀರ್ಥ, ರಾಮತೀರ್ಥ - ಮುಂತಾದವರು ಆಚಾರ್ಯರ ಮುಖ್ಯಶಿಷ್ಯರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ದ್ವೈತಮತ ಪರನಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಸುಮಾರು ೭೯ ವರ್ಷ ಜೀವಿಸಿದ್ದರು.

ಹರಿಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು : ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಜೀವಾತ್ಮರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳ್ಕನೀಚ ಭೇದವಿದೆ. ನಿರ್ಮಲಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನ - ಎಂದು ಆ ಮತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಸದಾಶಿವ :—ಪೂಜ್ಯರ, ಎಲ್ಲ ಮತದರ್ಶನಗಳೂ ಒಂದೇ ಧೈಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಾವೇ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ತಿಳಿಸಿರುವಿರಿ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೈದಿಕಧರ್ಮ ವಿಶಾಲವಾದುದು. ಅದು ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಒಂದು ಮತದವರು ಇನ್ನೊಂದು ಮತದವರನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಕಡೆಗಿನಿಸಬಾರದು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರ :—ಪೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳು ವೇದಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆಯೇ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗ್ನಾನಿಯಾದಾಗ, ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಒಂದಲ್ಲದಿನ್ನೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ಆಗತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಅವತಾರವುಂಟಾಗಬಹುದು ಒಂದೇ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾತ್ಮರೇ. ಪಾಪರಹಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಭಾವನೆಗಳು ತುಂಬಿರುವುವೇ ಹೊರತು ಆ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಭಾವನೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಉದಯಹೊಂದಿದ ಈ ಮತಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಳುತ್ತಿವೆ. ಜನರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವೈಚ್ಛಿಕತೆಯಾದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮತಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಸ್ತಿಕಮತವೇ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಅನೀತಿ ಬೆಳೆಯಿತು ; ಸಮಾಜದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ತಟ್ಟಿತು. ಆಗ ನಾಸ್ತಿಕ ಮತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ, ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂದೂ, ಜೀವರ ಮರಣಾನಂತರ ಅವರ ನಾಪುಣ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಜೋಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅಮೇಲೆ ಈ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೇನು ? ಅವರಿರುವ ಭೇದ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಆಗ ಅದ್ವೈತಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾಲಾನಂತರ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ದೇವರಿಗೂ

ತನಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಚಾರ ಹರಡಿತು. ಹೀಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತ್ತು ದ್ವೈತರತ್ನಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ಆಯಾ ಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಮತಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತವಿಲ್ಲ ; ಜೈನಮತ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವುದು. ಜೈನಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕುಂದಕುಂದ, ಸಮಂತಭದ್ರ, ಪೂಜ್ಯಪಾದ, ಅಕಲಂಕ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಜೈನರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಆ ಮತೀಯರು ೨೪ ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾವೀರ ವರ್ಧಮಾನ ತೀರ್ಥಂಕರರೇ ಕೊನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರರು. ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವತಂತ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ದೇವರ ಅಧಿಕಾರ ದೇವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ರತ್ನತ್ರಯಗಳೆಂದು ಜೈನರು ಹೇಳುವ, ಸಮ್ಯಕ್ ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ - ಇವು ಜೀವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವುವು.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಬುದ್ಧನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದನು. ಜೀವಾತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮ, ಜಗತ್ತು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ನಂಬುಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದುಃಖವುಂಟಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಹೇಗೆ ವಾರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಆತನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವೂ ನಶ್ವರ ; ಎಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಣಿಕ ; ಸ್ವಾಸಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಾಗ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಪುನರ್ಜನ್ಮವುಂಟಾಗುವುದು. ಆರ್ಯ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿತ ಜ್ಞಾನಿಯ ಕರ್ಮ ನಾಶವಾಗುವುದರಿಂದ ಆತನು ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ವಾಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ನಿರ್ವಾಣವೆಂದರೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವಂತಾಗುವುದು. ಹಣಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಇರುವವರೆಗೆ ದೀಪ ಉರಿಯುವುದು. ಎಣ್ಣೆ ತೀರಿದಮೇಲೆ ದೀಪ ಅರಿಹೋಗುವುದು. ಪುನಃ ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ಉರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಅದರಿಂದಂಟಾಗುವ ದುಃಖ

ವನ್ನು ನಿಗದಿ ಅರುಹಂತನು ನಂದಿಹೋದ ದೀಪದಂತೆ ಇರುವನು. ಇದೇ ನಿರ್ವಾಣ. ಇದೇ ಆ ಮತದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವರೂಪ.

ಸದಾಶಿವ :—ಸ್ವಾಮಿ, ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವು. ಈ ಧರ್ಮಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವುಗಳ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೆ ಪಂಡಿತರೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಮೂಢರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ದೂರ ದಾರಿ ಸಾಗಿರುವುದೆಂಬುದೇ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರೇಂದೇವಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ಆ ಮೂವರೂ ತಿರುಗಿದರು. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಜೆಯಾಯಿತು. ಆ ರಾತ್ರಿ ಆ ಗುರುಶಿಷ್ಯರು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಶಿಷ್ಯರು ಗುರು ಶುಶ್ರೂಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು ಅವರ ಧರ್ಮ ಪತ್ನಿ ವೈಶಿ ಹೋತ್ರಿಯು ಅತ್ತ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವೀರವ್ರತಾಚಾರಿಣಿಯಾಗಿ ಅತ್ಮ ಸಂಯಮ ದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ದಂಪತಿಗಳ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧನೆಯಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರೇ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತದೇಕ ಧ್ಯಾನಚಿತ್ತರಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ಮಗ್ನರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರು ತಿಂಗಳು ನಿರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿದು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ವರ್ಷ ವಾತಾ ಹಾರಿಯಾಗಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ನಿರಾಹಾರಿಯಾಗಿಯೂ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ದರು. ದೇವಿಯು ಅವರ ನಿಶ್ಚಲ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾದಳು. "ಯೋಗವರ್ಯ, ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಿವು. ನಿನಗೆ ಈ ಜನ್ಮ ದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಈ ತಪಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ವದೇಶ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿಸು." ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಾಯೀ, ನಾನು ಲೋಕೋಪ ಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆನು. ಭಕ್ತವತ್ಸಲ್ಯ ಯಾದ ನೀನು ಕರಣಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗುವೆ. ನನಗೆ ಇದರಿಂದ ಯಾವ

ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯೂ ಬೇಡ. ರಾಷ್ಟ್ರ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನನಗೆ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸು. ನಾನು ಯಾವಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತೇನೆಯೋ ನೀನು ಅವಾಗ ದರ್ಶನವನ್ನೀಯಬೇಕು. ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆನು.—ಎಂದು ಸಾಕ್ಷಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿದರು. ದೇವಿಯು ಅವರನ್ನು ಮೈದಡವಿ— “ಕುಮಾರಾ! ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸ್ಮರಿಸಿದರೂ ಆತ ನಾನು ಬಂದು ದರ್ಶನ ಕೊಡುವೆನು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಂತರ್ದರ್ಶನವಾದಳು.

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಹರ್ಷಚಿತ್ತರಾದರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಪುಲ್ಲವಾಯಿತು. ತಾವು ಪಡೆದ ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವಿಯ ಸಂದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಆ ಶಿಷ್ಯರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇಲ್ಲ! ಆದರೆ ದೇವಿಯು ಹೇಳಿದ ಮಾತೊಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. “ನಿನಗೆ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ತವ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ” ಎಂದು ದೇವಿಯಾದಿದನಾತನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪುನಃಪುನಃ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ವಿಚಾರಮಗ್ನರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯಾಗದೆ ಇರತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಧಿಸಿ ಪುನೋಜನವೇನು? ಈಗ ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ನಾಡೇ ಶಕ್ತಿಗುಂದಿ ಬೀಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾನು ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮ ಪರ್ಯಂತ ಕಾದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಾವೇ ತರ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಯೇ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕಳೆದುವು. ಇನ್ನು ತಾವು ತಮ್ಮ ಕುಟೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಮರುದಿನ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ರಾತ್ರಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ದೇವಿಯ ದರ್ಶನಮಾಡಿ ಮಲಗಿದರು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಎನೋ ಸ್ಫುರಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಎದ್ದು ಕುಳಿತರು. ತಮ್ಮ ಸ್ವಕ್ಕೆ ತ ವೇ ಆನಂದ ಪರವಶರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.—ಶ್ರೀ ದೇವಿ! ನಿನ್ನ ಮಾತಿನ್ನ ಅರ್ಥ ಈಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಇದೂ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವೇ. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ನಾನು ನಿರಾಶೆಯಿಂದಿಲ್ಲೆನು. ನಿಜ. ಈ ಜನ್ಮವೆಂದರೆ ಈ ಗೃಹಸ್ಥಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಂತರವುಂಟಾದಹಾಗೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದಹಾಗಾಯಿತು. ಆಯಿ! ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾ ನಮಿಸಿದೆನು. ನಾನು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿಯಾದರೂ ಜನತಾಸೇವೆ ಮಾಡುವೆನು. ಅಂಥ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಜನ್ಮವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಲ್ಲವೆ!—ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಮಲಗಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆಗಾಗ ಎದ್ದು ಈಚೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ತಾರಾಮಂಡಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂಗಳಾಯ ಸೌರಭ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರನು ಪುಟ್ಟ ಮೇಘಗಳೊಂದಿಗೆ ಚೆಲ್ಲಾಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.—ಆಹಾ! ಪ್ರಕೃತಿ ಮಾತೆಯೇ! ಎಂಥ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಯೋಗಿಣಿಯಾಗಿರುವೆ! ತರುಣಜಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುವ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಲೋಕವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಪಡಿಸುವೆ! ಲತೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೂವಾಗಿ ನಗುತ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಗಿಸುವೆ. ಕಣ್ಣೆಳಕಾಗಿ ಮಾರ್ಗತೋರಿಸುವೆ. ಕಿರುತಾರೆಯಾಗಿ ಮಿರುಮಿರುಗುವೆ. ಬಿಳಿಬಾಸುಮಾಲೆಯಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುತ್ತಿರುವೆ. ಎಳೆಗಾಳಿಯಾಗಿ ತಡೆಸುವೆ. ಬೆಳುದಿಂಗಳಾಗಿ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವೆ. ಹಕ್ಕಿಯಾಗಿ ಹಾಡುವೆ. ಹೊನಲಾಗಿ ನಲಿಯುವೆ. ನಿನ್ನ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ತೂಗುತ್ತಿರುವೆ. ನಿತ್ಯ ಯಾವನೆಯಾಗಿ ನೀನು ಚಿರಂ ಜೀವಿಯಾಗಿರುವೆಯಮ್ಮ! ಅನಾಧ್ಯಾನಂತಳು ನೀನು! ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನ ಏಯಮದಂತೆಯೇ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾನು ಅಣುವಾತ್ರದವನು. ಇನ್ನು ಶಾನು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ವರಿತ್ಯಜಿಸಿ ವಿಶ್ವ ಸೇವೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವೆನು.—ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಡ್ಡಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಿನ ಜಾಮು; ಕೋಳಿಗಳು ಕೂಗಿದುವು. ಅವರು ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡು ನದಿಯ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು.

ಅದೇದಿನಅವರು ತಮ್ಮ ಕುಟೀರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು. ಸುಮಾರು ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಂಪಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಮುಂದೆ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸದ್ಗುರುವಿನಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸ

ಶ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂದು ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂನ್ಯಾಸ ಶ್ರಮವನ್ನು ದೇವಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರು.

ಸಾಯಂಕಾಲದವೇಳೆಗೆ ಆ ಗುರು ಶಿಷ್ಯರು ಕುಟೀರದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ವೈತೀಹೋತ್ರಿಯು ಆಗತಾನೆ ಕುಟೀರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರೀತಿಯಗೋವು ಗೌರಿ ಮರದ ಸರಳನಲ್ಲಿ ಮೆಲಕು ಹಾಕು ಮಲಗಿತ್ತು. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಗೋಸಂತಾನ ಗಂಗೆ, ತುಂಗೇ, ಗಂಡೆ ಮತ್ತು ನಂದಿ-ಇವು ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಜಿಂಕೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ಯಾರೋ ಹೊಸಬರೆಂಬ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಐದು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಪರ್ಣ ಕುಟೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಾಗ ಅದು ಇನ್ನೂ ಎಳೆಯಮರಿ. ಆಗ ಅದು ಕುಟೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಒಂದು ತಿಂಗಳಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆ ಅರಣ್ಯಪ್ರಾಂಶದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತಾಯಿಯನಗಲಿದ್ದ ಆ ಹುಲ್ಲಿಯ ಕರು ಒಂದು ಹೊದರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಅವರು ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಟೀರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಅದು ಪುಷ್ಪವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ವೈತೀಹೋತ್ರಿಯ ಪ್ರೀತಿಯ ಗೆಳತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕುಟೀರದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ನಟ್ಟಿದ್ದ ಅರಳಿಯ ಗಿಡ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ನೀರು ಸೇದಿ ಗಡಗಳಿಗೆ ಹಾಕಲು ಕುಟೀರದ ಪಕ್ಕವಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾವಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ವೈತೀಹೋತ್ರಿಯೂ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಎದುರಾದರು. ಅವಳ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲ! ಆಕೆ ಕೊಡವನ್ನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟು, ಆನಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಂದು ಪತಿಯ ಸಾದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಂದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ವೃದ್ಧ ಮಾತೆ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಳು. ಅವರು ತಾಯಿಯ ಸಾದಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಸಾಯಣನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿದನು. ಕುಟೀರ ಆನಂದಮಯವಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ ಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಂಗ

ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ತಪಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೇಳಿ ಜನರು ಅವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಆಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ, ಓರಂಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅನೆಗೊಂದಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಶ್ರೀಮಂತರೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಪಂಡಿತರೂ ಆಗಾಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ನಾಲ್ಕುತ್ಯಮ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ಲೋಕಾನುಭವ, ಕೂಲಂಕಷವಾದ ರಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ, ಸರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ, ಸಿದ್ಧವಾದ ಆಲೋಚನಾರಕ್ತಿ - ಇವು ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಮಯವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುತ್ತ - ಧುಸನೇಶ್ವರಿಯ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಜಾಲ್ಮ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಿನಾಹ

ನ ಹಿ ಜ್ಞಾನೇನ ಸದೃಶಂ ಪವಿತ್ರಮಿಹವಿದ್ಯತೇ |

ತತ್ತ್ವಯಂ ಯೋಗಸಂಸಿದ್ಧಃ ಕಾಲೇನಾತ್ಮನಿ ವಿಂದತಿ || —ಗೀತೆ.

ದಕ್ಷಿಣರಡನೆಯ ಶತಮಾನ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತಟದಲ್ಲಿ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರ ಸಮಾಪದ್ಧಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಡಸಂಸಾರ. ಮಾಯಣ ಎಂಬ ಶ್ರೋತ್ರಿಯನು ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿ ಎಂಬ ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವನು ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯಾಂಸನೂ ತತ್ತ್ವ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆಚಾರನಿಷ್ಠನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿಯು ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸ್ತಿಯಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಎಂದೂ ಗಂಡನ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿದವೆ ಳಿಲ್ಲ. ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿಯೇ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆ ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತೆ; ಸಾಧ್ವೀಮಣಿ. ಮಾಯಣನಾದರೋ ಯಾವಾಗಲೂ ದೇವತಾಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ; ಘನಪಂಡಿತನಾಗಿ ದ್ವಂತಿಯೇ ಪರಮಗುಣಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು.

ಮಾಯಣನ ಹಿರಿಯರೂ ತುಂಬ ಪಂಡಿತರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸತ್ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿಯು ಗೌರಿವ್ರತವನ್ನು ಬಹಳ ಭಕ್ತಿ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಆಚರಿಸಿದಳು. ಮಾಯಣ — ಶ್ರೀಮತಿಯರ ಸೇವಾಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸುಪ್ರೀತರಾದ ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ — ಸರ್ವಮಂಗಳಾ ದೇವಿಯರು ಅವರ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಮನೋ ರಥವಿರುವದೆ ! ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿಯು ಗರ್ಭವತಿಯಾದಳು. ಮಾಯಣನಿಗೆ ಜಾಲ್ಮತ್ತು ವರುಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿಯು ಗಂಡುಮಗನನ್ನು ಪಡೆ

ದಳು. ಪುತ್ರಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಯಣನು ಆನಂದತುಂದಿಲ ಹೃದಯನಾದನು. ಬಡತನದ ಜೀಗಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಬೆಳುವಿಂಗಳಾಯಿತು. ವಂಶೋದ್ಧಾರಕನಾದ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಗನಿಗೆ ಮಾಧವನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಮಗು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬಳಿಯುತ್ತ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಯಿಯ ಕಣ್ಮಣಿಯಾಯಿತು. ತಂದೆಯ ಕೀರ್ತಿಕುಸುಮವಾಯಿತು. ಮನೆಯಂಗಳದ ಒರಗಿಡಿಯಾಯಿತು. ಸಂಸಾರದ ಮನೆದೀಪನಾಯಿತು. ತಂದೆಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ರಸಾಲ ತರುವಿನ ವಸಂತಕೋಗಿಲೆಯಾಯಿತು. ತನಗೆ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಮಕ್ಕಳಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಎಷ್ಟೋಸಾರಿ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿದ್ದ ತಾಯಿ ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿಯ ಆನಂದಮೂರ್ತಿಯಾಯಿತು. ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಮಾಡುವಳು. ಮಗುವನ್ನು ಜತನದಿಂದ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಾನು ಬಂಜೆಯೆಂದು ಸರಿ ಹೆಂಗಸರು ಅಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಿವಿಯಾರೈಕೇಳಿ ದುಃಖಪಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಇಂದು ತನ್ನ ಕಂದನ ಅಳು ಅವಳಿಗೆ ಗಾನಸುಧಾರಸ ಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು ! ಮಗುವಿನ ನಗು ಗಂಗಾ ಲಹರಿಯಂತೆ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಮಗು ಬಾಲಲೀಲೆಗಳಿಂದ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗುತ್ತ ತಾಯಿತಂದೆಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾಧವನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅಗ್ರಹಾರದವರಿಗೆಲ್ಲ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾದನು. ಅವನಿಗೆ ಐದು ವರುಷ ತುಂಬಿತು. ಶುಭ ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಓನಾಮ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ವೈದಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಮರವನ್ನು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾಧವನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಬಾಲಕರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಶಿವಾನಂದಲಹರಿ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಸ್ತೋತ್ರ, ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮ ಮತ್ತು ಹರಿಮಿಥೇ ಸ್ತೋತ್ರ ಮುಂತಾದ ಸ್ತೋತ್ರಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನು ಕಂಡರೆಂತೂ ಮಾಧವನಿಗೆ ತುಂಬ ಭಕ್ತಿ. ಮನೆಯಿಂದ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಬರುವಾಗ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳ ಸಾದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮನೆಯ ದೇವ

ರಿಗೆ ವಂದಿಸಿ - ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಠದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಪಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಓರಗೆಯ ಹುಡುಗರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮಾಧವನು ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನವಾಯಿತು. ವೇದಾಭ್ಯಾಸವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹನ್ನೆರಡುವರುಷ ತುಂಬುವುದರೊಳಗಾಗಿಯೇ ಮಾಧವನು ಚತುರ್ವೇದಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಭಾಂಡೋಗ್ಯ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ, ತೈತ್ತರೀಯ, ಐತರೀಯ, ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ, ಕೇನ, ಕಠ, ಈಶ, ಮುಂಡಕ - ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಓದಿದನು. ಅವನು ಯಾವುದೊಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಉಪನಿಷದ್ಯಾಕೃತ್ವವನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಮಾಧವನು ಐದು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಶ್ರೀಮತೀ ದೇವಿಯು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗನನ್ನೂ ಪಡೆದಳು. ಅವನ ಹೆಸರು ಸಾಯಣ. ಇವನಿಗೆ ಮೂರು ವರುಷ ತುಂಬುವಾಗ, ಭೋಗನಾಥನೆಂಬ ಮಗನನ್ನೂ ಅಕೆ ಪಡೆದಳು. ಈ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ಅತ್ರಿ-ಅನಸೂಯಾ ದಂಪತಿಗಳ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿನಾರ್ತರಾಸರಾದ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಯಣನೂ ಅಣ್ಣನಂತೆಯೇ ಮೇಧಾವಿ, ಶ್ರದ್ಧಾವಂತ. ಭೋಗನಾಥನು ಅಷ್ಟೇನೂ ವಿದ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಂತೆ ಕಂಡು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವನೂ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವೃದ್ಧ ಮಾತಾ ಸಿತ್ಯಗಳು ಈ ರತ್ನತ್ರಯವನ್ನು ಜತೆನದಿಂದ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಾಧವನಿಗೆ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ, ಸಾಯಣನಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಆಗ್ರಹಾರದ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಕಲಿತರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಉಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆ - ಇವುಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಸಮರ್ಥ ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ನಿರುಕ್ತ, ಕಲ್ಪ, ಭಂಡಸ್ಸು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದರು.

ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಹು ಮುಖ
ವಾದ ವಿದ್ವತ್ತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಆ ಸಹೋದರರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಕಂಚಿ ಪಟ್ಟಣವು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ವಾಗಿತ್ತು ; ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯೆಯ ತವರುಮನೆಹಂತಿತ್ತು. ಎಗ್ಗಂತಿಗಳಾದ
ವಂದಿತರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಮೊಠ ಹೇಳುತ್ತ ಸನಾತನಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು.
ಅಪ್ಪೆಯ, ದ್ವೈತ, ವಿಶ್ವಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶರಾದ
ಅನೇಕ ವಂದಿತರು ಅಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣುಭಟ್ಟರಂಬ
ವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಅವರು ಮುಂದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿರೆಯೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ
ವಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾನುಕೋಟ ಪೀಠಾಧ್ಯಾಪ್ತ
ರಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠಾಧೀಶ್ವರರಾಗಿಯೂ ಜಗದ್ಗುರುವೆನಿಸಿ
ಕೊಂಡರು. ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೂವರು ಸಮೋದರರೂ ಶಿಷ್ಯರಾ
ಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ವಿವಿಧರಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರು. ಈ ಮಹಾ ಪಂಡಿ
ತರೂ, ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಅವ ಗುರುವಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಶಿಷ್ಯರು ಸಮರ್ಥ
ರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ಒಂದು ಮಹಾ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸು
ವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ಮಾಧವ ಮತ್ತು ಸಾಯಣರಂಥ ರಾಜಕಾರಣ ಪುರುಷ
ರನ್ನೂ, ಸನಾತನಧರ್ಮ ತ್ರಾಣರನ್ನೂ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಆ ಗುರುವಿನ
ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ
ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ
ವೃದ್ಧಿಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಇರತಕ್ಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸ
ಬೇಕು. ಸನ್ನಿವೇಶಬಲದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾ ಮಂಡಲ ವೇದೀವ್ಯಮಾನ
ವಾಗುತ್ತದೆ. “ಗುರುವಿನಂತೆ ಶಿಷ್ಯ” ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಜ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿರ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನ ಪರಿಚಯ ಯಾವ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೂ
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಂಚಿಯ ಮಠದ ಗುರುಪರಂಪರೆಯನ್ನು
ಸ್ತುತಿಸಿರುವ “ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿ” ಯಿಂದಲೂ, ಮಾಧವರು (ವಿದ್ಯಾ
ರಣ್ಯ) ರಚಿಸಿರುವ “ಸರ್ವಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೂ ಕೆಲವು
ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಮದ ಹೆಸರು ಸರ್ವಜ್ಞ
ವಿಷ್ಣು. ಎಂಬೆಯ ಹೆಸರು ಶಾರ್ಙ್ಗವಾಣಿ. ಅವರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಬಿಲ್ವಾರಣ್ಯ.

ಕಂಚಿಯ ಮರಾಢೀಸ್ವರಾಜ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮುನೀಗಳಿಂದ ಇವರು ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಬಿಲ್ವಾರಣ್ಯಜಶಾರ್ಫವಾಣಿ ಅನಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣುಃ ಶ್ರಯನ್ |
 ಸಂನ್ಯಾಸಂ ಗುರು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮುನೇರಾಸ್ಥಾಯ ಪೀಠೀಂ ಗುರೋಃ ||
 ಯೋಗೇರಸ್ಯ ಚ ಚಕ್ರರಾಜವಸತೇರ್ದೇವ್ಯಾಶ್ಚ ಸಕ್ಷೋರಾರ್ಚನೇ |
 ಶ್ರೀಮನ್ಮಾಧವ ಬುಕ್ಕಭಾರತಿ ಯತಿ ದೃಷ್ಟೈರ್ಮಹಿಷ್ವೈವೃತಃ ||

ಎಂದು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಧವ ಬುಕ್ಕ ಭಾರತಿ ಯತಿಗಳಿಂದ ಸಂಪೂಜಿತರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಚಕ್ರಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಾದ ತ್ರಿಪುರಸುಂದರೀ ದೇವಿಯ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಪೀಠಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು.

ಇವರು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪ್ರವೀಣರಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠದ ವಿಸತ್ತೊಂದನೆಯ ಆಚಾರ್ಯರು. ಜನರು ಅವರನ್ನು ವಿದ್ಯೇಶ, ವಿದ್ಯಾನಂದ, ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣು, ವಿದ್ಯಾರಂಕರ-ಎಂದು ಜೇರೆ ಜೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಾಂಡಿತ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ಕಂಡು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಲೆದಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಗದ್ಗುರು ರತ್ನಮಾಲಾ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಇವರ ವಿಚಾರ ಸ್ಪಲ್ಪ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಚಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಮ್ರಾಟರ ಉಪರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರುಪೀಠವನ್ನು ಆರೋಪಣಮಾಡಿ “ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ” ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಆ ಗುರುಪರಂಪರೆಗೆ ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಇವರು ಹುಟ್ಟಿಕನ್ನಡಿಗರೆಂದೂ, ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಶೇಷ ಅಭಿಮಾನಶಾಲಿಗಳೆಂದೂ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಧವ, ಸಾಯಣರು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯತ್ಯಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ, ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಧವ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಕಲಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥರು ೭೩ ವರ್ಷಕಾಲ ಕಂಚೆಯ ಕಮಕೋಟಿ ಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸನಾತನಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರುಗಳನ್ನು ಮಠದ ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿ ಶಂಕರಾನಂದರೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಹಿಮಾಲಯ ವರ್ಣರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ೧೫ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉಗ್ರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯಿಂದ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ.

ಮಾಧವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳಿದ್ದುವು. ತಾವು ಬರೆದಿರುವ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ್ಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಗುರುವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದಗಳು ಯಾರನ್ನು ಅಂತರಾತ್ಮನೆಂದೂ, ಲೋಕಶಿಕ್ಷಕನೆಂದೂ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದೂ ಹೊಗಳುತ್ತಿವೆಯೋ ಅಂಥ ಮುಖ್ಯಗುರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮಹೇಶ್ವರನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡಲಿ-ಎಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗುರು ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಮುಂಪಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. “ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಗುರುವಿನ ಶುಶ್ರೂಷೆಗಿಂತ ರುಚಿಯಾದುದು ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಾಧನೆಯೇ ಈ ಮೂಲಕ ಆಗಲಿ” ಎಂದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರಲ್ಲಿ ಅಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವಂತೆಯೇ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿಯಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಂತೆ ಗುರುವನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಭೋಗ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಗುರುವೇ ಮೂಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಗುರುವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅವನ ಸೇವೆಯಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಬೇಕು. ಗುರುವೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಗುರುವೇ ವಿಷ್ಣು, ಗುರುವೇ ಮಹೇಶ್ವರ - ಗುರುವೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಶ್ರೀ ಗುರುವನ್ನು ಶರಣುಹೋಗಬೇಕು. ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುವು. ಪತ್ನಿಗೆ ಪತಿಯೇ ಪರದೈವ ಸ್ವರೂಪ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಗುರುವೇ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪ. ನಮ್ಮ

ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುವನ್ನು ತರಳಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವ ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಆ ಗುರು. ಗುರುವಿನ ಶಕ್ತಿ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದುದು. ಗುರು ತಂದೆಗೆ ಸಮಾನ. ಅವನು ಭವಸಾಗರೋತ್ತಾರಕನು. ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ವಾಶವೀ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೈವಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ-ಭಗವಂತನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕವನು ಗುರುವೇ-ಎಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗುರುವಿನ ಸುಹೃತ್ತವನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರಲ್ಲದೆ-ತಮ್ಮ ಸಹಪಾಠಿಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬೋಧಪ್ರದವಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಗುರುವಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥರು ಎರಡನೆಯ ಗುರುವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಜನರು ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರೆಂದೂ ಅನಂದಾತ್ಮ ಮಂಸ್ತುತೀ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರು ಘನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ; ಅಸಾಧಾರಣ ವಾಗ್ಮಿಗಳು. ಮಹಾ ಪಂಡಿತರು. ಅವರು ವೇದಾಂತ ಮಂಚದಲೀ, ವೈಯಾಸಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮಾಲೆ ಮತ್ತು ದೃಗ್ದೃಶ್ಯ ವಿವೇಕ - ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸಮರ್ಥರಾದ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿದ್ಯಾಭಾಸಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು.

ಮೂರನೆಯವರಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾನಂದರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಗುರು. ಅವರು ಮಹಾ ತಪಸ್ವಿಗಳು ; ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರು. ಇವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಮಹೇಶ. ಇವರು ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಿರುವಿದೈ ಮರದೂರ್ ಎಂದರೆ ಮಧ್ಯಾರ್ಜುನ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಬಾಲಚಂದ್ರಮುಖಿ. ಅವರು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರು. ಅವರ ಅಪ್ಪ ಶಿಷ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಕೂನೆಗೆ ಅಪರಿಂದಲೇ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ - ಅವರ ಸಂಗಡ ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೋಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ತರುವಾಯ ಕಂಚಿಯ ಕಾಮಕೋಟಿ ಹಿರಕ್ಕಿ ಇವರೇ ಗುರುಗಳಾದರು. ಇವರು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಅಪ್ಪಣೆಯಮೇರೆಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟುಮಂದಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಠಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿಸಿ ತಾವು ಕಂಚಿಯ ಮಠದಲ್ಲಿದ್ದು

ಕೊಂಡು ಈ ಲಕ್ಷ್ಮನುಲಗಲ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಶಿವ ವಿಷ್ಣು ಅಭೇದವನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಯೋಗ ಬಲದಿಂದ ಕಂಚಿಯ ವರದರಾಜ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಶಿವನರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಸಂಗತಿಯೊಂದಿದೆ. ಇವರು ಅನೇಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಸಾರ ಮತ್ತು ಗೀತಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ - ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಇವರು ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥ ಎಂಬವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನ ಗುರುವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಇವರು ತತ್ವಂ ವಿಶ್ವಾಂಸರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ತಮ್ಮ ಭೋಗಸಾಧನವನ್ನೆ 'ಮಹಾಗಣಪತಿವಂದನ'ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸಮೋವರರು ಪ್ರವರ್ಧಮನ್ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು ಹೀಗೆ, ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು, ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರು, ಶಂಕರಾನಂದರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರು - ಎಂಬ ಈ ಗುರುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ವಾಯಣ ಮತ್ತು ಭೋಗನಾಥರು ವಿವಿಧಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕರತಲಾಮಲಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಪಂಡಿತರಾದರು. ಈ ಮೂವರು ಸಮೋವರರೂ ಗುರುಕುಲವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಇವತ್ತೆರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ವೇರವ ಮಂಚಿತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಅಂತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಆಗಾಗ ಬಂದುಗಲಿಗೆ ಒದಗುತ್ತಿದ್ದ ತೊಂದರಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರು ನೀರಸಂತೆ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತೇವಾಸಿಗಳು ಕಂಚಿ ಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಾಲ್ಕೈದುಜನ ವಿಧರ್ಮಿಯರು ಒಬ್ಬ ಹಿಂದೂ ಯುವತಿಯನ್ನು ಮುತ್ತುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಗೆಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಮರಿಯಂತೆ ಆಕೆ ರೋದನಮಾಡುತ್ತ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ರೋದನ ಧ್ವನಿಯು ಮಾಧವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಅವರು ಕೂಡಲೇ ತಮ್ಮ ಪಥವಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಆ ಎಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಬಂದರು. ಶಾವು ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಸಂಚಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿ, ತಮ್ಮ ಉತ್ತರೀಯವನ್ನು ತಲೆಗೆ

ಸುತ್ತಿ ತೊಡೆಯನ್ನು ತಟ್ಟುತ್ತ ಆ ಪಾಸಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತುಸಾರಿಯ ಗುಂಡು ನುಗ್ಗಿದಂತೆ ನುಗ್ಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಅನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಗುದ್ದಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಉಳಿದ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಗೆ ಹೆಂಗ ಸಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನರಸಿಂಹನಂತೆ ನಿಂತರು. ಆ ತುರುಷರು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನನ್ನು ಕಂಡು ನಗುತ್ತ - ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಬಂದರು. ಮಾಧವರಿಗೆ ಬಲವಾದ ವೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರು ಆ ಎಟುಗಳಿಗೆ ಅಂಚದೆ, ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ರಯೋಗಿಸಿ ಗೊತ್ತು ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆ ಧಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಬಿಸಿ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ದರು. ಆ ಐದು ಜನಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಒಬ್ಬರೇ ಎಷ್ಟುಹೊತ್ತು ಹೊಡೆ ದಾಡಿಯಾರು! ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಯಣನೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಒಂದಿ ಬಂದು ಮಾಧವರಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವೆಟ್ಟು ಬಲವಾ ಯಿತು. ತುರುಷರು ವಲಾಯನಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿದರು. ಹಿಂದೂ ಹೆಂಗ ಸಿನ ಮಾನ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಿತು. ಅನೇಕ ಹಿಂದುಗಳು ಮಠದ ಪತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಾಧವರ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದರೂ ಇಂಥ ನೀರಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿರಬೇಕು - ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿ ಸುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದರು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಗೂ ಈ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿ ಯಿತು. ಅವರು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ಮರುದಿನ ಸಂಜೆ ಪಾಠವೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು -

ಮಾಧವ, ನೀನು ನಿನ್ನೆಯದಿನ ಆ ಅನಾಥ ಹಿಂದೂ ಯುವತಿಯನ್ನು ಕುಲಘಾತುಕರ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ, ಅವಳ ಮಾನಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಿನಬೆಳಗಾದರೆ ಇಂಥ ದುಷ್ಟಸಂಗ ಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದುಗಳು ನಿರ್ವೀರ್ಯರಾಗಿ ಹೋಗಿ ದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳ ಮಾನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊ ಳ್ಳಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಹೇಡಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೀನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೂ ಭೈರ್ಯದಿಂದ ಆ ಧಾಂಡಿಗರಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ನಿರ್ಭಯನಾಗಿ ಹೊಡೆದಾಡಿ ದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಎಂದಿನವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾನ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವುದ ರಲ್ಲಿ ನಾವು ಉಪಾಸೀನರಾಗಿರುತ್ತೇವೆಯೋ ಅಂದಿನವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರ

ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂಥ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಹಿಂದೂ ಯುವಕರು ದೇಶ ಸೇವೆಗೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು.

ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರು:—ಮಾಧವನೇನು ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ ತೇಜಸ್ಸು, ಹ್ವತ್ರಿಯ ಬಲ-ಇವೆರಡೂ ಮಾಧವನಲ್ಲಿ ಶುಂಭವೆ. ದ್ವಾಪರ ಯುಗದ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ಮಾಧವನು ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಲಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕರುಣರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಸರಿಯೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲ ಚತುರನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ವರರ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ. ನಿನ್ನೆಯ ದಿನ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಲಮಾನನ ಮೈಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನುಗ್ಗಿ ಪ್ರಾಣಭಯವೇ ಇಲ್ಲದ ಹುಡುಗನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಹಪಾಠಿಗಳೂ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ನೂಸಿ ಆ ಕಿರಾತರನ್ನು ಹೂಡೆ ಮೋಡಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಆ ಯುವತಿಯ ಮಾನಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರು.

ಮಾಧವ:—ಅದಲ್ಲವೂ ಗುರುಗಳಾದ ಏಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲ. ನನ್ನಿಂದ ಏನೂ ಸಹಾಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮಾನಧರ್ಮಪ್ರಾಣರಾದ ತನ್ನಿಂದ ಇಂದು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಉಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು:—ತನ್ನೋನಿಷ್ಟರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಶೀರ್ವಾದಬಲ ದಿಂದ ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಆವೋಶನ ಮಾಡಬಹುದು. ಸಪ್ತಕುಲ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಬಹುದು. ಸಪ್ತಯುಷಮಂಡಲವನ್ನು ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟ ಮಾಡಬಹುದು. ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರೇ! ನೀವು ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಚಿರಂಜೀವಿ ಮಾಧವನ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರಾದ ಜಯತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕ-ಇವರೆಲ್ಲರ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಸಾಲದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೃತ್ತರಾದ ಇವರು ಎಷ್ಟೊಂದು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಆ ದುಷ್ಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿರುವರು! ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಸಾಹಸವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಸದ್ಗುಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಾಲ ಮುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮವರು ಅಂಶಕುಲಹಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲ ಒಗ್ಗಟ್ಟು, ಅಭಿಮಾನ, ದೈವಭಕ್ತಿ - ಮೊದಲಿ ನಂತೆಯೇ ಮೂದಿದರೆ ಸಾಕು, ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲವರೇ ಇರಲಾ

ರರು. ಮಾಧವನು ನುಂದೆ ಮಹಾನಾಯಕನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೂ ಬರಬಹುದು. ಆನನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲೂ ಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಗುರುತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮಾಧವನು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಚಿತ್ತಸಂಯಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು.

ಮಾಧವ :—ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಾನು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಅಶ್ವಬಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವೆನು.

ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರು :—ಕಪ್ಪಿಸಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾರದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವೇನಿರುವುದು ! ಕಪ್ಪಿನ ಪುಳಾವಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ಅರಿತನು. ನಾರಾಯಣನು ದೇವತಾರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ದಾನವರನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನು. ಮಹೇಶ್ವರನು ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯನ್ನು ವಡಿದನು. ಸಿಂಧುಮಿತ್ರನು ಪುತಿಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಶಕ್ತನಾದನು. ಕಪ್ಪಿನ ಶರ್ಮೆಯನ್ನು ಅಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ! ಈಗ ಮಾಧವನಾದರೂ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಅಶ್ವತೇಜೋಬಲದಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು :—ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ದಿವದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ನೀಚ ಸ್ವಾರ್ಥಸರತೆ ಹೇಡಿಸಿ, ಸದಭಿಮಾನ ಶೂನ್ಯತೆ, ಅಲಸ್ಯ, ಸ್ವಚ್ಛಂದ ವೃತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಅಶ್ವಘಾತಕಗುಣಗಳನ್ನು ಮೋಗಲ ಡಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯ ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಮಾಧವನು ಸರ್ವಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಮೂಗವ :—ಗುರು ! ತಾವು ಒಳವಂಶ ನಡೆಯುತ್ತೀನೆ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು :—ಮಾಧವ, ವಿಚಾರವಂತನಾದವನು ಪರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಜೀವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಉಪಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವ ಒಂದೇ ಆದರೂ ದೇಶ ಕಾಲ ವರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಬಾಹ್ಯಸ್ವರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಲೋಕಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಯಸುವವನು ಪರಧರ್ಮ ಸ್ತಂಭವಾಗಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಲೋಕಕ್ಕೆ ರಾಘವಾಗುವದು. ಈ ಮಾತನ್ನು ನೀನು ಸದಾ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರು :—ಪ್ರಾಜ್ಞರೇ, ಈ ಕಂಚೇಪಟ್ಟಣ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಉಪರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ನಮಗೆ ಅಗಾಗ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ

ಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶೃಂಗೇರಿಯಿಂದ ಬರುವ ವರ್ತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ನಾಡಿನ ಭೀಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ದೆಹಲಿಯ ಸನ್ಮಾನ್ಯನಾದ ಮಹಮದ್ ತೊಗಲಕನ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ ಮನೆತನಗಳು ನಿರ್ಬಲವಾಗಿರುವುವು. ಅವನ ಅಣ್ಣನ ಮಗನಾದ ಬಹಾ ಉದ್ದೀನನು ದಂಗೆ ಎದ್ದು ಅವನನ್ನು ಧೈಷಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲದೆ, ಅವನು ಈಗ ಅನೇಗೊಂದಿಂ ಪ್ರಭು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಮರಿಹೊಕ್ಕಿರುವನು. ಇನ್ನು ಯಾವಹೊತ್ತಿಗೆ ಏನು ವಿಸತ್ತು ಆ ತೊಗಲಕನಿಂದ ಅನೇಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಯೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು:—ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜೋಬಲಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಜೊತೆಗೂಡಿಸಿ ರಾಜ್ಯವಿಲ್ಲವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ರಾಷ್ಟ್ರೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮಾಧವನು ಸರ್ವಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಾಧವಾ, ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗು. ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನು ಹೊಂದು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರೀದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಕೃತಕಾರ್ಯನಾಗು. ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನೀನು ಕಲಿತಾಯಿತು. ನಿನ್ನ ಸಮೋದರರಬ್ಬರೂ ನಿನಗೆ ಬಾಹುದ್ವಯವಾಗಿರುವರು. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ.

ಮಾಧವ:—ಪೂಜ್ಯರೆ, ಅನುಗ್ರಹೀತನಾದೆನು. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಾಗಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸುವೆನು.

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು:—ವತ್ಸಾ! ನೀನು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವುದೇ ನನಗೆ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆ.

ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಜೆಯಾಯಿತು. ಆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಮಾಧವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಯೋಚನೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ತಮ್ಮ ಸಾಯಣ ನೊಂದಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಜೀವನರೀತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಗುರುಕುಲವಾಸ ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂತು. ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ವೇದಾಂತದೇರಿಕ ಮತ್ತು ಜಯತೀರ್ಥರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿ ಬೇಕೆಂದು ಆತನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮರುಗಿದನು. ಕಳೆದ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಅವರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತ್ರಿಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ವಿದ್ಯಾಪಾರಂಗತರಾಗಿದ್ದರು.

ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಮಾಧವನು ಗುರುಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಮ್ಮಂದಿರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಹೋಗಬೇಕಾದ ದಿನವೂ ಬಂತು. ಅವನು ಆ ದಿನ ಗುರುಗಳ ಪಾದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಅವರಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಪಡೆದು ಸಾಯಣ - ಭೋಗನಾಥರ ಸಂಗಡ ಸ್ವಗ್ರಾಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟನು. ಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯರ ಆಗಲುವಿಕೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತಂದು ಕೊಂಡರು. “ಮುಂದೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾದಾಗದರೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಿಜಯಂಗೈಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು” ಎಂದು ಮಾಧವನು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ - ಎಲ್ಲ ಗುರುಗಳ ಅನುಮತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದು ಹೊರಟು ಬಂದನು.

ಆ ಸಹೋದರರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ದೇವತಾಕೈಂಕರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತ, ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಂದಿಗೆ ಸುಖಸಂಕಘಾಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಂದು ಆತ್ಮೋಲ್ಲಾಸವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅವರು ಸುಮಾರು ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳಕಾಲ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಸಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ವಿದ್ಯಾಭೂಷಿತರಾಗಿ ಬಂದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಂಡು ವೃದ್ಧ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳು ಅತ್ಯಾನಂದಪಟ್ಟರು. ಆಗ ಮಾಧವನಿಗೆ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ತುಂಬಿತ್ತು. ತಂದೆ ಮಾಯಣನಿಂದ ಸಂಸಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿರಿಯ ಮಗ ಮಾಧವನೇ ಕುಟುಂಬ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾ ವ್ಯಾಸಂಗವೇನೋ ಸಾಂಗೋವಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಅದರೇನು ! ಆ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅವನು ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. “ವಿನಾಶ್ರಯೇಣ ನ ಶೋಭಂತಿ ಕುಂಡಿತಾ ವನಿತಾ ಲತಾಃ” ಎಂಬಂತೆ ಆಶ್ರಯದಾತ

ರಿಲ್ಲದಮೇಲೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೂ, ಲತೆಯೂ, ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೊಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗದ ವಿದ್ಯೆ ಒಂದು ಖಂಡುಗವಷ್ಟು ಇದ್ದರೇನು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೇನು ? ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷಣಕಾಲವೂ ಯೋಚಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಜನ್ಮದಾತರಾದ ಜನನೀಜನಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಉಪಾಯವೇ ತೋರದೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಧವನು ಇನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಸಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ಸಮರ್ಥರಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜರುಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯವಿಪ್ಲವ ; ಜನಕ್ಷೋಭೆ-ಝಂಟಿದ್ದವು. ಈ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ವಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಮಾಧವನು ಯಾರೊಬ್ಬರನ್ನೂ ಯಾಚಿಸುವ ಸ್ವಭಾವದವನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದವನು ಪರರನ್ನು ಯಾಚಿಸಲು ನಾಚಿಕೆಪಡುತ್ತಾನೆ. ದಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗಿರುವುದಾದರೂ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಂತೂ ಇಲ್ಲ.

ಹೀಗೆಯೇ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ವೀತಿಹೋತ್ರಿಯು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ವೈತಿಹೋತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಧವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದನು. ಹೆಂಡತಿಯೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಭಾಗ್ಯವೂ ಮನೆಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸಾರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಮಾಧವನಿಗೆ ಇದ್ದ ಚಿಂತೆ ದ್ವಿಗುಣವಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು ಸತ್ಪುಲಪ್ರಸೂತಿಯಾದ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ತಂದು ಮಾಧವನು ತಮ್ಮ ಸಾಯಣನಿಗೂ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣನಿಗೆ ಕೆಂಪಣ್ಣ, ಮಾಯಣ್ಣ, ಶಿಂಗಣ್ಣ ಎಂಬ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಾದರು.

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಡತನವಿದ್ದರೂ, ಸದಾಚಾರ ಮತ್ತು ಸತ್ಕರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗಳು ತುಂಬಿದ್ದವು. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಯಾವಾಗಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ, ವೇದಾಂತ ಪರಿಚಯ, ವಿದ್ವಜ್ಞನ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಒರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾರಸ್ವತ ಸಂಪತ್ತು ಅಭ್ಯುದಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ವಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮನೆ ಗುರುಕುಲವಾಗಿತ್ತು.

ಹೀಗಿರಲು ತಂದೆ ಮಾಯಣನು ಕಾಲವಾದನು. ಇವರಿಂದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬರಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತಾಯಿತು. ವೃದ್ಧ ಮಾತೆ ಶ್ರೀಮತೀದೇವಿ ವಿಧವೆಯಾದಳು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಂದರೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಮಾಧವನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ವೇಲೋನ್ನತಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಲೀನವಾಗಿತ್ತು.

ಕರಿಯ ತಮ್ಮ ಭೋಗನಾಥನು ಒಳ್ಳೆಯ ರಸಿಕ; ಶೃಂಗಾರಪ್ರಿಯ. ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನಂದಮಯ ಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ತನಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಾದ ಇಬ್ಬರು ಅಣ್ಣಂದಿರು ಸಂಸಾರ ಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಕವಿಲೇಖನಂತೆ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈತೀಹೋತ್ರೀ ದೇವಿಯು ಮೈದುನರನ್ನೂ ಓರಗಿತ್ತಿಯರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಗೃಹಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಪತಿವೇವಾಪರಾಯಣಳಾಗಿ ಮಾಧವನ ಮನೋವಲ್ಲಭೆಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಮಾಧವನು ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಆದರೂ ಅವನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ನೆರವೇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲಚಕ್ರದ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದುಹೋದುವು ! ಅವನಿಗೆ ಅರುವತ್ತುಮೂರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಯಿತು. ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪ ಕನಸಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೧ನೆಯ ಇಸವಿ. ಶಾಲಿವಾಹನರಕ ೧೭೫೩ನೆಯ ವರ್ಷ. ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸ ; ಪೂರ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಅವನು ರಾತ್ರಿ ಹೇಮಕೂಟಾಚಲದಲ್ಲಿ ಭಾವಸಮಾಧಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾಗ ದಿವ್ಯ ಸಂದರ್ಶನ ದೃಶ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಂಡನು ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಿರಕ್ತನಾದನು.

ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಕಂಚಿಯ ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠಾಧೀಶ್ವರರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಆ ಉಭಯ ಮಠಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ತಾವೊಬ್ಬರೇ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರಿಗೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತರಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಆ ಪೀಠ ತುಂಬ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಮಾಧವನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನೂ ಕಂಡು ಅವನನ್ನು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಗುರುವಾಗಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಗುರುವಿನ ಆಜ್ಞಾಬದ್ಧನಾಗಿ ಮಾಧವನು ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಆತನು ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ಮುಖ್ಯಗುರುವಾಗಿ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಯುವ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಂಸಾರ ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿ ಪರಿವ್ರಾಜಕರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಆಗ ಅರುವತ್ತುಮೂರು ವರ್ಷ ತುಂಬಿತ್ತು. ಆ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಮುಖದಮೇಲೆ ತೇಜಸ್ಸು ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾವಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದ ಅವರ ದೇಹ ಸುನರ್ಣ ಸಂಪುಟದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಇಬ್ಬರು ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದು ದಿನ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತನೋವನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಠವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ರಾಜಭಟರು ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ದರ್ಶನಮಾಡಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯೂ ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೇ ಎದುರುಗಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋಗಬಹುದಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದ

ಅಲದ ಮರದ ಕಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿ ಪಾಠಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ, ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಎಳೆ ಗರಿಕೆಯ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಕಿತ್ತು ಅವುಗಳ ಮುಂದೆ ಹಾಕಿದ್ದರು. ದೇವಿಯ ದರ್ಶನನಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಅವರು ಎದುರಾಗಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಕಂಡು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಯೆಡೆಗೆ ಮೋಗಿ ಆ ತಪಸ್ವಿಯ ಮುಂದೆ ಅಡ್ಡ ಬಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅಯ್ಯಾ, ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿರಿ. ನಿಮಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ.

ರಾಜಭಟೆ :—ಗುರುದೇವ ! ನಾವು ಆನೆಗೊಂದಿಯಿಂದ ಬಂದವು. ಈಗ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅಂಥ ರಾಜಕಾರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯಬಹುದೆ ?

ರಾಜಭಟೆ :—ಸ್ವಾಮಿ ! ನಾವು ಒಂದು ಗುರುತರವಾದ ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರಟಿರುವೆವು. ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗಿಗಳಾದ ತಮಗೆ ಅಡನ್ನು ಬಿನ್ನವಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾದವೇನೂ ಆಗಲಾರದಷ್ಟೆ !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಕಾಷಾಯಾಂಬರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದಂಡ, ಜಪಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ನಮ್ಮಂಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಆಪಾಯವೂ ಆಗಲಾರದು.

ರಾಜಭಟೆ :—ಗುರುದೇವ ! ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಈಗ ಒಂದು ವಪತ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವನು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು ಬಂದು ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಯುದ್ಧ ಹೊಡೆದಿರುವುದಾದ ಸಂದರ್ಭವಿದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಭು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಅರಸರಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಾವು ಈಗ ಬಲ್ಲಾಳ ಭೂಪಾಲನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ರಾಯನಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಸೈನ್ಯ

ಬಲವಿರುವದಾಗಿ ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇಷ್ಟುದೂರದ ವರೆಗೂ ಬಂದು ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಯೋಚಿಸಿರುವರೆ !

ರಾಜಭಟ :—ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಹೀನರಿಗೆ ದೂರವೇನು ? ಹತ್ತಿರವೇನು ? ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಸೈನ್ಯವೇನೋ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಿಂದ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ನುಗ್ಗಿಬರುವ ಆ ದಂಡನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅಗಾಧವಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮುಂದಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅದು ರಾಜನೀತಿಯೇ ಸರಿ. ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಮೊರೆಗಳೂ ಒಂದಾಗಿ ನಿಂತರೆ ಶತ್ರುವನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡಬಹುದು.

ರಾಜಭಟ :—ಅಯ್ಯೋ ! ಏನು ಹೇಳಲಿ. ನಮ್ಮವರಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಆ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಿರುವರು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವೇ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಈಗ ದೆಹಲಿಯ ಸಮ್ರಾಟರಾಗಿರುವವರು ಯಾರು ?

ರಾಜಭಟ :—ಮಹಮ್ಮದ್ ತೊಗಲಕನು. ಅವನು ಬಹಳ ಕ್ರೂರ. ಅವನ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಅವನ ಅಣ್ಣನ ಮಗ ಬಹಾಉದ್ದೀನ್ ಎಂಬುವನೇ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ತಿರುಗಿಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಈಗ ನಮ್ಮ ಜಂಬು ಕೇಶ್ವರ ರಾಯನನ್ನು ಶರಣುಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆ ಮರೆಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಯೇ ? ಮುಂದೆ ರಾಜದ್ರೋಹಿಯಾದಾನು ! ಅವನ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅವನನ್ನು ಬಲವಾದ ನಿರ್ಬಂಧದಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ರಾಜಭಟ :—ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ದೇವರಾಯನು ಬಹಾಉದ್ದೀನನನ್ನು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬಲಿಷ್ಠರಾದ ಮೈಗಾವಲಿನವರನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುವನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನಿಗೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿರುವರೆ ?
ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಯುದ್ಧ ಕುಶಲರಾಗಿರುವರೆ ?

ರಾಜಭಟ :—ನಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಿರುವಳು. ಆಕೆ ಪರಮಸುಂದರಿ ; ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಳು. ಕುದುರೆಯ ಸವಾರಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚತುರಳು. ಎಷ್ಟು ದೂರ ಜೇಕಾದರೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಸವಾರಿ ಮಾಡಬಲ್ಲಳು. ಕತ್ತಿ ಕಾಳಿಗದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಅದ್ವಿತೀಯಳು. ಈಜುವುದರಲ್ಲಿ ಬಲು ಗಟ್ಟಿಗಳು. ಆಕೆ ಇನ್ನೂ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ತರುಣಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಈಜಿಕೊಂಡೇ ದಾಟಿದಳು. ಅವನ್ನು ಕಂಡು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ತನ್ನ ಮಗಳೊಬ್ಬಳಿದ್ದರೆ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದಂತೆ ಎಂಡು ಆ ದಿನ ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಆ ಶತ್ರುಗಳು ತುಂಬ ವ್ರಬಲರೆಂದಮೇಲೆ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ?

ರಾಜಭಟ :—ನಮ್ಮ ರಾಜನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಪಿಲರಾಯನೂ, ಬಲ್ಲಾಳರಾಜನೂ, ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ನಿಂತಿರುವರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಲಭಿಸಲಿ. ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಆ ರಾಜಭಟರನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ್ದ ಐವತ್ತನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ಜನಬಲದಿಂದಲೇ ರಾಷ್ಟ್ರನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದೆಂತಲೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಚೈತ್ರಮಾಸ ಬಂತು. ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ರಥೋತ್ಸವ ನೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೂ ತ್ವರಿತದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಆ ವರ್ಷವೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ತೆಲುಗು ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಜನರು ರಥೋತ್ಸವ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹಂಪೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನಾವಿಧವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟಮಾಡುವ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ, ಹಾವಾಡಿಗರೂ, ದೊಂಬಿ

ದಾಸರೂ, ಹಗಲು ವೇಷಗಾರರೂ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಬಂದರು. ಜನಸಂದಣಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಲೇ ಬಂತು. ಪೂರ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ರಥೋತ್ಸವ. ಆ ದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ದೇವತಾಕಾರ್ಯಗಳೂ ವೇದೋಕ್ತವಾಗಿ ನಡೆದುವು. ವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ರಥಾರೂ ಆ ದಿನ ಸಂಜೆ ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದ ವಿಶಾಲವಾದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಜನಸ್ತೋಮವನ್ನು ಕುರಿತು ವೀರವಾಣಿಯಿಂದ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ವೈಭವ' ಎಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದರು.

“ವೀರ ಕನ್ನಡಿಗರೆ, ಅಖಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಬಲವೆಂದು ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ನಿರ್ವೀರ್ಯರಾದ ನಾವು ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ವೈಭವವನ್ನು ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅಲಸರಾಗಿರುವ ನಾವು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರಾಗಬೇಕು. ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ನಾವು ಅವನ ಅಂಕಿತದಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರಕನಾದ ಮಹಾರುದ್ರನೇ ಈ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿ! ಪ್ರಸಂಚಿದ ಕ್ಷೇಮಕೃಷ್ಣಿಯೇ ಆತನು ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನು. ಇಂದು ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಒದಗಿರುವ ರಾಕ್ಷಸ ಸದೃಶ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನಾವು ಆ ರುದ್ರಾಂಶ ತೇಜಃಪುಂಜರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರ - ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಏಕೈಕಬಲರಾಗಿ ನಿಂತು ತ್ರಿಪುರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ನಾವು ಸತ್ಪರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ಹುರಿಗೊಳಿಸಿ ಆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಶತ್ರುಸಂಹಾರ ಮಾಡಲು ಅನುವಾಗಬೇಕು. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅಭಿಮಾನದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಿಯ ಆರಾಧಕರಾದ ನಾವು ಹೇಡಿಗಳಾಗಬಾರದು. ವರಾಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಿನಿಯಾದ ದೇವಿಯ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪ ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಬೇಕು. ಶುಂಭ, ನಿಶುಂಭ, ಮಹಿಷಾಸುರ, ರಕ್ತಬೀಜಾಸುರ ಮುಂತಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಪ್ರಸಂಚವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಆ ಮಹಾದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹಬಲದಿಂದ ನಾವು ಈಗ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತಿರುವ ನರರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ಈ ಮಹೋತ್ಸವ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭ್ಯುದಯಸೂಚಕ

ಮಂಗಳಮಹೋತ್ಸವವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಿ. ಇಂದು ಮೊಳಗಿದ ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳೇ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ವೀರಘೋಷವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಿ! ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರುದ್ರನ ಅಂಶ - ಶ್ರೀ ದೇವಿಯ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರಲಿ.

ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ನಾವು ಯಾವ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಇಳಿದಿದ್ದೇವೆಂಬುದನ್ನು ಕ್ಷಣಕಾಲ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ರಣಸರಾಕ್ರಮಗಳ ನಾಡು ಈಗ ಹೇಡಿಗಳ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವಿಲ್ಲ; ದೇಶಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಓರಂಗಲ್ಲು ರಾಜ್ಯ ನುಚ್ಚು ನೂರಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ ಕೆಂಗೆಟ್ಟು ನಿಂತಿತು. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ರಾಜರು ಅಂತಃಕಲಹಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದೆ; ಆನೆಗೊಂದಿ ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೇನುಗತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಯೋಚಿಸಿರಿ. ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡವೆ? ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ಬದುಕಲು ಸಾಧ್ಯವೆ!

ನಮ್ಮ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾವು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮತೀರ್ಣೋಬಲವನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸಿ ನಾವು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರಾಗಬೇಕು. ಪರಧರ್ಮಿಯರು ನಮ್ಮ ಮನೆಮಠಗಳನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡವಿ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾವು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತರೆ ಮುಂದಿನ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂತಾನ ನಮ್ಮನ್ನು ಗೌರವಿಸುವದೆ? ಈಗೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲಿರಾ! ದೈವಾನುಕೂಲ ಒದಗಿಬಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ - ಈ ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ - ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ನಾವು ನೂತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಆ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕು. ಈ ದಿನವೇ ನೀನೆಲ್ಲರೂ ಈ ಶುಭಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಸತ್ತರೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಇದ್ದರೆ ಭೋಗ - ಎಂಬ ಧೈರ್ಯವಿರಬೇಕು. ದೇಶಹಿತಸಾಧನೆಗಾಗಿ ನೀನೆಲ್ಲರೂ ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು.

ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ನರಿಗಳು ಸದಾ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆಯಾಗಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವು ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ; ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ; ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕುರಿಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ.

ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ; ಗುಂಪಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ ; ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಗುತ್ತವೆ. ಆದರೇನು ! ಅವು ಶತ್ರುವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಕಾದಾಡಬಲ್ಲವೆ ! ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಸಿಂಹಗಳ ವಿಚಾರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಅವು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಿಂಡು ಹಿಂಡಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಎಂದಿಗೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಗುಂಪು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಿಡುಗ ಪಕ್ಷಿಯಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಒಂಟಿ ಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮನಬಂದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಇತರ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಹಾರುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ನರಿ, ಕುರಿ, ಹಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದ ನೀಚ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅವು ಶತ್ರುವನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರವು. ಸಿಂಹ ಒಂಟಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಆನೆಯ ಹಿಂಡನ್ನು ಚದುರಿಸಬಲ್ಲದು. ಆನೆಗೆ ಆತ್ಮಬಲವಿಲ್ಲ. ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಿಯುಂಟು. ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾವು ಅಜೇಯರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಜನ ಎಷ್ಟುಕೋಟಿಯಿದ್ದರೇನು ! ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬದುಕುವುದೇ ಮಾನವ ಜೀವಿತದ ಗುರಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ನಾವು ಮಾನವರು ; ಪ್ರಾಣಿ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮರು. ಅಂಥ ನಾವು ನರಿ, ಕುರಿ ಮೊದಲಾದ ಹುದ್ದೆಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಬದುಕಬಾರದು. ಸಿಂಹದಂತೆ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿವಂತರಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ಅರಿವು ನಮಗೆ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದರೆ ಸಾಕು, ನಾವು ಪ್ರತಿ ಸ್ಪರ್ಧನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲೆವು. ಕನ್ನಡಿಗರೇನು ಸಾಮಾನ್ಯರೆ ! ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಅಸಹಾಯಶೂರರಾಗಿ ಬಾಳದರು. ಸಿಂಹಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ನಿಂತರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ನಾನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸೀತಾ ಮಾತೆಯನ್ನು ಅರಸಲು ಹೊರಟ ಕಪಿವೀರರು ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಲೋಚಿಸಿದರಂತೆ. ಅವಾರವಾದ ಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಲು ಯಾರು ಶಕ್ತರು ? ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಯೋಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. “ನಾನು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವನು. ನನಗೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಅಂಗದನೂ “ನಮಗೆ ಆ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ಇಲ್ಲ, ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ” ಎಂದು ನಳ, ನೀಲ ಮುಂತಾದ ಯೋಧರೂ ತಿಳಿಸಿದರು. “ನನಗೇನೋ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು ! ಅದರೆ ನಾನು ಮುಡುಕು”

ಎಂದು ಜಾಂಬವಂತ ಹೇಳಿದನು. “ನನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೆ?—
ಎಂದು ಹನುಮಂತನೂ ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ವೃದ್ಧ ಜಾಂಬವಂತನು
“ಅಯ್ಯಾ ವೀರಹನುಮಾನ್, ನೀನು ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಿ-
ಬೇಡ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಾರುಷವುಂಟು. ಬಾಹುಬಲವುಂಟು. ನೀನು ಈ
ಸಾಗರವನ್ನು ಲಂಘಿಸಬಲ್ಲೆ. ಸಿದ್ಧನಾಗು. ಹೇಡಿಯಂತೆ ಹಿಮ್ಮುಖನಾಗ
ಬೇಡ” ಎಂದು ಹನುಮಂತನ ಜೆನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದನು. ಆ ಮಾತಿ-
ನಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡ ಹನುಮಂತನು ಪುಟನೆಗೆದು ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಸಮುದ್ರ
ವನ್ನು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಹಾರಿ ದಾಟಿಯೇ ಬಿಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ಏನು
ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ! ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯಬೇಕು. ನಮಗೆ ಅವ-
ಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಇದುವರೆಗೂ ಸೋಮಾರಿಗಳಂತಿದ್ದೆವು. ಈಗ ಕಾಲ ಒದಗಿದೆ.
ನೀವು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ವೀರ ಹನುಮಂತನಂತಾಗಬೇಕು. ಹನುಮಂತನಾ-
ದರೂ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವೀರನೇ. ಇದೋ! ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ
ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದನು. ಅಂಥ ವೀರ ಸಂತಾನ ನಾವು. ಈ
ಹೊತ್ತು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅಸಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮುಸ-
ಲ್ಮಾನರು! ಆ ದೇವಿಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೂಪದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ
ಭಾಗ್ಯವಶದಿಂದ ಯಾರಾದರೂ ರಾಜವಂಶೀಯರು ಮುಂದೆ ಬಂದಾರು! ಆಗ
ನಾವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೇವಿಯ ಪಾದತಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧ
ರಾಗಬೇಕು. ದೇವರು ನಿಮಗೆಲ್ಲಾ ಶುಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ” ಎಂದು
ಸಿಂಹ ಕಂಠದಿಂದ ಹೇಳಿದ ವೀರಸಂದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಅವ-
ನತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮನಗಂಡರು. ಅವರ ರಕ್ತ ಕುದಿಮುತ್ತುತ್ತು.
ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ
ಮೊಳಗು ಜನಸಮೂಹದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಎದ್ದು ಮುಗಲು ಮುಟ್ಟಿತು.
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹರ್ಷವದನರಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಹರಸಿ, ಸ್ವಾಮಿಯ ದರ್ಶ-
ನಕ್ಕೆ ಗುಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಜನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುತ್ತ ಜನರಲ್ಲಿ
ಸ್ವದೇಶ ಪ್ರೇಮ ಲಹರಿಯನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ವೀರ ಸಂನ್ಯಾಸಿ
ನಾಡಿನ ಹಿತಸಾಧನೆಯನ್ನೇ ಅವನರತವೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಸಿಂಹಾನಲೋಕನ

ಉದ್ಯೋಗಿನಂ ಪುರುಷಸಿಂಹಮುಷೈತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ

ದೈವೇನದೇಯಮಿತಿ ಕಾಪುರುಷಾವದಂತಿ

ದೈವಂನಿಹತ್ಯ ಕುರುಸೌರುಷಮಾತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ

ಯಶ್ಚೇ ಕೃತೇಯದಿ ನಸಿದ್ಧೈತಿ ಕೋಽತ್ರದೋಷಃ

— ಹಿತವಾಣಿ.

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾರ್ಯಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವರಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಿಂಹಾನಲೋಕನಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಅವರ ಕಾಲದವರಿಗೆ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯಚರಿತ್ರೆ, ಜನಜೀವನ, ಧಾರ್ಮಿಕಪ್ರಗತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವೈಭವ ಮತ್ತು ಆಗಾಗ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ಒದಗಿದ್ದ ದುರ್ಭರಣಿಗಳಿಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಆಗ ಇದ್ದ ಸನ್ನಿವೇಶಬಲವನ್ನೂ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಧೀಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತಸ್ಮ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ - ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಸುಮುಖ ವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವೈಭವವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕರಾದರೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಭರತಖಂಡದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಇತಿಹಾಸವೇ ಒಂದು ರೀತಿ ; ಕರ್ಣಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವೇ ಒಂದು ರೀತಿ. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಮ್ಮೇಳನ ತುಂಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಳದ ರಾಜರು ರಾಜಕೀಯ ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಸನಾತನಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಆಘಾತ ಒದಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನಪದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಚಲವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ಅನುಭವ ಭರತಖಂಡದ ಇನ್ನುಳಿದ

ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಕಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವೇ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರದೇ ಇದ್ದರೂ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಕೇರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಅವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಾಶಮಾಡದೆ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸವಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತ ಅಖಿಲ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಲ ರಾಜಕೀಯ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಜನರು ನಿರಂತರ ದೇಶಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ತಾವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜರುಗಳ ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಸಮಗ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜವಂಶವೂ ಅನುಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದ ಉದಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ, ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದಂತೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಧೀರರೂ, ಧೀಮಂತರೂ, ಉದಾರಿಗಳೂ, ಸಾಹಸಿಗಳೂ, ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳೂ, ರಾಜನಿಷ್ಠರೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಉದಯಿಸಿ ಯಶೋವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡನಾಡು ಗೋದಾವರೀ ನದಿಯಿಂದ ಕಾವೇರೀನದಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದಿತೆಂದು ರಾಜಕವಿ ನೃಪತುಂಗನೂ, ನಂಜುಂಡಕವಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಕ್ರಮವು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಿತೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ನಂದರು ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮೌರ್ಯರು ಮುನ್ನೂರುವರ್ಷ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಾಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಶಾತವಾಹನರು ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಅವರ ತರುವಾಯ ನಾಡು ಹರಿದುಹಂಚಿಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಎತ್ತು. ಆಗ ಕದಂಬರು, ಬಾಣರು, ಆಳುಪರು, ನಳರು, ಸೇಂದ್ರಕರು ಮತ್ತು ಪುನ್ನಾಟರು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನಾಡು ಒಡೆದುಹೋಗದಂತೆ ತಡೆದರು.

ಶಾತವಾಹನರು ಬಹಳ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಾಲಿವಾಹನ ಎಂಬುವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. ಇವನ ರಾಜಧಾನಿ ವೈಶಿಖ. ಅವನನ್ನು ಕುಂತಳಾಧೀಶ್ವರನೆಂದು ರಾಜಶೇಖರನೆಂಬ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ತರುವಾಯ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ಶಾತಕರ್ಣಿ ಎಂಬುವನು ಬಹಳ ವರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ಶಾತವಾಹನರ ಮಾಂಡಲಿಕರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಚುಟು ವಂಶದವರು ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಪಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಇವರಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ರಾಜವಂಶದವರೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಬಾಣರು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ವಂಶದವರು. ಇವರು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಂತಾನವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಲಿಯ ಹಿರಿಯಮಗನೇ ಬಾಣಾಸುರ. ಅವನು ತನ್ನ ಸಹಸ್ರಬಾಹುಗಳಿಂದ ಪರಶಿವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ, ಶಿವನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದೂ, ಶಿವನನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ ನಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬಾಣರಿಗೂ ಕದಂಬರಿಗೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಈ ವಂಶದ ಬಾಣವಿದ್ಯಾಧರನೆಂಬುವನು ಗಂಗವಂಶದ ಇಮ್ಮಡಿ ಶಿವಮಾರನ ಮಗಳಾದ ಕುಂದಾದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಇದರಿಂದ ಗಂಗರ ಬೆಂಬಲವೂ ಬಾಣರಿಗೆ ಒದಗಿತು. ಈಗಿನ ಕೋಲಾರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಬಾಣರ ರಾಜ್ಯವಿತ್ತು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ನೇಳಿಗೆ ಬಾಣರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡರು.

ಆಳುಪರು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾಂಭಿಕ ಸುಮಾರು ೧೫೦೦ ವರ್ಷ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಾಡಿದರು. ಚಿತ್ರವಾಹನ ಎಂಬುವನು ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಪೀಠಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ ಈ ವಂಶದ ವೀರಕುಲಶೇಖರದೇವ ಎಂಬ ಮೊರೆ ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಗುರುಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಮತದ ಸೇವಕರಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶಾಸನ ಬರೆಯಿಸಿದನು. ಇವರಂತೆಯೇ ನಾಗವಂಶದ ಸೇಂದ್ರಕರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ

ನರು. ಇವರು ಈಗಿನ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಬಹಳಕಾಲ ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸೇಂಧ್ರಕರ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪುಟ್ಟ ರಾಜವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ನಳರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಈಗಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪುಬಲರಾದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಎಟಿನಿಂದ ಇವರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಾರಿಯಾದರು. ಪುನ್ನಾಡ ಮನೆತನ ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕೀರ್ತಿಪುರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿತ್ತು. ಜೈನಗುರು ಭದ್ರಬಾಹು ಈ ಪುನ್ನಾಡಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ವ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರ ಮಯೂರವರ್ಮ ಈ ನಾಡನ್ನು ಜಯಿಸಿದನು. ಗಂಗವಂಶದ ಅವಿನೀತನು ಪುನ್ನಾಡು ರಾಜ ಸ್ವಂದವರ್ಮನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಕೊನೆಗೆ ಈ ಸೀಮೆ ಗಂಗರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. ಈ ಪುನ್ನಾಡು ಸೀಮೆಯ ಹದಿನಾಡು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರು ಪಡೆದರು. ಹೀಗೆ ಮೈಸೂರಿಗೂ ಪುನ್ನಾಡಿಗೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಇವರು ಹುಟ್ಟುಕನ್ನಡಿಗರೆಂದೂ ಬನವಾಸಿಯ ಸ್ಥಳದವರೆಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರ ರಾಜಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ವಾನರ ಇವೆ. ಬನವಾಸಿಯ ಮಧುಕೇಶ್ವರನೇ ಅವರ ಮನೆ ದೇವರು. ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಅವರು ಮೈಸೂರಿನ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಇತಿಹಾಸಪುರುಷ ಮಯೂರವರ್ಮ. ಇವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೂ ರಣಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ತನ್ನ ಸಾಹಸದಿಂದ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಆಳಿದ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನರ್ಮ, ಮೃಗೇಶನರ್ಮ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ತಲೆ

ಎತ್ತುವವರೆಗೂ ಕದಂಬರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಈ ವಂಶದವರು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರವರ್ಷ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದವರಲ್ಲಿ ಗಂಗವಂಶದವರು ವಿಶಾಲಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಇವರು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ವಿತಿಹಾಸಿಕ ಪುರುಷರು ಮಾಧವ ಮತ್ತು ದಡ್ಡಿಗ. ಸಿಂಹನಂದಿ ಎಂಬ ಜೈನಗುರುವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ಮೊದಲು ಕುವಲಾಲ ಪುರ (ಕೋಲಾರ) ದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇವರು ಜೈನಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ವೈಷ್ಣವ ಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಈ ಮನೆತನದ ದುರ್ವಿನೀತನೆಂಬುವನು ಭಾರವಿಯ 'ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ' ಕಾವ್ಯದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀ ಪುರುಷನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂತು. ಈತನು ಮಾನ್ಯಪುರವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದರ್ಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಜೋಳರ ವೆಟ್ಟು ಬಲವಾಗಿ ಬಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗಂಗರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋದರು. ಗಂಗರು ಕಳಿಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಯಾದವರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರು ಕರ್ಣಾಟಕದ ವೈಭವವನ್ನೂ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಹೆಸರೂ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಳುಕ್ಯರ ತೈಲಪನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಎಂಬುವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ಕಲಚೂರಿ ವಂಶದವರು ತಲೆಯೆತ್ತಿದರು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕರ, ಜನಜೀವನ ಮೌರುಷ

ನುಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ, ಕನ್ನಡಿಗರು ಯುದ್ಧ ವಿಧ್ಯಾ ಪ್ರಣರೂ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಇತಿಹಾಸ ಉಜ್ವಲವಾಗಿತ್ತು.

ಇನ್ನು ಯಾದವ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಹಾಸವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಾಕನ್ನಡಿಗರ ಪೌರುಷ ಪ್ರತಾಪಗಳನ್ನೂ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಯಾವರೂ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದಂತೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಈ ಉಭಯ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಅಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತೆ ಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಚೇತೋವಿಹಾರಿಯಾಗಿ ನಲಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಈ ರಾಗಳು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ರೂಗಿಟ್ಟರೂ ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವೆಂಧಾರಾಳನಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ! ಇನ್ನು ಕನ್ನಡನಾಡು ಏಕೈಕರಾಜ ಮನೆತನವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಮೈಸೂರುದುವಂಶದ ಅಂತಶ್ಚಕ್ರಿಗಳಾಗಿಯೂ ನಿಂತವು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಹದಿನೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ತಕ್ತಿ ಬಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ಮಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗಳಿಂದ ಜನರು ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟಂತಾಗಿದ್ದರು. ನಾಡು ಅರಾಜಕತೆ ತುಂಬಿತ್ತು. ಅಖಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ರಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಪ್ರಾರಾಗಿದ್ದರು. ದೇವಗಿರಿಯ ಸಂಘಟನಾ ಭೂಪಾಲನೂ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ ಇಮ್ಮಡಿ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನೂ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪ್ರಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅಂತಃಕಲಹಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಯುಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪ್ರಜಾನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಭಂಗ ಬಂತು. ರಾಧರ್ಮ ಕಾಡುಸಾಲುಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ವೈಭವವೆಲ್ಲ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗ

ಬಂತು. ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಂತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ರಾಜ ಮನೆತನಗಳು ಶಕ್ತಿಹೀನವಾಗಿದ್ದುವು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಝಂಝು ಮಾರುತದಂತೆ ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲ ರಾಜ್ಯಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇಕೆ ! ಪರಕೀಯರ ಪದಾಘಾತದಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೋಯಿತು. ಎದೆಗೆಟ್ಟು ನಿಂತಿತು. ತನ್ನ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆಯೋ ಅಳಿಯುತ್ತವೆಯೋ ಎಂದು ನಾಡು ನಡುಗಿತು ; ಜನತೆ ಕಂಗೆಟ್ಟಿತು.

ರಾಜ್ಯದಾಹದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಅವರಾಗಲೇ ಭರತ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಮೇಣ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಅವರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದುದು ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಆ ಹಿಂಸಕರ ಕೈಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಂದರೆ ಪಟ್ಟುದು ಕರ್ಣಾಟಕವೇ. ಆಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಪರಕೀಯರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು.

ಆಗ ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾದವರು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಓರಂಗಜ್ಜು ಮತ್ತು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತೀರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಅನೇಕ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಮಾಂಡಲಿಕರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ನಿರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದರು. ಅವರು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ, ಗೋವುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತ, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡುತ್ತ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾನಾಸಹರಣ ಮಾಡುತ್ತ ಭೀಕರ ರಾಕ್ಷಸರಂತೆ ನುಗ್ಗಿ, ನಿರ್ವೀರ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ರಾಜಮನೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕಬಳಿಸುತ್ತ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಯಾದವ ಅರಸನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು ಅಪಾರವಾದ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದೆಹಲಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ದೇವಗಿರಿ ದೆಹಲಿ ಬಾದಷಹರ

ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅವನು ಗುಜರಾತನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕೊಂಡು ಓರಂಗಲ್ಲು ರಾಜ್ಯದಮೇಲೆ ಸಾಗಹೋದನು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಜಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಸೇನಾಪತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಓರಂಗಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಚಂಡ ಸಾಹಸದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನೆಲ್ಲ ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಲಿದು ಮುಕ್ತನಾದನು. ಅವನು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವನ್ನು ವಶ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಮೇಶ್ವರದವರೆಗೂ ನುಗ್ಗಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಜಯ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಅವನು ದೆಹಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಆಗ ದೇವಗಿರಿ, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಓರಂಗಲ್ಲು ರಾಜ್ಯಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು.

ದೇವಗಿರಿಯ ಹರಪಾಲನೆಂಬ ಅರಸು ದೆಹಲಿ ಸಾಮ್ರಾಟನೊಂದಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದನು. ಆಗ ಮುಬಾರಕನು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ದೇವಗಿರಿಯಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಆ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಳುಮಾಡಿದನು. ಹರಪಾಲನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೈತೊಗಲು ಸುಲಿಸಿದನು. ಅವನ ರುಂಡವನ್ನು ಆಗಸೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ರಾಜಕುಟುಂಬವನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ತನ್ನೊಡನೆ ದೆಹಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು. ಇದರಂತೆಯೇ, ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನು ಓರಂಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದರು, ರಾಜ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಳಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮಹಮ್ಮದ್ ತೊಗಲಕನು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ವೆಟ್ಟು ಬಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೦ನೆಯ ವರ್ಷದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಕ್ಷಿಣ ದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪೌರುಷವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದರು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತವೆಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಹಿಂದೂರಾಜರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ, ಆಗಾಗ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧಾಳಿಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ

ಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕಂಗೆಟ್ಟು ಅದುರಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದುವು. ಆನೆಗೊಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನೆಗೊಂದಿರಾಜ್ಯ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿತು.

ಆನೆಗೊಂದಿ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಮಹಾ ಭಾರತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ದಕ್ಷಿಣ ಹಸ್ತಿನಾವತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಿತು. ಪಾಂಡವರು ಒಂದು ವರ್ಷಪರ್ಯಂತ ವಿರಾಟನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಾಲ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅವರು ಇದಕ್ಕೆ ಹಸ್ತಿನಾವತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ವಾಲಿಯ ರಾಜಧಾನಿ ಯಾಗಿದ್ದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ ನಗರ ಈಗ ಆನೆಗೊಂದಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಾನರರೆಂಬ ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯೂ ನೈಋತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೂ ಆದ ಹನುಮಂತನು ರಾಮ ಸುಗ್ರೀವ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ವಾಲಿಭಂಡಾರ್ಥ ವೆಂಬ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ವಾಲಿಕಾಷ್ಠವೆಂಬ ದಿನ್ನೆಯಿದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತವಾಗಿರುವ ಅಂಜನಾದ್ರಿ, ಮಾಲ್ಯವಂತ, ಋಷ್ಯಮೂಕ, ಮಾತಂಗ, ಹೇಮಕೂಟ ಗಿರಿಪರ್ವತಗಳೂ, ಪಂಪಾ ಸರೋವರವೆಂಬ ಜಲಾಶಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಆತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಒಂದು ಹಿಂದೂ ರಾಜಮನೆತನ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಿತು. ರಾಜವಂಶಾವಳಿ ಎಂಬ ಪುರಾತನಗ್ರಂಥದಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುರುಷರ ಹೆಸರುಗಳು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ನಂದನೆಂಬುವನು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪುರುಷನು. ಅವನ ಮಗ ಚಾಲುಕ್ಯನು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಮೂರು ಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಮಗ ಬಿಜ್ಜಳನು ಸಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಎರಡನೆಯ ಮಗ ವಿಜಯಧ್ವಜನೆಂಬುವನು ತಂದೆಯ ತರುವಾಯ ೩೩ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಇವನು ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೦) ತುಂಗಭದ್ರೆಯ

ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವೆಂಬ ಹೊಸಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲುಗಳಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೇವಲ ಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಈ ವನದುರ್ಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಆನೆಗೊಂದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಕಾದಾಡಲು ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಜಯ ಧ್ವಜನು ಈ ವಿಜಯನಗರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತರುವಾಯ ಇವನ ಮಗ ಅನುಮೇಯನು ಸುಮಾರು ೨೩ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯ ವಾಳಿದನು. ಅವನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ನರಸಿಂಗದೇವರಾಯನು ಸುಮಾರು ಅರುವತ್ತೇಳುವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದನು. ಇವನು ಅತಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ದೂರೆಯನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ವೈಭವ ತುಂಬ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನರ ಸಿಂಗನ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಇವನ ಮಗ ರಾಮದೇವರಾಯ ೨೫ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಅವನ ಆಳಿಕೆಯು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಪ್ರತಾಪರಾಯನೆಂಬುವನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಬಳಿಕ ಇವನ ಮಗ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನೇ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನು ಮುದುಕನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಿರಿಜಾಂಬೆ ಎಂಬ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಿದ್ದಳು. ಅವನಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ತನ್ನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟವೇರುವ ಪುತ್ರನಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪಾರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತನಾಗಿದ್ದನು. ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಅವನ ಮಂತ್ರಿ ಸಂಗಮ ನೆಂಬುವನೇ ಚತುರತೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೀಗೆಯೇ, ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಹಿಂದಾರಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ದಿನ್ನೆಗಳಿದ್ದು, ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ದುರ್ಭೇದ್ಯವಾ ಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಬಲವಾದ ಕೋಟೆ ಇತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಯಿ ಎಂಬುವನು ಕಂಪಿಲ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಶೂರನೂ ಧಾರ್ಮಿಕನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಜಂಬು ಕೇಶ್ವರರಾಯನಿಗೆ ಕಂಪಿಲ ನಗರಿಯ ರಾಯಿಯು ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ತಮ್ಮ ಅನಂತ ಶಕ್ತಿ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದವೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಿಂಹಾವಲೋಕನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದ, ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯ ಎಷ್ಟು ಗುರುತರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಯಿತು. ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ರಾಷ್ಟ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನ ತಪಸ್ಸು, ಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನಾನುಭವ, ಸಮಯ ಸಂಧಾನ ಚಾತುರ್ಯ ಮತ್ತು ಲೋಕಹಿತೈಷಿತ್ವ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನೆರವಾದುವು.

ಹೀಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಅಳಿಯುತ್ತ ಬಂದುವು. ಇನ್ನು ಆನೆಗೊಂದಿ ಕಂಪಿಲ ಮತ್ತು ಹಳೇಬೀಡು ರಾಜ್ಯಗಳು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಂತಿದ್ದುವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಏಟಿನಿಂದ ಅವು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ವದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಅರುಣೋದಯ, ಅನುಸಂಧಾನ

ಧರ್ಮೋ ಹಿ ಯತ್ಕೃತ್ ಪುರುಷೇಣ ಸಾಧ್ಯೋ |
ಭುಜಂಗ ಜಿಹ್ವಾ ಚವಲಾ ನೃವ ಶ್ರಿಯಃ ||
ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಜಾಮಾಲನ ಮಾತ್ರ ಬುದ್ಧ್ಯಾ |
ಹತೇಷು ದೇದೇಷು ಗುಣಾಧರಂತೇ ||

—ಭಾಸ ಮಹಾಕವಿ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ವವಿತ್ರ ಸಂಕಲ್ಪ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ವರಿತಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥರು ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಆಡಳಿತಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಶೃಂಗೇರಿ ಸೀತದ ಗುರು ಪದವಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದು ವೇದಾಂತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಲು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಸಮರ್ಥರೆಂದು ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥರು ಮೊದಲೇ ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಪುರಾಣ ದಿಂದಲೂ ಈ ವಿಷಯ ವ್ಯಕ್ತವಡುತ್ತದೆ. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪುನರಭ್ಯುದಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಹಿಂದೂ ಜನರು ಸುಸಂಘಟಿತರಾಗಬೇಕು ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕು; ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ, ಧರ್ಮರಕ್ಷಣ ಸಮರ್ಥರೂ, ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಫಲಪ್ರಿಯ ವಂಶೋತ್ಪನ್ನರೂ ಆದ ರಾಜರು ಬೇಕು;—ಹೀಗೆಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ತಾವು ಕೃತಕಾರ್ಯರಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗುರುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಸೀತಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವರು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಪಂಪಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ದೇಶೀಯರಾಜರಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಸ್ಪರ ಜ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳನ್ನೂ ದುರಭಿಮಾನ ದುರಾಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ

ಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದ ಹೊರತು ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಲಾರದೆಂದೂ
ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಮುಕ್ತ
ವನ್ನೂ ಧೈರ್ಯ ಸ್ಪೈರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಮತ್ತು
ಧರ್ಮೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು.
ಅದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅಭುಕ್ತ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶೃಂಗೇರಿ
ಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತರೆ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಗಲಾರದೆಂದು ಹಂಪಿ
ಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದು
ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಅನೆಗೊಂದಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಲ ನಾಡುಗಳ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ
ತಾವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸಮಯವರಿತು ತಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದೂ ರಾಜಕಾರಣ ಚತುರರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು.
ಕರ್ಣಾಟಕದ ಮಧ್ಯರಂಗವಾಗಿರುವ ಹಂಪಿ ಆಗಿನ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿ
ಯಿಂದ ಶೃಂಗೇರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಎಂಟುನಂತೆಯೇ
ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೪ನೆಯ ವರ್ಷ
ದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಸಮ್ರಾಟ ಮಹಮ್ಮದ್ ತೊಗಲಕನು ಅನೆಗೊಂದಿಯ
ಮೇಲೆ ಕಂಡೆತ್ತಿಬರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತ್ತು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ
ತೊಗಲಕನು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಗ್ವಿಜಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಹೊರಟು ಓರಂಗಲ್ಲನ್ನು ಗೆದ್ದು,
ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಮಗ ಬಹಾ ಉದ್ದೀ ಎಂಬುವ
ನನ್ನು ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಇಂಥ ರಾಜಕೀಯ ವಿಸ್ತವದಲ್ಲಿ
ಅನೇಕ ಶೂರರೂ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.
ತೊಗಲಕನು ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ, ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಮೇಲೆ
ತನ್ನ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಇತ್ತು.
ಅವನು ಎತ್ತಾರವಾದ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದನು. ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಬಂಗಾಳಾ ಪ್ರಾಂತವೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರಾಂತವೂ ಅವನಿಗೆ
ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಗಾಗ ಅಲ್ಲಿ ದಂಗೆಗಳೇಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಡ
ಗಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಹಬಂದಿಗೆ ತರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನು
ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶವನ್ನೂ ಚೀನಾ ದೇಶವನ್ನೂ ಜಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾ

ಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆಗಾಗ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅವನು ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅನಾಯಕತ್ವ ತಲೆದೋರಿ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ಮತ್ತು ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದವರಲ್ಲಿ, ಬಹಾ ಉದ್ದೀನನೂ ಒಬ್ಬನು. ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಿಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತೊಗಲಕನು ಅನುವಾದನು. ಆಗ ಬಹಾ ಉದ್ದೀನನು ದೇವಗಿರಿಯಿಂದ ಓಡಿಬಂದು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಅಥವಾ ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯದ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಮರೆಹೊಕ್ಕನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತೊಗಲಕನು ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಆನೆಗೊಂದಿಯವರೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು.

ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ಅವರು ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಶೇಖರರೊಂದಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊತ್ತು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ವಟವೃಕ್ಷದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಜಯಧ್ವಜನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರವೆಂಬ ಕೋಟಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಖಿಲವಾಗಿ ಕಳೆಗುಂದಿ ಹಾಳು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಖಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ಎಡದಲ್ಲಿಯೇ ಆನೆಗೊಂದಿ, ಬಲದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಜಯಧ್ವಜರಾಜನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಕೋಟಿ-ಎರಡೂ ಅವರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದವು. ಆ ಕೋಟಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಒಂಡುಕಡೆ ಋಷ್ಯಮೂಕಪರ್ವತ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮಾಲ್ಯವಂತ ಪರ್ವತ, ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ಮಾತಂಗಪರ್ವತ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಆ ಸ್ಥಳವು ಶತ್ರುಗಳ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ವಿಜಯಧ್ವಜನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದನು. ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ತಾವು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ, 'ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಆಶ್ರಮದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದರು,

ಆಗ ಅಪರಾಧ ; ಸೂರ್ಯಗತಿಯು ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಿಸಿಲು ಬಲು ಚುರುಕಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅವರು ದಾರಿಯ ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯ ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಂಡರು. ಯಾರೋ ಇಬ್ಬರು ಸುಂದರ ಯುವಕರು ಹೊಂಗೆಯ ಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿರಬಹುದು. ಅವರು ಮಲಗಿ ದಾಗ ಇದ್ದ ಮರದ ನೆರಳು ಮೂರ ಸರಿದಿತ್ತು. ಅವರ ಮುಖದಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪ ತನ್ನ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಒಬ್ಬ ಯುವಕನ ಮುಖದಮೇಲೆ ನೆರಳುವಾಡಿಕೊಂಡು ತೂಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನೋಡಿದರು. ಅವನು ಯಾವನೋ ಮಹಾಪುರುಷನಿರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಧಟ್ಟನೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟರು. ಸ್ವಲ್ಪಯೋತ್ತಿನೊಳಗಾಗಿಯೇ ಆ ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪ ಸರಸರನೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದುಹೋಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತುಂಬ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆ ಯುವಕರು ಮಲಗಿದ್ದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯೇ ತಮಗೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವಳೆಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದರು. ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೋಡಿದರು ; ಅವರು ಸರ್ಪ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಅನೂನ ದೇಹಕಾಂತಿ; ತುಂಬು ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರು ವೀರರುಡುಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುಗತ್ತಿಯೂ ಕರಾರಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಅವರ ಹಣೆ ಮತ್ತು ಮೂಗಿನಮೇಲೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಸೆಕೆಯ ನೀರಿನ ತುಂತುರು ಹನಿಗಳು ಅವರ ಮುಖದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳೆಗೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಹರ್ಷಿಸಿದರು. ಅವರು ಯಾರೋ ಜಾತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶಜರೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿದರು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಹಿರಿಯವನು ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು, ತಮ್ಮನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ, ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ತೇಜಃಪುಂಜರಾದ ಯತಿವರ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನಗುವೊಂದಿಂದ ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಆ ತರುಣರು ಯತಿಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ನಿಂತು ಕೊಂಡರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಕುಮಾರರೆ, ನೀವು ಯಾರು ? ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ ದರೆ ರಾಜಪುತ್ರರೆಂತೆ ಕಾಣುವಿರಿ. ಈ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಬಂದಿರಿ ? ನೀವು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ?

ಹಿರಿಯ ತರುಣ :—ಸ್ವಾಮಿ, ನನ್ನ ಹೆಸರು ಹುಕ್ಕ ; ಇವನ ಹೆಸರು ಬುಕ್ಕ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು. ರಾಜಪುತ್ರರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತಲೆ ಮರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವೆವು. ನಾವು ನಮ್ಮ ಮನೋಭೀಷ್ಣನನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಶ್ರಯದಾತರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವೆವು. ರಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ನಿನ್ನೆಯ ರಾತ್ರಿ ನನಗೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕುಲದೇವರು ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನು ಹೇಳಿದ್ದು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ತಾವು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ದಯೆಯಿಟ್ಟು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ನಮ್ಮನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಜನರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಣ ಕುಟೀರದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಇರುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ದೇವರು ನಿನ್ನ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದುದೇನು?

ಹುಕ್ಕ :—ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆನು. ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಸಂದರ್ಶನವಾಯಿತು. “ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಯೋಗಿಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲದಿಂದ ನಿನಗೆ ಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪತ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ”—ಎಂಬುದಾಗಿ ರೇವಣ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯ ದರ್ಶನ ಲಭಿಸಿದೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ನಿಮ್ಮ ನಾಡು ಯಾವುದು ? ನಿಮ್ಮ ತಂದೆ ಯಾರು ?

ಹುಕ್ಕ :—ತಪೋಧನರೇ ! ನಾವು ಈ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮಂಗಳನಿಲಯವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದ ದೊರೆ ಸಂಗಮರಾಯನ ಮಕ್ಕಳು. ಆತನಿಗೆ ನಾನೂ ಮತ್ತು ಕಂಪರಾಯ, ಬುಕ್ಕರಾಯ, ಮಾದಪ್ಪರಾಯ, ಮುದ್ದಪ್ಪರಾಯ—ಎಂಬ ಐದು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಓರಂಗಲ್ಲು ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ದೇವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇನಾಪತಿ ಮತ್ತು ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದೆವು. ದೆಹಲಿಯ ಬಾದಷಹನು ಓರಂಗಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಆ ರಾಜನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ವಶ

ಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ನಿರಾಶ್ರಿತರಾದ ನಾವು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಾಲ ನಿಂತೆವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೊಡೆತ ದಿಂದ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವೂ ಹಾಗಾಯಿತು. ನಾವು ದಿಕ್ಕು ಕಾಣದೆ ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆದುತ್ತಿರುವೆವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವೇನು ? ಜೀವಗಳ್ಳರಂತೆ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಿರುಗುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿರುವಿರಾ !

ಹುಕ್ಕ :— ಗುರುದೇವಾ ! ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಯದುವಂಶೋತ್ಪನ್ನರಾದ ನಾವು ನಾವಿಗೆ ಹದರತಕ್ಕ ಹೇಡಿಗಳಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಬಳಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮ ರಕ್ತ ಕುದಿಯುತ್ತಿದೆ. ನಮಗೆ ನೆರವಿಲ್ಲ, ಜನಸಹಾಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪವಿತ್ರ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ಕೊಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಕಾಲಗತಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಿರ್ಯರಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡಿ ಗರನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವೈಭವವನ್ನು ಮೆರೆಯಿ ಸಲು ದೈವಾನುಗ್ರಹ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ. ದೇವರು ಇಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ರೂಪ ದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಬಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಅಶೀರ್ವದಿಸಬೇಕು.

ಬುಕ್ಕ :—ಯತಿನರ್ಯರೆ, ಕಳೆದ ಏಳು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ನಾವು ಕ್ಷಾತ್ರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ, ರಸ್ತೆಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತಪೋಬಲದಿಂದ ನಾವು ಈ ನಮ್ಮ ಕ್ಷಾತ್ರ ರಕ್ತ ವನ್ನು ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಧಾರೆಯೆರೆಯಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಮಾರರೇ, ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರೇ ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸೋಣ. ಈಗಾಗಲೆ ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊರಡೋಣ ; ನಡೆಯಿರಿ.

ಎಂದು ಅವರು ಆಶ್ರಮದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ದೈವಸಂಕಲ್ಪ ಒದಗಬಂದ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸರಿಭಾವಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆಗಾಗ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಲೋಕಾಭಿರಾಮನಾಗಿ ಮಾತ

ನಾಡುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಜೆಯವೇಳೆಗೆ ಅವರು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಆಶ್ರಮ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ಆತಿಥ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ತಕ್ಕ ಸಮಯ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಅವರು ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರೊಂದಿಗೆ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡುತ್ತ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮಾಡಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಸಹೋದರರೆ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಈಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ನೀವಾದರೋ ಉತ್ತಮ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲ ಸಂಭವರು. ನೀವು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭರವಸೆ ನನಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

ಹುಕ್ಕ :—ಮಹಾತ್ಮರೆ, ನಾವು ಹೊಸಬರು ; ದೇಶ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ ; ಜನ ಸಹಾಯವಂತೂ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲ. ಎಂದ ಮೇಲೆ, ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೆಲಸವೇನು ಸಾಮಾನ್ಯವೇ ! ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದು ನಡೆಯಬೇಕಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ನಿನ್ನೆಯ ದಿನ ಕಾಶಿಯಿಂದ ಬಂದ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು. ಅವರು ದೆಹಲಿಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಮಹಮದ್ ತೊಗಲಕನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿಸಲು ಯೋಚಿಸಿದ್ದಾನೆಂದೂ, ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಸೈನ್ಯ ಹೊರಟಿರಬಹುದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಾಹಸ ಸಂಧಾನಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿ ಸಬಹುದು.

ಹುಕ್ಕ :—ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಬಲಾಬಲಗಳು ಹೇಗಿವೆ, ಎಂಬುದೂ ತಿಳಿಯದು. ಒಂದುವೇಳೆ ನಾವು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸರವಾಗಿ ನಿಂತು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿದರೆ ತಾನೆ, ಜಯವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬ ನಂಬುಗೆಯಾದರೂ ಇನ್ನು ?

ಬುಕ್ಕ :—ಪೂಜ್ಯರೆ, ಈಗ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಆ ರಾಜನ ಸಾಳೆಯಗಾರರೆಲ್ಲ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆಯೇ ! ಅಥವಾ ರಾಜದ್ರೋಹ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಕಡೆ ಸೇರಿದರೆ ಗತಿಯೇನು !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ :—ಬುಕ್ಕಣ್ಣ ! ನಿನ್ನ ಮಾತು ನಿಜ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಷ್ಟೆ. ನೀವು ಮಾತ್ರ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕು. ನಮಗೆ ಜಯವಾದರೆ ನಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪ ಈಡೇರಿದಂತೆಯೇ ; ಅಪಜಯವಾದರೆ ಯೋಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹುಕ್ಕ :—ಅಪಜಯವಾದರೆ ಮುಂದೆ ನಾವು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೇನು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ದೆಹಲಿಯ ರಾಜನಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯವಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವನೇನೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಅವನು ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವದೇನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅವನು ತನ್ನ ವ್ರತಿನಿಧಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ನೇಮಕಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ನೀವು ಈಗ ಒದಗಲಿರುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ವಾತ್ರಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಬಾದಷಹನು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಬಹುದು. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ನಿಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆ.

ಹುಕ್ಕ :—ರಾಜಕಾರಣ ನಿಪುಣರಾದ ತಾವು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿರುವಿರಿ. ಆದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಸತ್ತುಹೋದರೆ ಗತಿಯೇನು ! ಆಗ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ?

ಬುಕ್ಕ :—ಹೌದು, ನನಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಯಾಪಜಯಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾರು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಮಾರರೇ, ಇದೇನು ! ಧೈರ್ಯಗೆಡುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎದೆಗೆಟ್ಟು ನಿಂತ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ “ಕ್ಷುದ್ರಂ ಹೃದಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯಂ ತೃಕ್ತೌಷ್ಣಿತ್ವಪರಂತಪ” ಎಂಬ ವೀರವಾಣಿಯನ್ನು ಮರೆತಿರುವಿರಾ ! ಧೈರ್ಯಗೆಡಬಾರದು. ಯುದ್ಧ

ದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡಬೇಕು. “ಕರ್ಮಣ್ಯೇವಾಧಿಕಾರಸ್ತೇ ಮಾಫಲೇಷು ಕದಾಚನ” ಎಂಬಂತೆ ಸಹಾಲೋಚನೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ತವ್ಯ ; ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನು ಪರಮಾತ್ಮ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಚಿಂತಿಸಬಾರದು.

ಹುಕ್ಕ :—ಯೋಗೀಂದ್ರರೆ, ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲದಿಂದ ನಾವು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ಪಡೆ ಸಲು ಆನೆಗೊಂದಿ ಮಹಾರಾಜನ ಅನುಮತಿಯಾಗಬೇಕಲ್ಲವೆ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅಗತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಆತನ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಹೊಂದ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾನು ಆನೆಗೊಂದಿ ಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ನಾಳೆಯದಿನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಆತನ ಮೂಲಕ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಿ. ಈಗಾಗಲೇ ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ನೀವನ್ನು ಮಲಗಿರಿ.

ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಗುರುಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆ ರಾತ್ರಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿದ್ದರು. ಮರುದಿನ ಸೂರ್ಯೋದಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಅವರು ಸ್ನಾನಾಕ್ಷಿಪ್ತಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಿಯ ದರ್ಶನವಾಡಿಕೊಂಡು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದರು.

ಹಗಲು ಮೊದಲನೆಯ ಜಾಮ ಕಳೆದುಹೋಗಿತ್ತು. ಆನೆಗೊಂದಿ ಯಿಂದ ಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಯನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅವರು ಆತನನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಕುಶಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವರಾಯನೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗುರುಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ದೇವರಾಯ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನೇಲಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಹರಡಿದೆಯಲ್ಲ ! ಅದು ನಿಜವೆ !

ದೇವರಾಯ :—ನಿಜ ; ನಮ್ಮ ಗೂಢಚಾರರು ದೆಹಲಿಯಿಂದ ನಿನ್ನೆ ತಾನೇ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದರು. ಬಾದಷಹನು ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವನಂತೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಇಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಕಲ ರಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಾಗದಾಕತೆಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವಿರಾ ! ಸಾಮಂತ ಸಾಕೆಯಗಾರರೆಲ್ಲ ಅನುಕೂಲರಾಗಿರುವರೆ ! ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲ ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆಯೆ ! ಕೋಟಿ ಕೊತ್ತಲುಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿರುವಿರಾ ?

ದೇವರಾಯ :—ಗುರುದೇವಾ, ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ ಭರದಿಂದಲೇ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರೂ ನನಗೆ ಸಂಶಯವಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬರುವ ಶತ್ರುರಾಜನನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಸೈನ್ಯವೆಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಚತುರತೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸತಕ್ಕ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯಾನಿಪುಣನಾದ ಸೇನಾಪತಿಯು ಸಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅನೇಗೊಂದಿರುವರು ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುವವರಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣವಿರುವವರೆಗೂ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮೂಡಿದಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ದೇವರಾಯ, ಮುಂದಾಗುವ ಫಲಾಫಲಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ಥರಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಪರಾಙ್ಮುಖರಾಗಬಾರದು. “ಸಂಶಯಾತ್ಮಾ ವಿನಶ್ಯತಿ” ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಮರೆಯದಿರು. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಭಾಗ್ಯ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯವಾಗುವಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಕಾಲಮೇಘಗಳು ಕವಿವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಮಲಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೊಂಬೆಳಕು ಮೂಡಿಯೇ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಈಗ ಒದಗಲಿರುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವಜಯವಾದರೂ, ಆ ಅವಜಯವೇ ಕನ್ನಡಿಗರ ಗುಪ್ತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದೆಬ್ಬಿಸುವ ಮಹಾ ಮಂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ ! ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಈಗ ನಾನು ಅನೇಗೊಂದಿರುವ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಅಸಹಾಯ ಶೂರರಾದ ಇಬ್ಬರು ರಾಜಪುತ್ರರನ್ನು ನಮ್ಮ ವನರಾಜ್ಯದಿಂದ ಈ ವರ್ಣ ಕುಟೀರ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸಾಪಿರಾನೆಯ ಬಲವನ್ನು ನಾನು ಒದಗಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅನೇಗೊಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕಷ್ಟೆ.

ದೇವರಾಯ :—ಮಹಾತ್ಮಾ, ನಿಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆ ! ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ಯಾರು ! ಎಲ್ಲಿರುವರು !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ :—ಚಂದ್ರಶೇಖರಾ, ಆ ರಾಜ ಸಹೋದರರನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡುಬಾ.

ದೇವರಾಯ :—ಅವರು ನಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆಯೆ !

ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು :— (ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿ, ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವರು.)

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ದೇವರಾಯ, ಇವರೇ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಬಲ. ಈತನ ಹೆಸರು ಹುಕ್ಕರಾಯ, ಆತನೇ ತಮ್ಮ. ಆತನ ಹೆಸರು ಬುಕ್ಕರಾಯ. ಇವರು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿನಗೆ ಕಾಲವರಿತು ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇವರು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪುತ್ರರು. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ದೇವರಾಯ :—ರಾಜಪುತ್ರರೆ, ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ನೀವು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಮಹಾತ್ಮರು ನಮಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನೀವು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ಈಗ ಒದಗಲಿರುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ಹುಕ್ಕ :—ಮಂತ್ರಿವರ್ಯ ! ನಿನ್ನ ರಾಜನೀತಿ ಕೌಶಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಗುರುಗಳು ನಿನ್ನೆಯ ದಿನವೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಾವು ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆನಂದ ತುಂದಿಲ ಹೃದಯರಾದರು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ದೇವರಾಯನು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೊಂದಿಗೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರನ್ನು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನಿಗೆ ಸರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಸೇನಾಪತಿ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದನು. ಮರುದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮಹಾರಾಜನು ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ, ರಾಜ್ಯದ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ, ಸಾಮಂತರನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ತುಂಬಿದ ಸಭೆ

ಯಲ್ಲಿ ಹುಕ್ಕನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾಪತಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬುಕ್ಕನಿಗೆ ಉಪ ಸೇನಾನಾಯಕನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಹುಕ್ಕರಾಯನು ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಅಭಿವಂದಿಸಿ ಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಸಭಾಸದರನ್ನು ಕುರಿತು "ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಮಹಾಜನರೆ, ಮಹಾರಾಜರು ಈ ದಿನ ನಮಗೆ ಸೇನಾನಾಯಕರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ತಾಯ್ನಾಡಿಗೆ ಮನದಣಿಯೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಸೇವೆಯೇ ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ಉಸಿರು. ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಡಲು ಹಿಂಜರಿಯಬಾರದು. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ವರಾಕ್ರಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅಂಧವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಾವು ರಣಹೇಡುಗಳಾಗಬಾರದು. ಜೀವಗಳೈರಾಗಬಾರದು. "ರಾಜಾ ವ್ರತೈಕ್ಷ ದೇವತಾ" ಎಂಬಂತೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ರಾಜಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು ದೇಶಸೇವಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಐಕಮತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ದುಡಿಯಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಹೋದಮೇಲೆ ನಾವು ಇದ್ದು ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಮುಸಲ್ಮಾನರು ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ಕಾಲಿಡದಂತೆ ನಾವು ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಈಗ ಬರಲಿರುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇಬೇಕು. ನಾವು ಸೋತು ಹೋಗುತ್ತೇವೆಂದು ಅಂಜಬಾರದು. ಜಯಾಪಜಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಈಗಲೇ ಯೋಚಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ನೆರವು ಈಗ ಒದಗಬೇಕು. ಆನೆ ಗೊಂದಿಯ ಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಕಲಿಗಳಂತೆ ಕಾದ ಬೇಕು. ಹುಲಿಗಳಂತೆ ಆರ್ಭಟಿಸಬೇಕು. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಧೈಯವಾಗಿರಲಿ. ಆಚಾರ್ಯ ಎದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆರಂಭಿಸಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯವೇನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬುದು ಜೀವದ ಜೀವನೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದಿರಿ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದ ದೇಹದಂತೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಿರಿ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಗೌರವದಿಂದ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದು. ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವಾ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆಚಾರ್ಯರು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಂತೆ ಬಾಹ್ಯವ್ರತಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಇಂಥ

ಮಹಾತ್ಮರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಈಗ ನಾನೆಲ್ಲರೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆದು ನಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಜಾತಿ ಮತ ಪಂಥಗಳ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ನಾವು ಒಳಗಾಗಬಾರದು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆಯ ಮಕ್ಕಳು. ಒಂದು ಕೃತೆರಳುಗಳಂತೆ ನಾವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಆ ಐದು ಬೆರಳುಗಳೂ ಸೇರಿಯೇ ಯಾವುದೊಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕೃತೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದಕ್ಕೆ ಉಪನವಾದರೂ ಆ ಹಸ್ತವೇ ವಿಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಹಸ್ತದಿಂದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ, ವಾರಮಾರ್ಘಕ ಧರ್ಮ ಸಾಧನೆಗೆ ಐಹಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು; ಅಂಥ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯರಾದ ಓರಂಗಜಿಬ್ನ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವರಾಯನೂ, ದೇವಗಿರಿಯ ರಾಜನೂ ಸೋತುಹೋದರು. ಈಗ ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯವೇ ಮುಂದಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕದ ತಳಹದಿಯಾಗಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾವೀಗ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸ್ವಾಮಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಸೋಣ. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ಮಹಾರಾಜರಂಥ ಉಜ್ವಲ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯರೂ, ನಮಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಭುವಾಗಿರುವಾಗ ನಮಗೆ ಭಯವೇನು! ಮಹಾರಾಜರು ಆಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಎಣಿಯಿಲ್ಲ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಮಹಾಯೋಗಿಯ ಸಲಹೆಗಳಂತೆ ನಡೆಯುವುದಾದರೆ ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಕಾರ್ಯ ಸಂಧಾನ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರು ಅರಿಯಲಾರರು. ಅವರ ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುತ್ವವನ್ನು ಅಪ್ರಬುದ್ಧರು ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಅವರು ಮಾಡುವ ರಾಜಕೀಯ ಯೋಜನೆಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಮೇಧಾವಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಯಾವ ಉಪಾಯೋಪಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಎಡೆಗೊಡದೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು

ಹಿಂಬಾಲಿಸಬೇಕು. ಅವರಿಂದು ಮಹಾನಾಯಕರು ! ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ನಾಶವಾದರೂ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಯ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೂ ಅಂಜಬೇಡಿರಿ. ನಾಳಿನ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿವೇಲ್ಲರೂ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ನಿಂದ ನುಗ್ಗಬೇಕು. ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನುಗ್ಗುನುರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ನನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಾವೆಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆಗೆ ಜಯನಾಗಲಿ” ಎಂದು ವೀರಗಂಭೀರವಾಣಿಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದನು.

ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಮೈಯುಬ್ಬಿ ಹುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ಸಂತೋಷ ದಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಉಪ್ರರಗೆಯಮೇಲೆ ತ್ತರೆ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಈ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅನಂದಬಾಷ್ಪಗಳುದುರುದುವು. ಅವಳ ಮೈ ರೂಮಾಂಚನ ವಾಯಿತು. ಶತ್ರುಬಲವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ತಾನೂ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೆ ಧಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಳು. ಅಂಕುಷಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದೇಶಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಹುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹುಕ್ಕರಾಯನು ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಗಿರಿ ದುರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಜಲದುರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಯುದ್ಧ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಚುರುಕಿನಿಂದ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ತಾಣ್ಯ ಹಾಕಿದನು. ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನು ಗೂಢಚಾರ ರಿಂದ ತಿಳಿದು ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡನು.

ಹುಕ್ಕನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿರುವರೆಂದು ವರ್ತಮಾನವೂ ಬಂತು. ಇನ್ನು ಒಂದು ವಾರದೊಳ ಗಾಗಿಯೇ ಯುದ್ಧ ಕೈಗಟ್ಟಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಂಪಿಲನಗರದ ರಾಜನಾದ ರಾಯಿಯೂ ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು ಮೊದಲು ಕಂಪಿಲ ನಗರದ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿತು !

ಮಳೆಗಾಲದ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಏಟಿಗೆ ಕಂಪಿಲ ರಾಜ್ಯ ತಲ್ಲಣಿಸಿತು. ಸೈನಿಕರೂ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರು. ರಾಯಿಯಾದರೂ ಏಕಾಂಗವೀರನಾಗಿ ನಿಂತು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುತ್ತ ಪ್ರಚಂಡ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆದರೇನು ! ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಪುಟ್ಟ ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲದೆ ! ಠಾಯಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಬಿದ್ದನು. ರಾಣಿವಾಸದವರು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಬಾರದೆಂದು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಕಂಪಿಲ ನಗರಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ಮರ್ಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಂಜು ಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಹಣೆಬರೆಹವನ್ನು ತೊಡೆಯುವರೆಂದು ಅವನು ಚಿಂತಿಸಿದನು.

ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲನೆಯ ಜಾಮು ಕಳೆದಿದೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಅರಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಜಂಜುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಸೇನಾಪತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ರಹಸ್ಯ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಆನೆ ಗೊಂದಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಆ ಆಲೋಚನಾ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು. ರಾಜ ಪುತ್ರಿ ಗಿರಿಜಾದೇವಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಇಷ್ಟು ಜನ ರಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಇತರರು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಅತಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂಬ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಅರಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಯಾರೂ ಸೇರುವಂತೆ ವಹರಿಯವರು ಸರ್ಪಕಂಠಲು ನಿಂತಿದ್ದರು.

ಜಂಜುಕೇಶ್ವರರಾಯ : — ಪೂಜ್ಯರೆ, ಮಂತ್ರಿ ಸೇನಾಪತಿಗಳೇ, ಕಂಪಿಲ ನಗರಕ್ಕೆ ನಾವು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ ದಂಡು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವುದರೊಳಗಾಗಿಯೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಬಹುದು. ಸುಲ್ತಾನನ ಸೈನ್ಯ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವ ಬಹಾಲುದ್ದೀನನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸೋತರೂ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ. ಮರೆ ಹೊಕ್ಕವರನ್ನು ಕಾಪಾಡಲೇಬೇಕು. ಈ ರಾಜ್ಯದಾಸೆಯಿಂದ ನಾನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮಂತ್ರ ಗೌರವವನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ

ಯೋಚನೆ. ನಾಳೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆಸ್ಥೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದರೂ ಜಯಿಸಲಿ. ಅವರು ನಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನಾರಲಿ, ರಾಣಿವಾಸದವರ ಮಾನವನ್ನಾಗಲಿ ಜಯಿಸದಂತೆ ಹೋರಾಡಬೇಕು. ಶತ್ರುಗಳ ಆತ್ಮಾಚಾರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಒಳಗಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಮಹಾರಾಜಾ, ಪ್ರಭುಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ. ನಿನ್ನ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಾವ ವೀರ ಕನ್ನಡಿಗನು ತಾನೆ ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡೆದಿರಲಾರನು ! ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಾನವೇ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಅಪಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಎಷ್ಟುದಿನ ಬಾಳಿದರೂ ಒಂದೇ. ಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಯನೇ ಇದುವರೆಗೂ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ದರ್ಪದಿಂದಲೇ ನಡೆಯಿಸಿದನು. ಈಗ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಸೇನಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೇನೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ ! ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತಾರೆಂಬ ನಂಬುಗೆಯಿದೆ. ನೀನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ.

ದೇವರಾಯ :—ಪ್ರಭುವೇ, ಆಚಾರ್ಯರು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸಿದಂತೆ ನಾವು ತಮ್ಮ ವಂಶ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಬದ್ಧಕಂಕಣರಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ನಮಗೆ ದೈವಾನುಗ್ರಹ ಬಲದಿಂದಲೂ, ಗುರುಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದಲೂ ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಚ್ಚಿದೆಯ ಕಟ್ಟಾಳುಗಳಾದ ಈ ಸೇನಾನಾಯಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಗಳು ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕಾದಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ರಾಜ :—ನಾನು ಸೋತುಹೋದೇನೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಂದೊದಗಬಹುದಾದ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ತಕ್ಕ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ ?

ಮಂತ್ರಿ :—ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿರುವೆವಲ್ಲವೆ ! ಈಗ ನಾವು ಯೋಚಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವೇನು !

ರಾಜ :—ಗುರುದೇವ, ನನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಚಿಂತಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ನನ್ನ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿ ಗಂಜಿ

ಯನ್ನು ಅನ್ಯರವಾಲು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತೇನೆ. "ಗಣೆಯನ್ನು ಸಾಕೆ ಗಡುಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುವುದಲ್ಲ!" ಎಂದು ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ನನಗೆ ಈ ಮಗಳೇ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಈ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—ಮಹಾರಾಜಾ, ನಿನ್ನ ಯೋಚನೆ ಸಾಧುವಾದುದೇ ಸರಿ. ಮುಂದಿನ ಕರ್ಣಾಟಕದ ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿರುವ ಮಗಳನ್ನು ನಾವು ಜತನದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲೇಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಯೋಚಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕುಮಾರಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನನಗೆ ವಹಿಸು. ನಾನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಾಪಾಡುವೆನು.

ಗಿರಿಜಾದೇವಿ:—ಅಪ್ಪಾಜಿ, ನನಗಾಗಿ ನೀವು ಯೋಚಿಸಬಹುದೆ! ನಾನು ಜಾತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪುತ್ರಿಯಲ್ಲವೆ? ನಾನು ಭಾರತ ಮಹಿಳೆಯರ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಲಂಕ ತರಲಾರೆನು. ಹುಟ್ಟಿದ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕುಂದು ತರಲಾರೆನು. ನನಗೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ನಾನೂ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಧನವಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಮಾನಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ರಾಜ :—ಕುಮಾರೀ, ನೀನು ವೀರಪುತ್ರಿ! ಆದರೆ ನಾನು ಪಾಪಿ. ಸುಕುಮಾರಿಯಾದ ನೀನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಗಣೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ರಣಭೂಮಿಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಮ್ಮ! ಯೋಗ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ರಾಜವೈಭವದಿಂದ ವಿವಾಹ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ನನಗಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು! ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ನೀನೇ ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು. ನಾನು ರಾಜನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅದೇ ನನಗೆ ಪರಮ ಭಾಗ್ಯ. ಮುಂದೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸಂತಾನಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾಗಿ ನೀನು ರಾಜವಂಶವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು, ಬದುಕಿರಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಆಸೆ. ನನ್ನ ಇಷ್ಟವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡು, ತಾಯಿ!

ಗಿರಿಜಾ:—ಅಪ್ಪಾಜಿ, ಈ ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಮಾತ್ರ ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ, ನಾನು ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದು ಪ್ರಾಣಬಿಡಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ತಾಯಿ, ನಿನ್ನಿಂದ ಮುಂದೆ ರಾಜ ವಂಶ ಉದ್ಭವವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಸರ್ವಮಂಗಳೇ ಯಾಗಬೇಕು ನೀನು. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವಿರುವಂತೆಯೇ ದೇಶಾಭಿಮಾನವೂ ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಸ್ಥೈರ್ಯಗಡೆ ಣಾರದು. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ರಾಯನಿಗೆ ನೀನು ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಳಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಸೌಭಾಗ್ಯವೇ ನಾಡಿನ ಸೌಭಾಗ್ಯ; ನಿನ್ನ ಉನ್ನತಿಯೇ ನಾಡಿನ ಉನ್ನತಿ ; ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೀನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಬೇಕಾದುದು ಆತ್ಮಾವಶ್ಯಕ. ಎವೇಕಶಾಲಿನಿಯಾದ ನಿನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇನಿದೆ ! ಗುರುಹಿರಿಯರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಗೌರವವಿಟ್ಟು ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಕಾಲ ಕಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಅಭಿಲಾಷೆ. ನೀನು ಮರುಮಾತನಾಡದೆ ಒಪ್ಪಬೇಕಮ್ಮ.

ಗಿರಿಜಾ :—ಮಹಾತ್ಮಾ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆಯೇ ಆಗಲಿ. ಆದರೆ, ಈ ನಗರದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ನಾನು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ತಲೆ ಮರೆಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಯೋಗ್ಯವೇ !

ರಾಜ :—ಮಗಳೇ, ನಾನು ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿನಗೆ ಮಾನಾಸಹರಣವಾದೀತೆಂದು ಭಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಮ್ಮಾ, ಗುರುಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ನೀನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳು. ನಿನ್ನಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಜೀವನಜ್ಯೋತಿ ಬೆಳಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಜವಂಶ ಕಲ್ಪಲತೆ ಹೂಬಿಟ್ಟು ಫಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುವವರೆಗಾದರೂ ನೀನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಜಯವಾದರಂತೂ ನಿನ್ನ ವಿವಾಹವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತೇನೆ ; ನನಗೇನಾದರೂ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ನಿನ್ನ ತಂದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—ಕುಮಾರೇ, ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ನೀನು ಇತರ ಹೆಂಗಸರಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯಳಲ್ಲಮ್ಮ! ನಿನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಉನ್ನತವಾಗಿವೆ. ನೀನು ಖದುಕಿರಬೇಕಾದುದು ನಾಡಿನ ಎಳೆಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಶ್ಯಕ.

ದೇವರಾಯ:—ಅಮ್ಮಾ, ಈ ವಿಷಮವಂಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೀನು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದೇ ಕ್ಷೇಮ. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಫೈರ್‌ದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ, ವೀರಪುತ್ರಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದಿರು. ನೀನು ಮುಂದೆ ವೀರಪತ್ನಿಯಾಗಿ ವೀರಮಾತೆಯಾಗಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಗ್ಯ ಸೂರ್ಯನ ಮುಂಬೆಳಕನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಬೇಕು. ನೀನು ಈಗಲೇ ಈ ನಿಶೀ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಿಶ್ಚಿಂತಳಾಗಿರು.

ಗಿರಿಜಾದೇವಿ:—ಪೂಜ್ಯ ಗುರುಹಿರಿಯರೇ, ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಾನು ಮಾರಲಾರೆನು. ನನ್ನ ತಾಯಿತಂದೆಗಳನ್ನು ದಾಸಿಯರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಿಡಲಿ !

ಮಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿತು. ಮಗಳನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಗದ್ದದ ಸ್ವರದಿಂದ—“ತಾಯೀ, ನನ್ನಂಥ ಅದೃಷ್ಟಹೀನನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಷ್ಟವಡಬೇಕಾಯಿತೆ ! ಮುಂದೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಈ ವಂಶದ ಕೀರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಬೇಕಮ್ಮ ! ಇದೇ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಕಡೆಯ ಸಂದರ್ಶನ. ಶ್ರೀ ಗುರುವಿನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನದೊಂದು ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ನೀನು ನಡೆಯಿಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿ ಮಾತು ಕೊಡು. ನೀನು ಈ ಹುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಅವನ ಸತಿಯಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಆಸೆ. ಹುಕ್ಕರಾಯ ! ನೀನು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿಕೊಡು. ಈ ನನ್ನ ಮುಡು ಮಗಳನ್ನು ನೀನು ವರಿಸಿ ನಮ್ಮ ವಂಶವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡು”— ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಮಗಳ ಕೈಯನ್ನು ಹುಕ್ಕರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದನು. ಅವನ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಅರಿತ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು—‘ತಥಾಸ್ತು’ ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದರು. ಆ ವಧಾವರರು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಿದರು.

ಸರಿಹೊತ್ತು ಕಳೆಯುತ್ತ ಬಂತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಾತಿನಂತೆ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯು ಆಶ್ರಮ ವಟುವಿನಂತೆ ವೇಷವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಸಂಗಡ ಹೊರಡಲು ಅನುವಾದಳು. ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಜನರಿಗೆ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶತ್ರು ಪಕ್ಷದ ಗೂಢಚಾರರಿಗೆ ಆಗಲಿ ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ಸುಳುವು ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದೂ ಮತ್ತು ಅವಳನ್ನು ಇತರರು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಗುರುತಿಸಬಾರದೆಂದೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಅವಳು ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳ ಪಾದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಗುರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿವಂದಿಸಿ ಅರಮನೆಯಿಂದ ನಿಶೀಪಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊರಟಳು. ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಸುಸಜ್ಜಿತರಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಮುಂದುಗಡೆ ಹುಕ್ಕನೂ, ಅವನ ಹಿಂದೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ, ಅವರ ಹಿಂದೆ ವಟುವೇಷಧಾರಿಣಿ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯೂ, ಆಕೆಯ ಹಿಂದೆ ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಿಷ್ಯರೂ, ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನೂ ನಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಅವರು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೂಡಲೇ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬಂತು. ಮೊದಲೇ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿ ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನೆಲದ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಹುಕ್ಕನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದ್ದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಡು ಬಂದು ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಅಸಾಧಾರಣ ಸರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತ ಶತ್ರು ಸೈನಿಕರನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಯನು ಪಟ್ಟಣದ ವಶ್ವಿಮದಿಕ್ಕಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹೆಗೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕಾದಾಡುತ್ತ ಮಡಿದು ಬಿದ್ದನು. ಮಂತ್ರಿಯು ಸತ್ತುಹೋದುದನ್ನು ಕಂಡು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನಿಕರು ದಿಕ್ಕು ಗೆಟ್ಟು ಓಡಿದರು. ಶತ್ರು ಸೈನಿಕರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅರಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಮುದುಕನಾದರೂ ಎದೆಗೆಡದೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಶತ್ರುಗಳ ಏಟು ಬಲವಾಯಿತು. ಮಂತ್ರಿಯು

ಸತ್ತುಹೋದನೆಂದು ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನಿಕರು ಕೂಗುತ್ತ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಿಂದ ಓಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜನಿಗೆ ಅದು ಕೇಳಿಸಿತು. ಅದುವರೆಗಾಗಲೇ ಅವನೂ ಕೈಸೋತು ನಿಂತು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಅವನನ್ನು ಸುತ್ತಿಗಟ್ಟಿದರು. ಅವನು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕುದುರೆಗೆ ಎಟುಬಿದ್ದು ಅದು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿತು. ಅದರೊಂದಿಗೆ ರಾಜನೂ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆ ಗಡಿಬಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದರು. ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನ್ಯ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿತು. ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಕೈಸೆರೆಯಾದರು. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯಿತು. ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕೊಳ್ಳೆಯನ್ನು ಶತ್ರುಗಳು ತಂದು ಮುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ತೊಗಲಕನು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವನು ಅವರನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಅನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಂತ್ರಿಸೇನಾಪತಿಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ನೇಮಕಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಕಡೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ರಾಜವ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದನು. ದೆಹಲಿಗೆ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಅನೆಗೊಂದಿಯಂಥ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೇ ನೇಮಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಬಹುದೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಒರುವಾಯ ಬಹಾಉದ್ದೀನನನ್ನು ಕೈಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ದೆಹಲಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು.

ವಿಜಯೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಬಾದಷಹನು ದೆಹಲಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಅನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತರು. ವಿವ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮುಂದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ.

ಕಾಯೇನ ಮನಸಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಕೇವಲೈರಿದ್ರಿಯೈರಪಿ |

ಯೋಗಿನಃ ಕರ್ಮಕುರ್ವಂತಿ ಸಂಗಂ ತೃಕ್ತಾಸ್ತತ್ಪಶುಧ್ಧಯೇ ||

—ಗೀತಾ

ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯ ಹಿಂದೂ ರಾಜವಂಶದ ಕೈತಪ್ಪಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳವಟ್ಟಿತು. ಮಲಿಕನಾಯಕನೆಂಬ ಸರದಾರನು ದೆಹಲಿ ರಾಜನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತನು. ಅವನು ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನಾದರೂ ಆನೆಗೊಂದಿ ಎಂದಿದ್ದರೂ ದೆಹಲಿ ರಾಜನ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆನೆಗೊಂದಿ ಯುದ್ಧವಾದಮೇಲೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ದರೋಡೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಹಬಂದಿಗೆ ತರುವುದೇನೂ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಸೈನ್ಯಸಹಾಯವೇ ಆಗಲಿ ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ತೊಗಲಕನು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಭರತಖಂಡದ ಹೊರಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕರು ದೆಹಲಿಯ ವಿಲಾಸ ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಹುದೂರದ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ನಡುವೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯಲು ಬೇಸರವಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಜನರು, ಹೊಸ ಸ್ಥಳ, ಹೊಸ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಒಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನಿಕರು ಜಿಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿ ತಮತಮಗೆ ಅನುಕೂಲ ಕಂಡ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಇವರಿಂದ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನ್ಯ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ರೂಢಿಸುವ ಭಾರ ಹುಕ್ಕನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂತು. ಹೀಗೆ ಸೈನ್ಯ ಶೇಖರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವರಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮಲಿಕನಾಯಕನು ಯಾವ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಸಮಯವೆಂದು, ದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಅನೇಕ ತರುಣರು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಆಗಾಗ ಸೇರಿ ಆಚಾರ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಪುಣರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಗಿನ ಕಾಲದೇಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. "ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯಿಸಬಾರದು. ಆಪ್ತರೂ, ಸದ್ವಂಶೀಯರೂ, ಸ್ನೇಹಪರರೂ ಜ್ಞಾನವಂತರೂ ಚತುರರೂ ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆದ ಜನರನ್ನು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಮಷ್ಟರನ್ನು ನಂಬಬಾರದು. ಮಲಯಗಿರಿಯ ಚಂದನದಿಂಪ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ಬೆಂಕಿಯಾದರೂ ಸುಟ್ಟೀಸುಡುವುದು. ಬೆಕ್ಕುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಅನರ್ಹರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೈಗೆ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಹಾರಿಯಾಗ ಮೈಮರೆತರೆ ಶುಭವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಸ್ವತಃ ಪರಾಂಬರಿಸಿ ನೋಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಆರಿಸಿದ ಆಣೆಮುತ್ತುಗಳಂಥ ಕೆಲಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು." ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಂದು ದಿನ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಅವರು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಋಷಿಕುಮಾರಿಯಂತೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ವೈತಿಹೋತ್ರೀದೇವಿಯು ಆಕೆಯನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಣ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಕುಂತಲಾ ದೇವಿಯಂತೆ ಅವಳು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ವನರಾಜ್ಯದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮುದ್ದು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕಾಡಿನ ಅರಗಿಣಿಗಳು ಉಲಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವಳ ಕಲಕಂಠ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ವಸಂತಕಾಲದ ಕೋಗಿಲೆಗಳು ಕೇಳಿ ತಾವೂ ಆ ಇಂಚರವನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ತಿಳಿಗೊಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅರಸಂಚೆ ಏಂಡು ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯ ಗಂಭೀರ ಮಂದಗಮನವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಜಿಂಕೆ ತನ್ನ ಚಂಚಲಾಕ್ಷಿಯ ಸೆಳೆ ನೋಟವನ್ನು ಅವಳಿಂದ ಕಲಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಪುತಿನಿತ್ಯವೂ ವೈತಿಹೋತ್ರೀದೇವಿಯೊಂದಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಮಡಿಯುಟ್ಟು ಕೇಶರಾಜಿಯ ನೀರ್ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಹೂಗಳ ಗೊಂಚಲೊಂದನ್ನು ಮುಡಿದು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಕೊಡವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು, ಸೆಳೆನಡು ಬಳುಕುತ್ತಿರಲು ಆಶ್ರಮದತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ತುಂಗಭದ್ರಾದೇವಿಯೇ ಪೂರ್ಣ ಕುಂಭವನ್ನು ಧರಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಾದಪ್ರಶ್ನಗಳನ್ನೆನ್ನ ಮಾಡಲು ಆ ಪುಣ್ಯ ತಪೋಭೂಮಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಹತ್ತಿರ ಕುಮಾರಿಯಾದ ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯು ಕೇವಲ ಋಷಿ ಪುತ್ರಿಯ ರಂತೆ ಆಶ್ರಮ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ಆಗಾಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಆಶ್ರಮದ ವಟುಗಳು ಸಮಿತ್ತುಗಳನ್ನು ತರಲು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಂದಿ, ಕೋಣ, ಚಿರತೆಗಳನ್ನು ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ವಟುಗಳು ಆಕೆಯ ಸಾದಸವನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಕೈ ಚಳಕವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದರು. "ತಾಯೀ, ಕರ್ಣಾಟಕ ವೀರಮಾತೆಯಾಗಿ ಬಾಳು ನೀನು ವೀರಹತ್ತಿಯ ಕನ್ಯೆ. ಹುಕ್ಕರಾಯನ ಕೈಹಿಡಿದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಏಳೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾಗು. ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ" ಎಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ಹರಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಆನೆಗೊಂದಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕರು ಆಗಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ತೊಂದರೆ

ಗಲನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಲಿಕನಾಯಕನಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿಗಳು ಗೊತ್ತಾದರೂ ಅವನು ಸರಿಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾನ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಯೇ ಈ ದರೋಡೆಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ದಯಿಯಿಂದ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತ ಆನೇಕ ಕಿರುಕುಳಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲವೇ, ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಧಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಇಬ್ಬರು ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಪ್ರಬಲಿಸಿ, ಆನೆಗೊಂದಿಯಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಡಿಸಿಯೇಬಿಡುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಂತೆ ಕಂಡರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಿತರತ್ನವೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವನು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಮಲಿಕನಾಯಕನಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಮಯವರಿತು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಸರವಾರನೂ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಅವನ ಸಂಶಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಬಂತು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ರಾಜಾದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಅವರ ಎದುರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಜನರು ರೇಗಿ ಒಳಗೊಳಗೇ ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರು ಬಂದು ದೂರುಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ, ನಾಯಕನು ಉದಾಸೀನಭಾವದಿಂದಲೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ದುಷ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ದಂಡಿಸಿ, ಪುಜಾ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಭಂಗಬಾರದಂತೆ ಜತನದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಚತುರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ದ್ವೇಷಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತ, ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಹಿಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತಿರತಕ್ಕವರು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೆಂದೂ, ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿರುವವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನೂ ದಂಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಗೆದನು. ಅವರನ್ನು ದಂಡಿಸಿ ಭಯಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಆನೆಗೊಂದಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಜೆಗಳು ತನ್ನ ಪರವರ್ತಿಗಳಾಗುವರೆಂದೂ

ಅವನು ತಪ್ಪು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಮಲಿಕನಾಯಕನ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಆರೋಚನೆಯನ್ನು ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾಖಾನನೂ ಅನುಮೋದಿಸಿದನು. ಇನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದುದೇನು ! ಮಲಿಕನಾಯಕನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಬೇಹುಕಾರನ ಸಂಗಡ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. "ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಗೆ, ಮಲಿಕನಾಯಕನ ಸಲಾಮುಗಳು. ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಯ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯಿಸಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ. ನಮ್ಮ ಒಡೆಯರಾದ ಬಾದಷಹ ಮಹಮ್ಮದ್ ಶೋಗಲಕರು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡರಷ್ಟೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ನಾನು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಳಿತಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಬಲ್ಲರಿ. ಈಚೆಗೆ ನನಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ವರ್ತಮಾನಗಳಂತೆ ನೀವು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುಂಡಗಾರರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ಏನೇನೋ ಒಳಸಂಚು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಆ ಇಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು ಇಂಥ ರಾಜದ್ರೋಹ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವ್ಯಾಕುಲವಾಗಿದೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಯುದ್ಧವಾದಮೇಲೆ ಬಾದಷಹರು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದ್ದರೆ ಆ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ದೆಹಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಉಪಕಾರವನ್ನೂ ಮರೆತು ಈಗ ಅವರು ಕೃತಘ್ನರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂಥ ರಾಜದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿರುವ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ಏನೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದು. ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸನ್ನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿ ನನಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನೀವು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಾದಷಹರಿಗೂ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೀನೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದಾದರೂ ಅವರು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವುದಾದರೆ ಬಾದಷಹರು ಅವರನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬಲ್ಲರು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಿಮಗಾಗಲಿ ಅವರಿಗಾಗಲಿ ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಂಬಿರಬಹುದಾದ ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೆ ನೀವೇ ಕಾರಣರಾಗಬೇಕಾ

ಗಿದೆ. ನಿಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬರೆಯಬೇಕಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ ನನ್ನ ಪತ್ರದಂತೆ ನೀವು ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಯುದ್ಧ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಿಮಗೆ ತಕ್ಕ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ ಸಲಾಮುಗಳು” ಎಂದು ಒಕ್ಕಣಿಸಿ ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದನು.

ಬೇಹುಕಾರನು ಪತ್ರವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಾಗ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೊಂದಿಗೆ ಯಾವುದೋ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯೂ ವೈತಿಹೋತ್ರಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಾಗದವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಓದಿಕೊಂಡು ಉದ್ದೇಗ ಪರವಶರಾದರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏಳುತ್ತಿದ್ದ ಆಲೋಚನೆಯ ತರಂಗಗಳು ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೂ, ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯೂ ಕುತೂಹಲವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಅವರನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದಾರಣ್ಯರು ಆ ಕಾಗದವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಓದಿ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಪತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ರಾಜಪುತ್ರ, ಉರಿದುಬಿದ್ದಳು. ಮಲಿಕನಾಯಕನ ಉದ್ಧಟತನವನ್ನು ಉರಿದು ಮುಕ್ಕಬೇಕೆಂದೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಆಕೆ, ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಕೆಯ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಅರಿತು—“ಕುಮಾರೀ, ದುಡುಕಬಾರದು. ಈಗ ನಮಗೆ ಒಂದು ಸದವಕಾಶವನ್ನು ನಾಯಬನೇ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ನಾವು ಕಾಲು ಕೆರೆದು ಜಗಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತನಗೆ ತಾನೇ ಸಮಯ ಬಂದಿದೆ. ಈಗ ಅನೆಗೊಂದಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಹುಕ್ಕರಾಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಯುದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಯೋಧರನ್ನೂ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರೆಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವರ ನೆರವನ್ನು ಗಳಿಸೋಣ. ಆ ಒಳಗಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಬೇಹುಕಾರರು ದೆಹಲಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನಿಗಿರತಕ್ಕ ರಾಜಕಾರಣಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಅನೆಗೊಂದಿಯಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಭಾರ ನಡೆಯಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೆ, ಕಾಲ ಒದಗಿಬಂದಿದೆ. ನೀವು ಈಗ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸಬೇಕು.

ಇನ್ನು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಗಡುವಿನಲ್ಲಿ ನೀವು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ತಿಳಿಸಬನ್ನಿರಿ. ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆ ದಿನವೇ ನಿರ್ಧರಿಸೋಣ. ನೀವು ಶಾಂತಚಿತ್ತರಾಗಿಯೇ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ನನ್ನ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಬಹುಶಃ ಶೂರರಾದ ನೀವೂ ಮತ್ತು ರಾಜಪುತ್ರಿಯಾದ ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯೂ, ಮಂತ್ರಿಪುತ್ರಿಯಾದ ವೈತಿಹೋತ್ರಿ ದೇವಿಯೂ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತೀರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಒಪ್ಪಿದರು. ರಾಜಪುತ್ರಿಯೂ ಅನುಮೋದಿಸಿದಳು. ವೈತಿಹೋತ್ರಿ ಸಮ್ಮತಿಸಿದಳು.

ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಬಹು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮೂರುದಿನಗಳೊಳಗಾಗಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿದರು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸಭೆ ನೇರಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ದೆಹಲಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಗುಡ್ಡಚಾರರು ವರ್ತಮಾನವನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದರು. ತೊಗಲಕನು ಆಗ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಆಗ ಗಮನ ಕೊಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪಿಲನಗರದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಅವರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು.

ಅಂದಿನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವಾದಂತ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಗಟ್ಟಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಹುಕ್ಕರಾಯನು ವಿಸಾಲು ಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೋಟೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿಡ್ಡು ಸಮಯವರಿತು ಶತ್ರುಗಳನ್ನೇನೆ ನುಗ್ಗಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಲಿಕನಾಯಕನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಆ ಪತ್ರದ ಸಾರಾಂಶವಿದು: ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಪ್ರತಿ ನಿಧಿಗಳಾಗಿರುವ ಮಲಿಕನಾಯಕನಿಗೆ, ವಿನಂತಿಗಳು. ತಮ್ಮ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಪುಂಡುಗಾರರಲ್ಲ; ಅವರು ರಾಜದ್ರೋಹಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ನಾನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾನು ಸದಾ ಜನರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಧರ್ಮ

ದಂತೆಯೇ ರಾಜಧರ್ಮ, ಪ್ರಜಾಧರ್ಮ, ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ಆಗಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಇಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಮಾಡಲು ಸದಾ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೆದರುವವರಲ್ಲ. ಲೋಕಶಾಂತಿಯನ್ನು ಬಯಸುವುದೇ ನನ್ನ ಜೀವನ ತಪಸ್ಸಿನ ಗುರಿ. ಆಶ್ರಮವಾಸಿಯಾದ ನನಗೆ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಪ್ರೇಮವಿರಬಾರದೆ ! “ಜನನೀ ಜನ್ಮಭೂಮಿಶ್ಚ ಸ್ವರ್ಗಾದಪಿ ಗರೀಯಸೀ” ಎಂಬುದು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹಾ ಮಂತ್ರ. ಇತಿ ವಿನಂತಿಗಳು. ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ನಾಯಬನು ಅದನ್ನು ಓದಿಸಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅವನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪಿಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನರು ದಂಗೆಯೆದ್ದಿರುವರೆಂದೂ ಬುಕ್ಕನು ಆ ನಗರದ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿರುವನೆಂದೂ ನಾಯಬನಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ಬಂತು. ಅವನು ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಕಡೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ರಹಮಾಖಾನನೊಂದಿಗೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಂಪಿಲ ನಗರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಸುತ್ತು ಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಕೋಟಿಯ ಒಳಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಹೋಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಒಳಗಿನಿಂದ ಯಾರೂ ಈಡೆಗೆ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಜನಗಳು ದಂಗೆಯೆದ್ದು ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶತ್ರುಪಕ್ಷದ ಜನಗಳನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಡೆ ಹಿಡಿದು ದಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಖಾನನ ದಂಡು ಬಂದು ಬುಕ್ಕನ ಸೈನ್ಯದಮೇಲೆ ಇತ್ತು. ಕೈಕೈ ಸೇರಿ ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹುಕ್ಕನು ಬಂದು ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಹಗೆಗಳು ಎರಡು ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಕಂಗೆಟ್ಟರು. ಅನೇಕರು ಕೈಸೆರಿಯಾದರು. ಹಲವರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋದರು. ಖಾನನು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದನು. ಕಂಪಿಲ ನಗರದ ಕೋಟಿಯಮೇಲೆ ಜಯಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರು. ಈ ವರ್ತಮಾನ ಅನೆಗೊಂದಿಗೂ ತಲುಪಿತು. ನಾಯಬನು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಧೈರ್ಯಗುಂದಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು. ಈ ವಿಜಯ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಜನರು ಇದೇ ಸಮಯವೆಂದು ನಾಯಬನಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದರು. ಈ ಒಳದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗ

ಸಲಾ ಅವನಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಸೈನ್ಯಬಲವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಮನಸ್ಕೈರ್ಯವಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹುಕ್ಕನೂ ಅನೆಗೊಂದಿಯಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಆಗ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಗಿರಿಜಾಂಬೆಯು ವೀರರುಡುಗೆಯನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಣಿಯಾಗಿ ಸೈನ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸೈನ್ಯ ಅನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿತು. ಆಕೆಯ ಸುತ್ತಲು ಬಲಿಷ್ಠರಾದ ಮೈಗಾವಲಿನ ಸೈನಿಕರು ಶಸ್ತ್ರಸಜ್ಜಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಬೀದಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನರು ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಶತ್ರುಗಳಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಅರಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಓಡುತ್ತ ಬಂದು ನಾಯ ಬನನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯೂ ಅರಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ ಬಂದಳು. ಆಕೆ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಎಂಬುದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ - "ಅನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜನಿಷ್ಠ ಪ್ರಜೆಗಳೇ, ಸೈನಿಕರೇ, ನಾನು ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಭು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಮಗಳು ! ನಾನು ಈಗ ಪುರುಷವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದಾದರೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಗೌರವವನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಮರಣ ಭಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋಗಿರುವಾಗ ನಾವು ಬದುಕಿದ್ದು ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಒದಗಿದರೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಿ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಕಲಿಗಳಲ್ಲವೆ ? ವೀರಸಂತಾನವಲ್ಲವೆ ? ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮ ನಗರದ ಹೆಂಗಳೆಯರು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆ ? ಆ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆ ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆ ? ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಭು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ಇದ್ದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರು ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ನೀವು ಸಹಿಸುತ್ತಿರುವಿರಾ ! ನಾನು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ಮಾತ್ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವವರೆಗೂ ಹಿಂದೆಗೆಯಬಾರದು. ನಾನು ಸತ್ತರೆ, ಇಗೋ ನೋಡಿ, ಈತನೇ ಹುಕ್ಕರಾಯ ! ಮುಂದೆ ನೀವು ಆತನನ್ನು ಪ್ರಭುವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕು. ಆಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನಮಾಡುತ್ತ ಶತ್ರುಗಳಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ಪುಡಿ

ಪುಡಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಕನ್ನಡ ವೀರರೇ, ಸಾಗಿ ಬನ್ನಿ” ಎಂದು ವೀರಾವೇಶ ದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಜನರೆಲ್ಲ ಬೆಕ್ಕುಸಬೆರಗಾದರು. ಗಿರಿಜಾ ದೇವಿಯ ಸಾಹಸವನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ-ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ, ಗಿರಿಜಾಂಬೆಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ, ಹುಕ್ಕರಾಯರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ, ಅನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯವಾಗಲಿ - ಎಂದು ಜಯಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತ ಶತ್ರು ಪಾಳೆಯದ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಅರಮನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಯಿಂದ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದ ಮಲಿಕನಾಯಕನು ತತ್ತರಿಸಿದನು. ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಸೈನ್ಯ ಅರಮನೆಯನ್ನೂ ಮುತ್ತಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕನ್ನ ಡಿಗರ ಏಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಕಾಲ್ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಕ್ಕನ ಏಟೂ ಬಲವಾ ಯಿತು. ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯಂತೂ ಪ್ರಳಯ ಭೈರವಿಯಂತೆ ಕಾದುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮಲಿಕನಾಯಕನು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತ ಮಡಿದುಬಿದ್ದನು. ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟು ಓಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಹೇಣಗಳ ಬಣವೆ, ರಕ್ತದ ಕಾಲುನೆ ಮತ್ತು ಭೀಕರ ದೃಶ್ಯ-ಇವು ಕಾಣುತ್ತಿ ದ್ದುವು. ಸಂಜೆಯಾಗುವುದರೊಳಗಾಗಿಯೇ ಅನೆಗೊಂದಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾ ಯಿತು.

ಮರುದಿನ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯ ವಿವಾಹ. ಅನೆಗೊಂದಿಯ ಅರಮನೆಯ ನೇಲೆ ವಿಜಯಸತಾಕೆ ಹಾರಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅರಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು, ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ದಿನ ಎಲ್ಲ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ ಪೂಜಾತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯಲು ಏರ್ಪಾ ಟಾಗಿತ್ತು. ನಗರ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಶೃಂಗಾರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸೈನಿಕರು ಹೊಸ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಲಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಪಟ್ಟದಾನೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ಆಸ್ಥಾನಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಪ್ರಮುಖರೂ, ವಂಡಿತರೂ ಅನು ವರಿತು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಅವರನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಒಳಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ವ್ಯಾಘ್ರಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಪುರೋಹಿತರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಮದುವೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮ

ವಾಗಿ ನಡಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಗ್ನದ ಸಮಯ ಬಂತು. ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಗಿರಿಜಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದರು. ಹುಕ್ಕನು ಮದುವೆ ಣೆಗನಾಗಿ ತಮ್ಮನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಹುಕ್ಕ-ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯರ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಹರ್ಷಿಸಿದರು. ಆದಿನ ರಾತ್ರಿ ಆನೆಯಮೇಲೆ ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ರಾಜದಂಪತಿಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯು ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯಿತು.

ಆನೆಗೊಂದಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈತಪ್ಪಿ ಪುನಃ ಹಿಂದೂರಾಜರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟುವು. ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಹಾರಾಣಿಯೆಂದು ಗೌರವಿಸಿ ಆಕೆಯ ಆಜ್ಞಾನುವರ್ತಿಗಳಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಶಕ್ತಿಯು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಹೊಸ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕೋಟಿ ಕೊತ್ತಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ಕಂಪಿಲನಗರದ ಮಣ್ಣಿನಕೋಟಿ ಶಿಥಿಲವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಭದ್ರಪಡಿಸುವುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಕಂಪಿಲನಗರವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಲಿ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರಜ್ಞರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ವಿಶಾಲವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಂಥ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ರಾಜಧಾನಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಆನೆಗೊಂದಿಯಾಗಲಿ, ಕಂಪಿಲ ನಗರವಾಗಲಿ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನಮಾಡುತ್ತ ಆಗಾಗ ಭಾವಿ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರಚನೆಯನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಒಂದು ದಿನ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಕಂಡು ಅಭಿ ವಂದಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಹುಕ್ಕರಾಯ, ಮಹಾದೇವಿಯ ದಯೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವ ಶುಭ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಜೆಗಳ ನಮ್ಮ ದಿಗೆ ಭಂಗ ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತರುಣರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸೈನಿಕರನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಬೇಕು. ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಗಂಡುಭೂಮಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ಮರೆಯಬಾರದು.

ಹುಕ್ಕ :—ಸ್ವಾಮಿ, ನಿನ್ನೆಯದಿನ ನಾನೂ ಬುಕ್ಕಣ್ಣನೂ ತುಂಗ ಭದ್ರಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕರವಾದ ಸಂಗತಿ ನಡೆಯಿತು. ಒಂದು ಮೊಲ ನಮ್ಮ ಬೇಟಿನಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬಿತ್ತು.

ಬುಕ್ಕ :—ನಾನಂತೂ ಬೆಕ್ಕಪೆರಿಗಾದೆನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅದು ಗಂಡುಭೂಮಿ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಹೊಸರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸೋಣ.

ಹುಕ್ಕ :—ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಯಾವುದೋ ಕೋಟೆಯಿದ್ದು ಈಗ ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಹುಕ್ಕರಾಯ, ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಎಜಯಧ್ವಜನೆಂಬುವನು ಅಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೇವಲ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಹಿಂದೆ ಅನೇಗೊಂದಿರು ರಾಜನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಹುಕ್ಕ :—ಅದೇ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೇ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು :—ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡೆ ನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ದಿನ ನಡೆದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಘಟನೆಯನ್ನು ನಿಮಗೆ ಇದುವರೆಗೂ ತಿಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹುಕ್ಕ :—ಏನು ನಡೆಯಿತು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—ನೀವು ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ಮರದಕಳಗ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪವೊಂದು ತನ್ನ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿನ್ನ ಮುಖದಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು ಬೀಳದಹಾಗೆ ಆಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿ ನಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೆಡೆಯಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತೋ ಏನೋ! ನಾನು ಬಂದಾಗ ಅದು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರಸರನೆ ಹರಿದುಹೋಯಿತು. ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಇಬ್ಬರೂ ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟರು. ಆಗ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋದೆನು. ನೀವು ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳೆಂದೂ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಬಹುದೆಂದೂ ನಾನು ಮನಗಂಡೆನು.

ಹುಕ್ಕ:—ಗುರುದೇವ, ಧನ್ಯರಾದೆವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—ರಾಜವುತ್ರರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ದೇವಿಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ನನಗೆ ತೋರಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿರುವಳು. ಮುಂದೆ ನಾವು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಸದಾ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನನ್ನ ಆಲೋಚನೆ ಶ್ರೀದೇವಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಆಯಿತೋ ಎಂಬಂತೆ ನಿನ್ನೆಯ ರಾತ್ರಿ ನನಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟು “ಹಿಂದೆ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಸರ್ಪ ಹೆಡೆಯಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಯನ ಸಿಂಹಾಸನ ಭೂಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿ ಕನ್ನಡರಾಜ್ಯ ಪ್ರಭವಾಗಲಿರುವ ಹುಕ್ಕನನ್ನು ಅದರಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕಿಟ್ಟುಬೇಕು. ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ನಿಧಿಯು ದೊರಕುವುದು. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೊಸ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಬೇಕು” ಎಂದು ಮಹಾದೇವಿಯು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು.

ಹುಕ್ಕ:—ಅಷ್ಟೊಂದು ನಿಧಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ದೇವಿಯು ಸುವರ್ಣ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತು.

ಬುಕ್ಕ:—ಗುರುದೇವ, ಧರ್ಮರಾಯನ ಸಿಂಹಾಸನ ಅಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—ನಮ್ಮ ಗುರು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಆ ಐಷಯವನ್ನು

ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೇ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇದು ಧರ್ಮ ಸಿಂಹಾಸನ. ಅನೇಕ ಧರ್ಮ ಹೃದಯ ರಾಜರು ಅದರಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜವಂಶಗಳ ಅರಸರ ಕೈಸೇರಿ, ಕೊನೆಗೆ ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ಬಂತು.

ಹುಕ್ಕ:—ಯಾವಯಾವ ಮಹಾಪುರುಷರು ಆ ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ ಓಲೈಸಿಕೊಂಡರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕುತೂಹಲಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪಾಂಡುಪುತ್ರನಾದ ಧರ್ಮರಾಯನು ಈ ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ಪರೀಕ್ಷಿತರಾಯನೇ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪ್ರವೀಣರಾಯನ ವರೆಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಮಂದಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಆ ಸಿಂಹಾಸನ ಮಗಧ ವಂಶದ ಸುಮಾಲಿ ಎಂಬುವನ ವಶವಾಯಿತು. ಆ ವಂಶದ ಮೂವತ್ತುಮಂದಿ ರಾಜರಾಳಿದಮೇಲೆ ಅದು ಮಯೂರವರ್ಮನ ಕೈಸೇರಿತು. ವೃಷಳರಾಯ, ದುರ್ಮಿತ್ರರಾಯ ಮತ್ತು ಕದಂಬರಾಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜರಾಳಿದಮೇಲೆ, ವಿಕ್ರಮರಾಯನ ವಶಕ್ಕೆ ಈ ಸಿಂಹಾಸನ ಬಂತು. ಮಾಲವ ರಾಜವಂಶದವರ ತರುವಾಯ ಅವಂತೀ ದೇಶದ ಭೋಜರಾಯನು ಇದರಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅನಂತರ ಶಾಲೀವಾಹನನೇ ಮೊದಲಾದ ಆ ಭೀರ ಕುಲದವರು ಅಳಿದಮೇಲೆ ನವಬಳ್ಳಾಳರು ಒಡೆಯರಾದರು. ಬಹಳ ಕಾಲ ಇದು ಅನಾರ್ಯವಂಶದ ರಾಜರ ಕೈಸೇರಿದ್ದು, ತರುವಾಯ ಓರಂಗಲ್ಲು ಪ್ರತಾಪರುದ್ರರಾಯನ ಕೈಸೇರಿ, ಆಮೇಲೆ ಕಂಪಿಲರಾಯನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕಾಲಧರ್ಮ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಈಗ ಆ ಸಿಂಹಾಸನ ಭೂಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದೆ. ಆ ದಿನ ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪ ನಿನ್ನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹೆಡೆಯಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ನಾವು ಅದನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು.

ಹುಕ್ಕ:—ಮಹಾತ್ಮಾ, ಅಂಥ ಮಹಾಮಹಿಮರೂ ಪ್ರಚಂಡ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ, ಸತ್ಯಸಂಧರೂ ಆಳಿದ ಸಿಂಹಾಸನ ನನ್ನಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಲಭಿಸುವುದೆ ?

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ:—ಹುಕ್ಕ ! ನೀನು ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ. ನಿನ್ನಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕೀರ್ತಿಲತೆ ಕೂಡವರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈಗ ನಾವು ಆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತರಿಸಿ, ನೂತನ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಲು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಬಾರದು. ಬೇಟಿನಾಯಿಯಮೇಲೆ ಮೊಲವು ತಿರುಗಿಬಿದ್ದ ಗಂಡುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಇಂದಿಗೆ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಪ್ರಶಸ್ತಿವಾಗಿದೆ. ಆದಿನ ಸಲ್ಲುವ ಶುಭ ವಿಜಯಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಲಗ್ನ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾದರೆ ನಾವು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ರಾಜ್ಯ ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಾವೇರಿನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲಸುವಳು. ಕರ್ಣಾಟಕ ರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರ ವಂಶವು ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ಮೆರೆಯುವುದು.

ಹುಕ್ಕ :—ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟದಂತಾಗಲಿ.

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಆ ದಿನ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರು ಅಶ್ವಾರೂಢರಾಗಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಜನ ಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ಪರ್ಣಕುಟೀರದಿಂದ ಹೊರಟರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಾಲಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸುವಾಸಿನಿಯರು ಕಲಶ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ಸವವು ವೈಭವದಿಂದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ವಾದ್ಯಗಳ ಧ್ವನಿ ನಿಂತಿತು. ಉತ್ತರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಬಹು ಗಂಭೀರವಾದ ಶಂಖಧ್ವನಿಯು ಮೊಳಗಿತು. ಆ ವಿಜಯ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ ಹಸ್ತದಿಂದ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಪ್ರಜಾಸಮೂಹವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ “ಮುಝು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪ್ರಜೆಗಳೇ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಯ ಮಕ್ಕಳು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಐಕಮತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಾಳಬೇಕು. ಇಂದು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನೂತನ ನಗರವನ್ನು ವಿಜಯನಗರವೆಂದು ಕರೆಯೋಣ. ಹಿಂದೆ ವಿಜಯಧ್ವಜ ಮಹಾ

ರಾಜನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಹುಕ್ಕಣ್ಣನೇ ನಮಗೆಲ್ಲ ದೊರೆ ; ಬುಕ್ಕಣ್ಣನೇ ಯುವರಾಜ. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಮಗಳು ೧೦ ಜಾಂಬೆಯೇ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾರಾಜ್ಞಿ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹುಕ್ಕಣ್ಣನಿಗೆ ಹಂಪರರಾಯನೆಂದು ಹೆಸರಿರಲಿ. ಈ ನೂತನ ರಾಜ್ಯ ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೈ ಬರಲಿ. ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಯು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸದಾ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಲಿ. ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ಅಂಕಿತದಿಂದ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಮಹಾರಾಜರು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು” ಎಂದು ಅಮೃತವಾಣಿಯಿಂದ ಸಂದೇಶವನ್ನಿತ್ತರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು “ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ”ರೆಂಬ ಶೃಂಗೇರಿ ಗುರುಪರಂಪರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಬಿರುದನ್ನು ಅನ್ವರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿದರು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಂತ್ರಿತ್ವ, ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯ

ಅತಿಗಂಭೀರನುದಾರ ಧೀರನು ಮಹಾಸಂಪನ್ನ ಸರ್ವಾತ್ಮನೂ |

ರ್ಜಿತ ನಾನಾಲಿಪಿ ಭಾಷೆಯೋಳ್ ಪರಿಚಿತಂ ಲಂಚಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟಾಡದ ||

ಪ್ರತಿಸದ್ಧರ್ಮನು ಯುಕ್ತಿಶಾಲಿ ಚತುರೋಪಾಯಂಗಳಂ ಬಲ್ಲವಂ |

ಪತಿಕಾರ್ಯಂ ಹಿತಮಂತ್ರಿಯೈ ಹರಹರ ಶ್ರೀಚನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರಾ ||

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಂತತವಾದ ವ್ರಯತ್ನಬಲದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅವರು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅವರು ತೃಪ್ತರಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಭಂಗ ಬರದಂತೆಯೂ ಪರರಾಯರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಂತೆಯೂ, ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾ ಮುಖವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತೆಯೂ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಹರಿಹರನೂ ಮನಗಂಡಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಶಾಸನಧಾರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನೆರವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಅವರನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಮಂತ್ರಕೈಯ ರಿಕ್ಕೆ ಪುಕ್ಕಗಳು ಬಲಿತು ಅದ್ವಿತೀಯರಾಗಿಯೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವರೆಗೂ ತಾಯಿ ಹಕ್ಕಿ ಅದನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ವಿಜಯನಗರರಾಜ್ಯ ಸರ್ವಾಂಗ ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಅಭೇದ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹರಿಹರನಿಗೆ ಪರಮ ಗುರುವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಿತಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂಥ ಪುಣ್ಯ ಯಾವ ರಾಜನಿಗುಂಟು! ಅವರ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಬಲ, ಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿಯ ಫಲ, ಇವು ಹರಿಹರನಿಗೆ ಲಭಿಸಿ ಅವನ ಕೀರ್ತಿ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಿಶ್ವರ್ಯ, ಬಲ, ಪರಾಕ್ರಮಗಳು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗು

ತ್ತಿದ್ದುವು. ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಬಲದಿಂದ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜಸ್ಸು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯದೆ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಕರ್ಮ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗುವುದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಪೂರ್ವ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಹರ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದರು ; ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ನಿಂತರು. ಅವರು ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಶ್ವಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ಆದರೂ ಅವರು ನಿರ್ಲಿಪ್ತರು, ವಿಶ್ವ ಪ್ರೇಮಿಗಳು.

*ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ನಲನಿಗೆ ಸುಮತಿ, ಶೈಬ್ಯನಿಗೆ ಮೇಧಾತಿಥಿ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಧೌಮ್ಯ, ಪೃಥುವಿಗೆ ಸ್ವಾಜಾ, ನಿಮಿಗೆ ಶತಾನಂದ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ವಶಿಷ್ಠರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ಗುರುವರ್ಯರೂ ಆದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹರಿಹರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾದರು. ರಾಜನೀತಿಯೆಂಬುದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾವೀರರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಣವೀರರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಎಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅಧೀನವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಆವಾರವಾದ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರು. ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಗಜಾಶ್ವಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಪಂಗಡಗಳ ಜನರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವಂತೆ ವೇಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಆನೆಗೊಂದಿ, ಕಂಪಿಲ, ಹಳೇಬೀಡು, ಪೆನಗೊಂಡೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ವರ್ತಕರೂ, ಶ್ರಮ ಜೀವಿಗಳೂ, ಪಂಡಿತರೂ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಒಕ್ಕಲು ನಿಂತರು.

*ಇಂದ್ರಸ್ಯಾಂಗೀರಸೋ ನಲಸ್ಯ ಸುಮತಿಃ ಶೈಬ್ಯಸ್ಯ ಮೇಧಾತಿಥಿಃ |

ಧೌಮ್ಯೋ ಧರ್ಮಸುತಸ್ಯ ವೈನಃ ನೃಪತೀಃ ಸ್ವಾಜಾನಿಮೇರ್ಗಾತಮಿಃ ||

ಪ್ರತ್ಯಗ್ವೈಷ್ಣವಿರಂಧತೀ ಸಹಚರೋ ರಾಮಸ್ಯ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನೋ |

ಯದ್ವತ್ಸ್ಯ ವಿಭೋರಭೂತ್ ಕುಲಗುರುರ್ಮಂತ್ರೀ ತಥಾಮಾಧವಃ ||

—ಮಾಧವೀಯ.

ನೀರಿನ ವಸತಿ, ವಾಯುಗುಣ ಜನರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದುವು. ನಗರ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹರಿಹರನ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿದುವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನಟ್ಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವೃಕ್ಷ ಅನಂತ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆನಂದದಾಯಕವಾಯಿತು. ಸ್ವಯಂ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಾದ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಾತ್ರರ್ಯ ದಿಂದ ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಆಯಾ ಮತೀಯರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ರಾಜಾಯನನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಿಂದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಭೂವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಕೃಷೀವಲರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ರಾಜಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ತಕರು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತ ವಶ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಳ್ಳ ಕಾಕರ ಭಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮಗಳು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ವರ್ತಕರಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕದೆ, ರಾಜಾಯನನ್ನು ಸರಿತೂಗಿಸಲು ಅವರು ಸಾಧನೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಕೈತುಂಬ ಮಾಸಾಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷರೀತಿಯ ಬಹುಮಾನಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದವರ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಯೋಧರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ತೆರೆಲು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂತು.

ಹರಿಹರನು ತುಂಬ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಾಜಕಾರ್ಯ ವಿಚಕ್ಷಣನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧಾರಣ ಕಾರ್ಯವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯಾಕ್ರಮಣದ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ ಆಗತಾನೆ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿತ್ತು. ಶತ್ರು

ಗಳು ತಮ್ಮ ಒಡೆತನವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸಮಯಸೀರಿಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಜಯೋತ್ಸವವು ನೆರೆ ವೇರಿದಮೇಲೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಳೆದಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆಗತಾನೆ ಕಲ್ಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಮನೀ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜ್ಯ ನೆರೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹರಿಹರನು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಲು ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಆಗತಾನೆ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯು ನಡೆದು ಹರಿಹರನು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನರಿಗೆ ಅರಾಜಕತೆಯೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜನಜೀವನ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಪಡಿಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹರಿಹರನಂಥ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಪ್ರಭುವೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ಮೇಧಾವಿ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದರು.

ಹರಿಹರನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ದೇಶವನ್ನು ವೈರಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸದಂತೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಕಂಪಣ್ಣ, ಬುಕ್ಕ, ಮಾರಪ್ಪ, ಮುದ್ದಣ್ಣ, ಈ ನಾಲ್ವರೂ ರಾಜ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ದರ್ಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹರಿಹರನು ಹತ್ತು ವರ್ಷಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ಹೊಡಿ ಹಿಂದು ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಅವೇಳಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ದೈವಾನುಕೂಲವೂ ಲಭಿಸಿತು. ಆಗ ಕೇವಲ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದ ನಾಲ್ವಡಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಬಲ್ಲಾಳನು ಕಾಲವಾದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆಗ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ ಹರಿಹರನ ಒಡೆತನವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗವೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಹರಿಹರನ ಪ್ರಭಾವ ಮೆರೆಯಿತು. ಅವನು ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾದನು. ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ, ಅವನು

ರಾಯ ವಿಭಾಡ ಎಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ರಾಜವೈಭವದಿಂದ ಮರ್ಯಾದಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರುಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಕನಕಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದನು. ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರೂ, ಅಳಿಯ ಬಲ್ಲಪ್ಪ ದಂಡನಾಯಕನೂ ಮತ್ತು ಕುಮಾರ ಸೋಮಣ್ಣ ಒಡೆಯನೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಆಪ್ತಬಾಂಧವರೂ ಆಗ ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಹರಿಹರನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ, ಸಮಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಾಯರ ಸಾಹಸ ಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಯು ಕೈಗೂಡಲು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಕಾಲ ಅನಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ದುಡಿದರು. ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನ ತಪಸ್ಸನ್ನೇ ಧಾರೆಯೆರೆದರು.

ಹರಿಹರನ ರಾಜ್ಯ ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ತನಕ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯವರೆಗೆ ಅವನ ಪ್ರಭಾವ ಹರಡಿತು. ವೈರಿಗಳು ತಣ್ಣಗಾದರು. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಕನ್ನಡನಾಡು ಅಪೂರ್ವ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಕಳೆ ತುಂಬಿ ಬಂತು. ಹರಿಹರನು **ಚತುಃಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ, ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ, ವೀರ ಪ್ರತಾಪ ಎಂಬ** ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಅವನು ಸ್ವಾಮಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ದರ್ಪದಿಂದ ನಡೆಯಿಸುತ್ತ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ರಾಜನೀತಿಬಲದಿಂದ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳು ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಲೌಕಿಕ ಕಾರ್ಯ

ಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಗುರುವಾಗಿ ದ್ದರು. ಆಗ ಶೃಂಗೇರಿ ಕೇವಲ ತಪೋವನದಂತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ವಸಿಷ್ಠಾ ಶ್ರಮವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು “ಲಂಬಿಕಾಯೋಗ” ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಈಗಲೂ ಆ ಯೋಗ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಹಾಗೆ ಸಮಾಧಿಸ್ಥ ರಾದಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ಶೃಂಗೇರಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪುರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ರ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯ ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠದ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ “ವಿದ್ಯಾ ಶಂಕರ” ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಮಾಡಿಸಿ “ಶಂಕರ ವಿಜಯ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ. ಸನಾತನಧರ್ಮವನ್ನು ಉರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿದರು. ಆಗ ಮಠದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಮುಖ ಶಾರದಾದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯಿತ್ತು. ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖಾರ್ಥಮಿಶ್ರವಾದ ಪಂಚ ಲೋಹದ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಟ್ಟರು. ಮಠದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಕಾರ್ಯಗಳು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ದೇವರಿಗೆ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಭ ರಣಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಂಪನ್ನ ರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಅವರು ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ ವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಜೀವನತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಯೋಗಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಮೇಲೆ ಭಾರತಿ ಕೃಷ್ಣ ತೀರ್ಥರು ಮಠದ ಮುಖ್ಯ ಗುರುಗಳಾದರು. ಆಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ

ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವರು ವಿಜಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಲೌಕಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಂಪೆಯ ಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲವಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಯುವರಾಜ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹರಿಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಂಡ ಲೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದನು. ಕಂಪಣ್ಣನು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತದ ಉದಯಗಿರಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದನು. ವಿಕ್ರಮಸಿಂಹಪುರ ಈತನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಈಗ ನೆಲ್ಲೂರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಂಪಣ್ಣನ ತರುವಾಯ ಆತನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಗಮನು ಉದಯಗಿರಿಯ ರಾಜನಾದನು. ಅವನಿಗೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಮಾರಪ್ಪನು ಮಲೆನಾಡಿಗೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದನು. ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಈತನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಪಂಡಿ ತೋತ್ತಮನಾದ ಚೌಂಡಮಾಧವನು ಈತನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಮಾಧವನಿಗೆ 'ಉಪನಿಷನ್ಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಷ್ಠಾಗುರು' ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕವಾದ ಬಿರುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಇವರೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇವರ ಮಕ್ಕಳೂ ಇತರ ಆಪ್ತೇಷ್ಟರೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹರಿಹರನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಗುರುವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಇತರ ಪಂಗಡಗಳ ಗುರುಗಳನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ವಿಶಾಲ ಧರ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಕಾಳಾಮುಖರಿಂಬ ಶೈವಪಂಗಡದ ಕಾಶೀ ವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹರಿಹರನಿಗೆ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಭಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಆಗ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಧರ್ಮ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾಗಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡಿ ಹರಿಹರನು ಕಾಲವಾದನು. ಕಂಪಣ್ಣನು ಮುಂಚೆಯೇ ಕಾಲಾಧೀನನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಅವರನ್ನು

ಒಟ್ಟರಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅವರು ತನಗೆ ಆಪ್ತ ಮಂತ್ರಿ ಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾದ ರೂಪು ಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೈನೀರಿದರು ಪೋಷಿಸುವ ಭಾಗ್ಯ ಅವ ರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ತಪ್ಪುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢ ನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದನು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಬಹಮನೀರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಆ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಅಧಿ ಕಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಅನುವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಕಲ್ಬುರ್ಗಿಯ ಮಹಮದ್‌ಷಹನಿಗೂ ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾ ಯಿತು. ಷಹನು ಗರ್ವಾಂಧನಾಗಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮಂತರಾಜ ನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದುದೇ ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಎಲಾಸ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ನಾಗಿದ್ದ ಷಹನು ಒಮ್ಮೆ ಗಾಯಕನಿಂದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಪಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಯುತವಾದ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಬುಕ್ಕಭೂಪಾಲ ನಿಗೆ ಅವಮಾನಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಆ ಕಾಗದ ತಂದವನನ್ನು ಕತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಊರಿನಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ದನು. ಷಹನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮುರಿಯಲು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಆದವಾನಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಮುದಗಲ್ ಕೋಟೆ ಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ವರಿಗೂ ಬಹಮನೀಯವರಿಗೂ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಕಾಲ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ವಿಜಯನಗರವೇ ವಿಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು.

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಜಯ ವನ್ನು ಗಳಿಸಿದನು. ಸಂಭವರಾಯನೆಂಬುವನು ಕಂಚಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜ ಗಂಭೀರ ದುರ್ಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ವರ್ತಿ ಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಗಮನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸಿದ್ದರು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣನು ದಂಡಿತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಸಂಭವರಾಯನ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿದು

ಮಣ್ಣು ಮುಕ್ಕಿಸಿದನು. ಚಿದಂಬರ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಮಧುರೈ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಮುರಿದು ಮಧುರೈಯ ಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಕಂಪಣ್ಣನು ವಿಜಯನಗರದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಗೆ ಹೊರಟು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ನಿಂತರು. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಯಿತು. ಜನರು ರಾಜನಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಸಾಯಗಳಿಂದ ದೇಶದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು.

ಕಾಶೀವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ರಾಜಗುರುನಾಗಿದ್ದರು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಯತಿವರ್ಯರು ರಾಯನ ಪರಮಗುರುವಾಗಿದ್ದರು. ಅವನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಕಾಶಿಯಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವರು ಕುಲಗುರುವೂ ಹಿತಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಗಮನ ಆಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೌರವ ಪಡೆದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ನಾರದಪ್ಪನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಚೌಂಡ ಮಾಧವನೂ, ಮುದ್ದ ದಂಡನಾಥನೂ ರಾಯನ ರಾಜಕೀಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಸಾಯಣರೂ ರಾಜನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳಿಗೂ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ನಡೆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಾಧವೀಯ ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಿಂದೂರಾಯ ಸುರತ್ಕಾಣನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ನೈದಿಕಮಾರ್ಗ ಪ್ರವರ್ತಕ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿತು. ರಾಯನು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಬಳಿಕ ಆತನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು ವಿಜಯನಗರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಈ ರಾಯನು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ

ವೈಭವವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ. ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ರಾಜಸರನೇಶ್ವರ ಎಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗೋವೆಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯುದ್ಧ ಕೂಡಿಸಿ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾದರು. ಆಗ ರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ವಸಂತ ಮಾಧವರಾಯನು ಅತುಲ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಿದನು. ಆಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಧರ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಗುರು ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿ ತರುವಾಯ ಕೈವಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳಿದ್ದುವು. ರಾಯನ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಂತ್ರಾಪೋಚನೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಯನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಯತಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ವೇದಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಈ ರಾಯನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಧವ, ಸಾಯಣರು ಮುಗಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರ ರಾಜವಂಶದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರುಮಂದಿ ಅರಸರ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭದ್ರತೆಗೆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅಜರಾಮರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸುಮಾರು ಇನ್ನಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸಿತು.*

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಸನಾತನ ಧರ್ಮೋಜ್ಜೀವನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಪೋಷಣೆ.

ಯಂ ಶ್ರೀವಾಃ ಸಮುಪಾಸತೇ ಶಿವ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವೇದಾಂತಿನೋ |
 ಬೌದ್ಧಾ ಬುದ್ಧ ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಪಟವಃ ಕರ್ತೇತಿ ನೈಯಾಯಿಕಾಃ ||
 ಅರ್ಹಶ್ಚೇತಿ ಹ ಜೈನ ಶಾಸನಪರಾಃ ಕರ್ಮೇತಿ ಮೀಮಾಂಸಕಾಃ |
 ಸೋಽಯಂವೋ ವಿದಧಾತು ವಾಂಛಿತಫಲಂ ಶ್ರೀಕೇಶವಃ ಸರ್ವದಾ ||

—ಶಾಸನವಾಣಿ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಲೌಕಿಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ನಿರಂತರವೂ ಶ್ರಮಿಸಿ ಕೃತಕಾರ್ಯರಾದರು. ಅವರು ರಾಜ್ಯಬಲದಿಂದ ಸನಾತನಧರ್ಮೋಜ್ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಪರಧರ್ಮಿಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಕಳೆಗುಂದಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸಿ, ಧರ್ಮ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ಧರ್ಮಾಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತು ನಿಂತಿದೆ. ಧರ್ಮ ಬಾಹಿರವಾದ ಯಾವ ಜನಾಂಗವೂ ಬಾಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟನಾದಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳು ತೋರಿಸಿರುವ ಧರ್ಮಪಥದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯಬೇಕಾದರೆ ಮಹಾಪುರುಷರು ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಆಗ ಲೋಕ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ, ಸದಾಚಾರ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಗುರುಭಕ್ತಿ, ರಾಜನಿಷ್ಠೆ, ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಪರಿಜ್ಞಾನ, ಭೂತದಯೆ, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಈ ಮುಂತಾದ ಸುಗುಣಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿ ನೆಲಸಬೇಕಾದರೆ, ಮಹಾ ಪುರುಷರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು.

ಯದ್ಯದಾಚರತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ತತ್ತ ದೇವೇತರೋ ಜನಃ |

ಸ ಯತ್ಪ್ರಮಾಣಂ ಕುರುತೇ ಲೋಕಸ್ತದನುವರ್ತತೇ ||

ಎಂಬ ಧರ್ಮರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವರು ಎಲ್ಲ ಮತ-ಪಂಗಡಗಳವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ದೇಶ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ರ, ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಗುಂಡು ತೋಪುಗಳನ್ನೂ ಸಾಲುಮರಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಸಿದರು.

ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನಸಂಪನ್ನರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ಜೀವನ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಅರ ಮನೆಯಿಂದ ಮಾಸಾಶನವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯೂ ವಿದ್ಯಾಲಯದಂತಿತ್ತು. ತರ್ಕ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ವೇದಾಂತ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ಪಂಡಿತರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಠಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶೃಂಗೇರಿ, ಕಂಚಿ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಚಿದಂಬರ, ರಾಮೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರಿಂದ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಧರ್ಮ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ವಿದ್ಯಾಸಂಪನ್ನರಾದ ಎಲ್ಲಮತದ ಪಂಡಿತರೂ ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಗೌರವವನ್ನೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವೆಲ್ಲ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಬೀಡಾಯಿತು. ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳದಲ್ಲಿ ಜೈನಮತದ ಬೈಚನೆಂಬುವನೂ ರಾಜನೀತಿಚತುರನಾದ ಮುದ್ದದಂಡನಾಥನೂ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಮತಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮ ಒಡಮೂಡಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯೂ ನೆಲೆಗೊಂಡವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಾಗರಿಕತೆಯು ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಯಿತು. ಜನತೆಗೆ ಜೀವನದ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಒದಗಿದುವು. ವ್ಯಾಪಾರವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಜೀವನೋಪಾಯ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದಾಹರ ಜನರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಯೂ, ಆಸ್ತಿಕತೆಯೂ ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆಯೇ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ತೇಜಸ್ಸು ತುಂಬಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ವಿಜಯನಗರವಲ್ಲದೆ, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ, ಪೆನಗೊಂಡ, ಉದಯಗಿರಿ, ಬಂಕಾ ಪುರ ಮೊದಲಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದುವು. ಕಂಚಿ ಪ್ರಾಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಾಡಾಯಿತು. ಅದು ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಉಪರಾಜಧಾನಿಯೆನಿಸಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಚಿ ಪಟ್ಟಣವೆಂದರೆ ಪಂಡಿ ತೋತ್ತಮರ ತವರುಮನೆಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿರುವ ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವಾದಂತೆಯೇ ಏಕಾಂಮ್ರನಾಥೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯ ಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಚಿದಂಬರಂ, ಶ್ರೀರಂಗ ಮತ್ತು ಮಧುರೈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಮಾನುಷ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ದಂಡನಾಯಕ ಗೋಪಣಾರ್ಯನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಆತನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಿ ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದು ಪುನಃ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿದನು.

ವಿಜಯನಗರರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿ, ಮತ, ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಹೋದರ ಭಾವದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜರು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಜೈನ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜ ಮತೀಯರಲ್ಲಿ ಕಲಹ ಉಂಟಾಯಿತು. ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ದೂರು ಬಂತು. ರಾಯನು ಉಭಯ ಮತದ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ತನ್ನ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿದನು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಅಂತ್ಯಜರಾದ ತಿರುಕುಲ ಜಾಂಬವ ಕುಲದ ಜನರೂ ಪ್ರಮುಖ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಾಚಾರ್ಯರೂ ಜೈನ ಮಹಾಜನರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆಗ ರಾಯನು ಜೈನರ ಕೈಯನ್ನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಗದ್ದದ ಕಂಠದಿಂದ “ವೈಷ್ಣವರೂ ಜೈನರೂ ಒಂದು. ವೈಷ್ಣವ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಜೈನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಜೈನರು ಎಂದಿನಂತೆ ಪಂಚಮಹಾವಾದ್ಯ, ಕಳಸ ಮುಂತಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಿಗೆ ಬಾಧ್ಯಸ್ಥರು. ಜೈನಮತದ ಹಾನಿ ವೃದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತದ ಹಾನಿ ವೃದ್ಧಿಯೆಂದು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಭಾವಿಸಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜೈನಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಂತೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು ; ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರಿರುವವರೆಗೆ ಜೈನ ಮತವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಹೊಣೆ ಶ್ರೀ

ವೈಷ್ಣವರ ಮೇಲೆ ; ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವರೂ ಜೈನರೂ ಭಿನ್ನರಲ್ಲ, ಇಬ್ಬರ ದೇಹವೂ ಒಂದೇ ; ತಿರುಪತಿಯ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಾಚಾರ್ಯರು ಜೈನರ ಕರ ಭಾರದಿಂದ ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾವಲನ್ನಿರಿಸಿ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕು ; ಎಂದು ರಾಜಗಂಭೀರ ವಾಣಿಯಿಂದ ನುಡಿದು ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳವರಲ್ಲಿಯೂ ಚಿರಸ್ನೇಹ ಸೌಹಾರ್ದ್ರತೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಎಂಥ ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆ ! ಇಂಥ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಸರಿಸುವಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಅಂತಃಪ್ರಾಣವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವನೆಗೆ ಎಣೆಯುಂಟಿ ! ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳು ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಹೊಂದಿದುವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹರಿಹರರಾಯ ಬುಕ್ಕರಾಯ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯ ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ರಾಜರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಎಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರೂ ಅವರು ಮಾತ್ರ ರಾಜ್ಯವೈಭವದಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸನಾತನ ಧರ್ಮೋಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದಂತೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ, ದರ್ಶನ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಉದಾತ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಷಡ್ದ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಲಕ್ಷಣವಾದ ಎಸಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈಗ ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿವೆ. ಅವರು ಬರೆದ ವೇದಭಾಷ್ಯದ

ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಆಗ ಕಾಶೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಪ್ರವರರು ಅವರನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವದಿಂದ ಮನ್ನಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯ ತೀರ್ಥ, ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕಾಚಾರ್ಯ, ಸುದರ್ಶನಭಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಮಹಾ ಪಂಡಿತರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿದ್ಯಾವೈದುಷ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಪಂಡಿತರು ತಲೆದೂಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೇದಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳನ್ನೂ ಎರಡು ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮೀಮಾಂಸೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾಗಿದೆ, ಇಲ್ಲವೆ, ವಿವರಣಾರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಗದ್ಯ ಶೈಲಿ ಸುರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯರೀತಿಯನ್ನು ಅವರು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದಗೊಳಿಸಿ ಕೀರ್ತಿವಂತರಾದರು. ಅವರ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯು ಅಗಾಧವಾದುದು. “ಶಂಕರ ವಿಜಯ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕವಿತಾ ವೈಖರಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂತಪರವಾದ “ಪಂಚದಶಿ” ಅನುಷ್ಠುಪ ಭಂದಸ್ತನಲ್ಲಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದಮೇಲೆ, ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮನಃಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಶಾಂಕರ ದ್ವಿಜಯ ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವರು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು.

ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಾಂಕರ ದರ್ಶನ ಪರ್ಯಂತ ಹದಿನಾರು ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗುರುವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ಅವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರಾದ “ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಟು” ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಶಾಂಕರ ದ್ವಿಜಯ”ದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಜೀವನಪರಿಚಯವನ್ನು ಸುರಸ ಶೈಲಿಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿತಾ ಕಲ್ಪಲತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಶಾಂಕರ ದ್ವಿಜಯವೆಂಬ ಹೊಗಳಾಂಚಲವನ್ನು ಗುರುಚರಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ

ಸುತ್ತೇನೆ - ಎಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಪೂರ್ಣ ವಿದ್ಯಾಪಾರಂಗತರಾದರೂ ವಿನಯ ಸಂಪನ್ನರು. ತಮ್ಮ ವಿನಯವನ್ನು ರಸಿಕರು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಶಂಕರರಂಧ್ರ ಮಹಾತ್ಮರೆತ್ತ ! ಅಲ್ಪಜ್ಞೆಯಾದ ನಾನೆತ್ತ ? ಆ ಗುರುದೇವನ ವರ್ಣನೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ ಬಳಲಿಸಬೇಡ. ಇದುವರೆಗೆ ನನಗೆ ಬಂದಿರ ತಕ್ಕ ಕೀರ್ತಿಯೆಲ್ಲ ಮಾಸಿಹೋಗುವುದು."—ಎಂದು ಭಯಪಟ್ಟು ಸರಸ್ವತಿಯು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಸರಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳಂತೆ. ಆಗ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಗುರು ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸಿದರಂತೆ. ತಮಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಹಾಜೀವನವೊಂದನ್ನು ತಾವು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತೇವೆಂದೂ, ತಮಗೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹೃದಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿರುತ್ತೇವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದಮೇಲೆ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಶ್ರಯ ಪಾತನಾದ ರಾಜನನ್ನು ಪ್ರಶಂಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಮನುಸ್ಮೃತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಚತುರ್ವೇದ ಭಾಷ್ಯ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಷ್ಯ, ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾವಿಸ್ತರ, ವೈಯಾಸಿಕ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ, ಕಾಲ ಮಾಧವ, ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಧವ, ಮಾಧವೀಯ ಧಾತು ವೃತ್ತಿ, ವಿವರಣ ಪ್ರಮೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಶೀರ್ವಾದ ಪದ್ಧತಿ, ಸೂತ ಸಂಹಿತಾ ಅಧವಾ ಬ್ರಹ್ಮಗೀತಾ—ಈ ಹನ್ನೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ವ್ಯವಹಾರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥ ಹೃದಯವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವೇದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೇ ಮುಖ್ಯ ಸಹಾಯಕರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಜನ ಪಂಡಿತರೂ ಶ್ರೋತ್ರೀಯರೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿತರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಭಾಷ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಋಕ್, ಯಜುರ್ ಸಾಮವೇದ

ಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವರ್ಣನೆ ವೇದದ ಭಾಷ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಹೊಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾದುವು. ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮದವರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪುರಾಣ ಸಾರವಾದ ಪರಾಶರ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದು, ಅಮೇಲೆ ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯ ಮಾಲಾ ವಿಸ್ತರವನ್ನು ಬರೆದರು. ಇದನ್ನು ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಸೂತ ಸಂಹಿತಾ ಅಧವಾ ಬ್ರಹ್ಮಗೀತಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿ ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಈತನು ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸ, ಶೂರ, ರಾಜಕಾರ್ಯ ಧುರಂಧರ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥ ಗ್ರಂಥಕಾರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅನೇಕ ದಾನಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕರು ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ ಯನ್ನು ಮಾಧವ-ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಸಾರಸ್ವತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಇವನು ಕಾಶ್ಮೀರದೇಶದಿಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯಪರವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತವಿವೇಕ, ವೇದಾಂತಪಂಚದಶಿ, ಅನುಭೂತಿ ಪ್ರಕಾಶ, ದಶೋಪನಿಷದ್ವೀಕಾ, ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಭಾಗವತ, ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ-ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದರು. ವೇದಾಂತ ಪಂಚದಶಿ ಎಂಬುದು ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ "ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ" ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ದೀಪಿಕೆಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪಂಡಿತನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲನೆಯ ಆರು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆಂದೂ ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರು ಉಳಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು "ದೇವ್ಯಪರಾಧ ಕ್ಷಮಾಪನಸ್ತೋತ್ರ, ಗುರುರತ್ನ ಮಾಲಾ,

ಶಿವಾಪರಾಧಕ್ಷಮಾಪನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮುಂತಾದ ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನ ಸ್ತೋತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಲೋಕೋಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಡ್ತಯ ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಧೃವತಾರಿ ಯಂತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಉರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಅವರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆಯಿತು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸೊಸೆ ಮತ್ತು ಕಂಪಣ್ಣನ ಅರ್ಧಾಂಗಿ ಗಂಗಾದೇವಿ “ವೀರ ಕಂಪರಾಯ ಚರಿತಂ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಳು. ರಾಜಗಂಭೀರ ದುರ್ಗದ ಸಂಭವರಾಯನಮೇಲೆ ಕಂಪಣ್ಣನು ನಡೆಸಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೀರಶೈವ, ಜೈನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿಪುಣರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ವೀರಶೈವಮತ ಪ್ರಸಾರಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಭೀಮ ಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ, ಬಾಹುಬಲ ಪಂಡಿತನ ಧರ್ಮನಾಥ ಪುರಾಣ, ಮತ್ತು ಮಂಗಳ ರಾಜನ ಖಗೇಂದ್ರ ಮಣಿದರ್ಪಣ ಮುಂತಾದುವು ಮುಖ್ಯ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಯಿತು. ಕಾವ್ಯ, ವೇದಾಂತ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಅಲಂಕಾರ, ಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಗ್ರಂಥ ರಚನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಕಲಾ ಜೀವನ ಉನ್ನತವಾಯಿತು. ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸಮಾರ್ಗ ಗೋಚರವಾಯಿತು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಕಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದುವು.

“ಜನಾಂಗದ ಜೀವಾಳ ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿ ; ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅದರ ಜೀವನ” ಎಜಯನಗರ ಉದಯಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಮಹೋನ್ನತ ಧೈಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಧರ್ಮೋನ್ನತಿಗೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಜನಪದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ರಾಜಗುರುವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ವರಲ್ಲ. ಪ್ರತಿದಿನದ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಂತೆಯೇ ಹರಿಹರನೂ ಮತ್ತು ಅವನ ತರುವಾಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಜನೋಪಕಾರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿದ್ದರು. ಮಳವಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬಾಜೀರಾಜನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯು ಬುಕ್ಕರಾಯ ಸಮುದ್ರ, ಕೀರ್ತಿ ಸಮುದ್ರ, ಮಲ್ಲವೈಯ ಕೆರೆ, ನಾಗವೈಯ ಕೆರೆ, ಚೌಡಸ್ವನ ಕಾಲುವೆ, ಬಾಜಣ್ಣನ ತೋಟ, ಕಂಪಣ್ಣನ ತೋಟ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಯುವರಾಜನಾಗಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಪೆನಗೊಂಡದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೊನ್ನೆ ಹೊಳೆಯಿಂದ ಪೆನುಗೊಂಡ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಸಿಂಗಮ ಭಟ್ಟನೆಂಬ ಜಲಯಂತ್ರ ವಿಶಾರದನು (Hydraulic Engineer) ಈ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೋಡಿಸಿದನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮೊಮ್ಮಗಳು ಜೊಮ್ಮದೇವಿ ಬೇರೊಂದು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಳು. ಹೀಗೆ ನಾಡಿನ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜಬಂಧುಗಳಿಗೂ ರಾಜಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಸಮಯೋಚಿತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವನಗಳನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಾಜ್ಯ ತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇತರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ತಾವು ಆಚರಿಸಿ ಆದರ್ಶ ಸ್ವರೂಪರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರಿಗೆ ಸಮಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಜನತೆಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ಮಹಾ ಪುರುಷರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸದೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ತೇಜೋವಿಹೀನವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕೈಗೊಂಡು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ತಮ್ಮ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾರಸ್ವತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಅರಸರ ಬಳಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನೆಲ್ಲೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಣ್ಣ, ಆತನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಗಮರಾಜ, ಮೊದಲನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯ, ಅನಂತರ ಈತನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯ - ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಜರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಸುಭಾಷಿತ ಸುಧಾನಿಧಿ, ಯಜ್ಞತಂತ್ರ ಸುಧಾನಿಧಿ, ಧಾತುವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಆಮೌಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಕಂಪಣ್ಣನು ಕಾಲವಾದಮೇಲೆ ಅವನ ಮಗ ಯುವರಾಜ ಸಂಗಮನಿಗೆ ಸಾಯಣರು ರಾಜಗುರುವಾದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಯಣರು ಯುದ್ಧ ವ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದಾಗ ರಣವೀರನಂತೆ ಶತ್ರು ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಒಹುಮುಖವಾದ ರಾಜ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಚ್ಛಯಸೇವೆಯನ್ನು ಅನ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಗಮರಾಜನು ಪ್ರಬುದ್ಧನಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡನೇಲಿ, ಸಾಯಣರು ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ “ಆಯುರ್ವೇದ ಸುಧಾನಿಧಿ” “ಅಲಂಕಾರ ಸುಧಾನಿಧಿ”-ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಯಣರನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಗೌರವಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂದಿಗೆ ನಿಂತರು. ಆಗ ಅವರು “ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸುಧಾನಿಧಿ” ಯನ್ನೂ, ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಅನಂತರ ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಈ ರಾಜನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅರುವತ್ತು ವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ನಾನಾಗೋತ್ರಜರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು, ಹಾಗೆ ಆ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಸಾಯಣ

ಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲನೆಯವರು. ಅವರಿಗೆ ಕಂಪಣ್ಣ, ಮಾಯಣ್ಣ, ಸಿಂಗಣ್ಣ ಎಂಬ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಉದ್ವಾಸು ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮತ್ತು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ತಂಗಿಯಾದ ಸಿಂಗಲೆಯ ಮಗ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಮುಂದೆ ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾದನು. ಇವನು ತುಂಬ ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ, ರಸಿಕನೂ ಆಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ, ರಾಜಕಾರಣ ಚತುರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ಅಹೋಬಲ ಪಂಡಿತನು “ಅಹೋಬಲ ಪಂಡಿತೀಯ” ಎಂಬ ಒಂದು ಆಂಧ್ರ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವೇಂಕಟನಾಥಾರ್ಯರು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಅವರನ್ನು ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕರೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾರಂಗತರಾದರು. ಅವರು ವಿವಾಹಿತರಾದಮೇಲೆ ತಿರುನಹಂದ್ರಪುರ, ತಿರುವತಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಾಲವಿದ್ದರು. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಘರನು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡಿತ್ತಿಬಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಶ್ರೀರಂಗ ದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಸುದರ್ಶನಭಟ್ಟರೆಂಬ ಪಂಡಿತರು ತಾವು ಬರೆದ “ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶಿಕೆ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂದು ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಮಾತುಕೊಟ್ಟರು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಆ ಓಲೆಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟು, ತಾವೂ ಹುಡುಗರೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶವಗಳಂತೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹುಡುಗರೊಂದಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಅರಿಯದಂತೆ ಸತ್ಯಮಂಗಳಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ಅವರು ರಚಿಸಿರುವ “ಅಭೀತಿಪ್ತವ” ದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ಪೀಡೆಯೆಂದುಂಟಾದ ಮನಃಕ್ಲೇಶಗಳು ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಪುಷ್ಪನ್ನಾಮೃತ ಮತ್ತು ಗುರುಪರಂಪರಾ ಪ್ರಭಾವ-ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕರ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗೆ “ಕವಿ ತಾರ್ಕಿಕ ಸಿಂಹ” “ಸರ್ದೃತಂತ್ರಸ್ತುತಂತ್ರ” ಮತ್ತು “ವೇದಾಂತಾಚಾರ್ಯ” ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವು. ಇವರು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ

ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ವಾಙ್ಮಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೂ ಗಾಢವಾದ ಸ್ನೇಹವಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ತಮ್ಮ ಭೋಗನಾಥ ಕವಿಯು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮೋಲ್ಲಾಸಃ, ತ್ರಿಪುರವಿಜಯಂ, ಮಹಾಗಣಪತಿಶ್ತವಃ, ಶೃಂಗಾರಮಂಜರಿ ಮತ್ತು ಗೌರೀನಾಥಾಷ್ಟಕಂ-ಈ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಈತನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೊಂದು ಗ್ರಂಥವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈತನ ಕಾವ್ಯರಸಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ರಸಜ್ಞರು ಸವಿದು ಆನಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈತನು ರಾಜಕುಮಾರ ಸಂಗಮನ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಯಾಗಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಬಳಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದನು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತುವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಙ್ಮಯ ಸಂಪತ್ತು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸಿತು. ಜನಪದದ ಸುಖ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ನೆಲಸಿ ದುವು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಯಿತು. ಆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವಾಙ್ಮಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಗತಿಯ ರೂಪ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಎಳೆಯಲಾಗಿದೆ.

“ವಿಜಯ ನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಂದು ಸಂವಿಧಾನವಿದೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮಿಕ್ಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಾಹಸ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಫಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಜನಾಂಗದ, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರವು ಒಂದು ಉದಾತ್ತ ಧೈರ್ಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿತು. ಆ ಧೈರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಫಲ ಬಿಟ್ಟಿತು.” “ವಿಜಯನಗರ ದೆಸ್ಟಿ ಉತ್ಕಟವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತೃತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವುಗಳ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಧನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ಗೋಚರವಾಗುವುವು.”

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಜೀವನಜ್ಯೋತಿ, ಕೀರ್ತಿಕಿರಣ

ಸರ್ವೇ ಭವಂತು ಸುಖಿನಃ ಸರ್ವೇ ಸಂತು ನಿರಾಮಯಾಃ |

ಸರ್ವೇ ಭದ್ರಾಣಿ ಪಶ್ಯಂತು ಮಾ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಘ್ನಃಖಭಾಗ್ ಭವೇತ್ ||

—ಅಮರ ಸಂದೇಶ

ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆವರ್ತ ಪುರುಷರು, ವೇದಾಂತ ಹೃದಯರು. ಅವರ ವಾಣಿ ಅಮರವಾಣಿ ; ಅವರ ಜೀವನ ದೇವಜೀವನ ; ಲೋಕಾರಾಧನೆಯೇ ಅವರ ಜೀವನದ ಪರಮ ಧ್ಯೇಯ ; ಅವರು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರು ; ಇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಿದ್ಧ ಪುರುಷರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ನಡತೆಯಿಂದ ಲೋಕದ ಬದುಕನ್ನು ತಿದ್ದಿದರು ; ತಮ್ಮ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಸಂತಪ್ತ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಸಂತೈಸಿದರು ; ಚೇತನಗೊಳಿಸಿದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಖಂಡ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಇಡೀ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಮಸ್ತ ಭಾರತೀಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಧಾರೆಯೆರೆದರು. ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ ವೀರತವಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದರು. ವೇದಾಂತಿಯಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತರು ; ಸಮಾಜ ಸಂಸ್ಕರಣ ಧುರೀಣರಂತೆ ಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದರು ; ರಾಜಕಾರಣ-ನಿಪುಣರಂತೆ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿದರು ; ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಂತೆ ವ್ಯವಹಾರ ಚತುರರೆನಿಸಿದರು ; ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಂತೆ ನಿಷ್ಕಾಮರಾಗದ್ದರು ; ಯೋಗಿಯಂತೆ ಸರ್ವ ಸಮದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದರು ; ಇಂಥ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರ ಜೀವನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೆಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ! ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರೂ ಅವರ ನಿರ್ಮಲ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಾಲಂಕಾರ ಭೂಷಿತೆಯಾದ ವನಿತೆಯ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮ ಶೋಭಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಆ ರೂಪು ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೊಂದು ಪ್ರಕಾಶ ! ಅದರಂತೆಯೇ ಈ ಕೀರ್ತಿ ಕಿರಣ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಅವರ ಪವಿತ್ರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಭವ್ಯ ಮಂದಿರದ ಮೇಲೆ ಕನಕ ಶಿಖರವನ್ನು ಇಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಸ್ತೇಜವಾಗಿದ್ದ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೊರಿದುಂಬಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸಂತತವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ಬಲದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ನೆರವಾದರು. ಅವರ ಜೀವನಜ್ಯೋತಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾತ್ರ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು; ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಹರಿಯಿಸಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವೈಭವವನ್ನು ತುಂಬಿಸಿತು. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೀವನ ವಿಕಾಸವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಸತಿಯೇ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಗತಿಯೇ ಆಗಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನವೊಂದರಿಂದಲೇ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವಾಗಲಾರದು. ಅಥವಾ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ತಪಸ್ಸೊಂದೇ ಆತ್ಮಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಒಂದೊಂದು ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರು ಇರಬಹುದು. ಸಮಷ್ಟಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂಥವರ ಜೀವನದಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಉಪಕಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಇಲ್ಲವೇ ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ - ಈ ಎರಡೂ ಜೀವನಗಳನ್ನು ಸಮರಸವಾಗಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದ ಜೀವನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮಾನವಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳೆರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಒದಗಬೇಕು. ಮುಖಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದಂತೆ, ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಯಾವುದೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಆಗಲಿ ಮುಖ್ಯ. ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನವೂ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಏಳಿಗೆಗೂ ಸಾಧಕಗಳೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾದರೂ ಮುಖದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಸರಿಯಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಗತಿಯೇ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಗೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದಂತೆ ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉನ್ನತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೊಂದು ರೆಕ್ಕೆ ಮುರಿದು ಹೋದರೂ ಆ ಪಕ್ಷಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಹಾರಲಾರದು. ತನ್ನ ಇಂಚರದಿಂದ ಲೋಕವನ್ನು ತಡೆಸಲಾರದು. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾವು ನೆನಸಿ

ನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನ ರಹಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅವರ ಜೀವನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ನಮಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷರ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಲೋಕದ ಬಾಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾತ್ಮರು ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ನಡೆನುಡಿಗಳಿಂದ ಪ್ರವಂಚದ ಬದುಕನ್ನು ತಿದ್ದುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಲೋಕದಮೇಲೆ ವರಿಣಾಸುಕರವಾದ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೀರುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಸೋಡಿ, ಇದರ ಕೈ ಚಿನ್ನ, ಇದರ ಕಾಲು ಚಿನ್ನ, ಇದರ ಮೂಗು ಚಿನ್ನ ಎಂದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕೆ! ಹಾಗೆಯೇ ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಇದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ, ಅದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ ಎಂದು ಎಂಗಡಿಸಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಂಧವರ ಗುಣಗಾನದಿಂದ ಲೋಕದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ನಿಶೇಷ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಬೆಳಗಿಸಲು ವರಿಶ್ರಮಿಸಿದ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು **ಗುರುಹಿರಿಯ** ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾ **ರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ** ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನಿರ್ಮಲಭಕ್ತಿಯಿತ್ತು. “ಮಾತೃ ದೇವೋಭವ, ಪಿತೃದೇವೋಭವ, ಆಚಾರ್ಯ ದೇವೋಭವ” ಎಂಬ ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ‘ಅಜ್ಞರಾದ ಪಾಮರರಿಗೆ ಪುಣ್ಯ ಗಂಗಾತೀರ್ಥವಿರುವಂತೆ ಸ್ವಭಾವ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥವು ವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ ಪಾವನಕರವಾಗಿದೆ’—ಎಂದು “ಕಾಲಮಾಧವೀಯ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗುರು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅವರದು ಭಕ್ತಿಮಯ ಜೀವನ. ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಬಲದಿಂದ ಅವರು ಸದಾ ಹರ್ಷಚಿತ್ತರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತರೂ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದರು. ಸಂಸಾರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ

ಲೌಕಿಕ ಸುಖ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯೂ ಇತ್ತು. ಆದರೇನು ! ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಅಚಲವಾಗಿತ್ತು. ವಿಶ್ವಸುಖವನ್ನೂ ಸಾಧಿ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಳುಕೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಿಂದ ಎದೆ ಗುಂದಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರು ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದಮೇಲೆ, ಅವರ ನಂಟರೂ ಇಷ್ಟರೂ ಅವರ ಜೀವನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಹೇಳಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ವಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತು. ಅವರು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಆ ವಿದ್ಯೆಯಸಹಾಯದಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ಜೀವನವನ್ನು ನಿರಾಸಂಕ ವಾಗಿಯೇ ಸಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಿತ್ಯತೃಪ್ತರಾದ ಅವರು ಅದಕ್ಕು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ವಡೆದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ, ಸನಾತನ ಧರ್ಮಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರೆಯೆರೆಯಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸಾರದ ಸುಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆಗ ವರಾಧೀನವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸುಖವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಅವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಈ ಧೈರ್ಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ದುಡಿದರು. ಎಂಥ ವಿಷಮ ವರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಡಗಿದರೂ ಅವರು ಧೈರ್ಯಗೆಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲೋಚಿತವಾದ ಸಲಹೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಹಿಂಬಾಲಕರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಲಿಕನಾಯಕನು ಅವರನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ ವಶ ಬರೆದಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದರು. ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ವ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆಮಾಡಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯವೆಂಬುದನ್ನೇ ಅರಿಯರು.. ಅಂಥ ಚಿತ್ತ ಸ್ಥೈರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಜಯವ್ರದವಾಗಿ ವಹಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಜನತಾ ಸೇವೆಯೇ ಜನಾರ್ಥನನ ಸೇವೆ ಎಂಬಂತೆ, ದೇಶದ ಹಿತವನ್ನು ಸದಾ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ನಿರಂತರವೂ ವಶಪಡಿಸಿದರು. ದಾರುಣವಾದ ದಾರಿ

ದ್ರೃಷ್ಟೆ ಅವರು ಹೆದರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶಸೇವಾ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿರ್ವಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚೇತನಗೊಳಿಸಿ ದೇಶಭಕ್ತಿ ದರು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರುಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಪಾಲಕಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿ, ಭಕ್ತರನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಅವರು. ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಯೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸನಾತನಧರ್ಮದ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿದರು ; ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಿಗೆಂದರಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಲುನಡಗಿಯಿಂದ ನಡೆದರು. ರಾತ್ರಿಯೇನು ! ಹಗಲೇನು ! ಯಾವ ಹೊತ್ತಾದರೂ ಸರಿಯೇ, ನಿಂತಕಡೆಯೇ ರಾಜಕೀಯ ; ಇದ್ದಕಡೆಯೇ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ. ಅದ್ಭುತ ಸಂಧಾನ ಚಾತುರ್ಯ. ಅಸದೃಶ ರಾಜ ನೈಪುಣ್ಯ ! ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಪೂಜೆ ; ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ರಾಜ ಕಾರ್ಯ ! ಅವರ ಜೀವನ ರಾಜರ್ಷಿ ಜೀವನ ; ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸಿ ಯೋಗ ! ದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಿದರು ; ಜನರ ನಿರ್ಬಲತೆಯನ್ನು ಅರಿತರು. ದೇಶದ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಹಗಲಿರಳು ಚಿಂತಿಸಿದರು. ನಿರಾಡಂಬರದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರು. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವರು ದೇಶಭಕ್ತಿಯೆಂದೇ ಸಾಧಿಸಿದರು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗುರುಕುಲವಾಸ ಮಾಡಿದರು ; ಹರಯದಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಟುಂಬಯೋಗಿಯಾದರು ; ಮುಸ್ಲಿಮನಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗುರುವಾದರು. ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ದೇಶ ಪ್ರೇಮವೇ ತುಂಬಿತ್ತು. ದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಅವರ ಜೀವನವಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ—ಯಾವಾಗಲೂ ದೇಶಹಿತವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇಶದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಗುರುಪದವಿಯನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಕಾಷಾ ಯಾಂಬರವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಪಟುಭಟನಂತೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ರೇನೋ ! ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಗುರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿಯೇ ತುಂಬಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ದೇಶದ ಜನಜೀವನದ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂದರೆ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವೂ ಅವರು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವೂ ದೇಶ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಹೃದಯರು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಅಪೂರ್ವ. ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಇಂದು ಬೇಕಾದುದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವಿತಾದರ್ಶವಲ್ಲವೆ !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ದೀನಜನರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ದುಃಖಾತರನ್ನು ಕಂಡು ಮರುಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳೆಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇತರರ ಕ್ಷೇಮಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅದು ಅವರ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. “ಪರೋಪಕಾರಾರ್ಥಮಿದಂ ಸೇವಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಶರೀರಂ” ಎಂಬುವೇ ಅವರ ಜೀವನ ಮಂತ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಅವರು ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಆಗಿನ ಜೋಳಮಹಾರಾಜನು ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣುಭಟ್ಟರ ಗುರುಕುಲವನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ಅಂತೇವಾಸಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದಮೇಲೆ ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀರಿ” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು. “ನಾನು ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯ. “ನಾನು ಯಾವುದಾದರೂ ಮರದ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನ ವಂಡಿತನಾಗುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಮಹಾರಾಜನ ವೃಷ್ಟಿ ಮಾಧವರ (ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ) ಕಡೆ ಹೊರಳಿತು. ಆಗ ಅವರು “ನನಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾವಜೀವನವೂ ಮಾನವ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ದುಡಿಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಆಸೆ. ಒಂದು ಸಂತಪ್ತ ಹೃದಯವನ್ನು ಸಂತೈಸಿದರೆ ಕೋಟಿ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದ ಫಲ ಬರುತ್ತದೆ. ದೇಶಸೇವೆಯೇ ಈಶಸೇವೆ ಎಂಬ ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ನನ್ನ ಜೀವಮಾನವನ್ನು ಲೋಕಹಿತಸಾಧನೆಗೆ ಮುಡುಪಾಗಿ ರಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ತಡೆಬಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಿದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಅವರು ಲೋಕಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಜೀವಪರ್ಯಂತವೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು.

“ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರಾಗಿ ದುಡಿಯಬೇಕು. ನಾನು ಅಖಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕವಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲರ ಆತ್ಮವೇ ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮವು. ಇದೇ ಸ್ವದೇಶ ಭಕ್ತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಿತಿ. ಇದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಪರವೇದಾಂತ” ಎಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಜೀವನವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. "ಸಂಸಾರವು ಆತ್ಮೋಪಶಮನಕ್ಕೆ ನಡುವೆ ಒಂದು ಸಾಧನವೆಂದೇ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಸಂಸಾರ ಸೋಪಾನವನ್ನು ಹತ್ತಿಹೋದ ವಿನಾ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಮುಂದಣಮಾರ್ಗವನ್ನು ನೀವು ನೇರುವದಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯೇ ನೀವು ಐಕ್ಯಭಾವವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೆ ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. "ಮೊದಲು ಮೊದಲು ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರಾದಿಗಳ ಹಿತವೇ ನಿಮ್ಮ ಹಿತವೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ನಿಮಗೂ ಅಭೇದಭಾವನೆಯುಂಟಾಗಲಿ ಅನಂತರ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಕುಲಗೋತ್ರ ವಂಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ" ಎಂದು ಅವರು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಆಚರಿಸುತ್ತ ವ್ರತಪಂಚಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶಸ್ವರೂಪರಾಗಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಒಣವೇದಾಂತಿಗಳಲ್ಲ. ಅವರು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಂತಿದ್ದರು. ಉದ್ಯೋಗಶೀಲನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಜಯಶೀಲನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬಂತೆ ವೃತ್ತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಉದ್ಯೋಗಶೀಲರಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬಂತೆ ಗಿರಬೇಕೆಂದೂ, ದೇಶಾಭ್ಯುದಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದುಡಿಯಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಯ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನಿದ್ದೂ ವ್ರತಪಂಚಕ್ಕೆ ವ್ರತೋಪಶಮವಿಲ್ಲ. ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಸಫಲವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಫಲಕ್ಕೂ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೂ ನೀವೊಂದಿಗೂ ಗಮನಕೊಡಬೇಡಿರಿ. ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಯೇ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿರಲಿ ; ನಿಮ್ಮ ದೇಹ ಅನವರತವೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರಲಿ ; ಆತ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಶಾಂತವಾಗಿರಲಿ. ಜೀವನರಂಗದಲ್ಲಿ ಕೃತಕಾರ್ಯನಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಿಷ್ಪಾರ್ಥಕರ್ಮವಿಲ್ಲ. ಇರಬೇಕು. ಸ್ವಾರ್ಥಾತ್ಮ್ಯಗದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಅಜೇಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಜನರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ, ಆ ಸನ್ನಿವೇಶ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಶಾರ್ಯ ರಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಮನೋಭಾವ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಷ್ಟೂ ಕ್ಷೇಮ. ಇದರಂತೆಯೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸದುವಯೋಗವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿಪುಣರು, ಪಾರಮಾರ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗಳು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮಹಾನ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಿ ಕೃತಕಾರ್ಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಮಿತ ಪರಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ತೇಜಸ್ಸು ತುಂಬಿದ್ದುವು. ಹೆಣ್ಣು, ಹೊನ್ನು, ಮಣ್ಣುಗಳ ಆಶೆಯನ್ನು ಮೂರಮಾಡಿ, ಹೊರಮಾಡಿ, ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೂ ನರನಾರಾಯಣನ, ದೇಶಮಾತೆಯ ಸೇವೆ ನಿಷ್ಕಾಮ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಜೀವನ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಅವರ ಯೋಗ ರಮೆ ನಿಷ್ಕಾಮಯೋಗ. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮನೋಧರ್ಮವಿತ್ತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಮನೆ ಮರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ತಮ್ಮದೆಂಬ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕಾರು ಜನಗಳ ಸುಖ ಸಂತೋಷಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರು ದುಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ದೇಶವನ್ನೇ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ತಮ್ಮದೆಂಬ ವಿಶಾಲ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದುಡಿದರು. ಅವರು ಅವಿಶ್ರಾಂತರಾಗಿ ವರಿಶ್ರಮಿಸಿದರೂ, ರಾಜ್ಯ ಲೋಭದಿಂದಾಗಲಿ, ಧನಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದಾಗಲಿ, ಪದವಿ ಗೌರವದಿಂದಲಾಗಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ನಾಡಿನಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ವ್ರಜ್ಜಲಗೊಳಿಸಿ, ಅಬಿಂಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ತಮ್ಮ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ನಿಷ್ಕಾಮ ಸೇವೆಗೆ ಎಣೆಯುಂಟೆ !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಾವಿಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದಂಡ ಮತ್ತು ಜಪಸರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಲೋಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗವೀರ ರವನ್ನೇ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ, ಮೂಲೆಗುಂವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕಾಡು ಜೋಗಿಯಲ್ಲ, ಅವರು ವೀರಸಂನ್ಯಾಸಿ. ಆತ್ಮಧರ್ಮ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಅದನ್ನು ತಾವು ಆಚರಿಸುತ್ತ, ಅದರ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು

ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬೋಧಿಸಿದ ಧರ್ಮವೀರರು, ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಕರು. ಆತ್ಮಾನಂದ ಲಭಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮನಶ್ಚಾಂತಿ ಇರಬೇಕು; ಆತ್ಮತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆಯಿರಬೇಕು. ನಾವು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಅನೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವವರಾಗಲಿ ನಮಗೆ ಶಾಂತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿ ಅದನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಮಾರ್ಗ ತಪ್ಪಿ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತೇವೆ. ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಎಡವಿ ಬೀಳುತ್ತ ಸುಖಕ್ಕೆ ವೃತಿಯಾಗಿ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ವ್ಯರ್ಥವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮನಗಂಡು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಧರ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಕರ್ಮಯೋಗದ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದಲೇ ಅಂದಿನ ಲೋಕ ಅರ್ಜುನವಾಯಿತು. ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇದೇ ಸಿಜ ವೇದಾಂತ ಧರ್ಮ. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಧರ್ಮವೀರರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುವವನೇ ವೀರನಲ್ಲ; ಅಂಥ ವೀರನಿಗೆ ಅಂತಶ್ಚಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಂಬಿ ಅವನನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಬಲ್ಲವನೇ ಧರ್ಮವೀರ. ಅರ್ಜುನನನ್ನು ರಣವೀರನೆಂದರೆ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಧರ್ಮವೀರನೆನ್ನುವಂತೆ, ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕರಾಯ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಯುದ್ಧವೀರರೆಂದು ಕರೆದರೆ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಧರ್ಮವೀರರೆಂದು ಗೌರವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ರಾಗಪ್ರೇಷಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮಹಾ ಸಾಧಕರು, ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವರರು. ದೇವಹಿತ

ಯೋಗ-ಭೋಗ ವನ್ನು ಸದಾ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಜನಬಲವನ್ನು ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ನಿಸ್ವಾರ್ಥಭಾವದಿಂದ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದರು. ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿಂದ ಅವರು ಕುಗ್ಗಿ

ಲಿಲ್ಲ; ಧನಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮೈಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಸನ್ಮುಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಅರಸರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಸೇವೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರರೂಪಿ ವರಮಾತೃನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. “ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು, ಕಣ್ಣು ಹೊಸೆವುತ್ತ, ಎನ್ನ ಒಡಲಿಗೆ, ಎನ್ನ ಒಡವೆಗೆ, ಎನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಂದು

ಕುದಿದಿನಾದರೆ ಎನ್ನ ಮನಕ್ಕೆ ಮನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ” ಎಂದು ಒಬ್ಬ ರಾಷ್ಟ್ರಪುರುಷರು ನುಡಿದಿರುವಂತೆ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದುಡಿದವರಲ್ಲ. ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಲೋಕಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೇ ಆರಿಯರು. “ಹೊಲೆ ಹೊಲೆಯರ ಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕಾದರೆಯೂ ಸಲೆ ಕೈಕೂಲಿಯ ಮಾಡಿದರೆಯೂ, ನಿಮ್ಮ ನಿಲವಿಗೆ ಕುದಿಸೆ ನಲ್ಲದೆ ಎನ್ನೊಡಲವಸರಕ್ಕೆ ಕುದಿದಿನಾದರೆ ತಲೆದಂಡ” ಎನ್ನುವಂಥ ವೀರಜೀವನ ಅವರದು. ಅವರ ಪರಿಶುದ್ಧ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದುದು ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿದ್ದುದು ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ; ಅವರ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಲೋಕವ್ರಗತಿ. ಅವರ ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಾಧನೆಗೆ ವಿಸಾಲು, ಅವರ ಅಂತರಂಗವೆಲ್ಲ ವರಮಾತೃನ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮುಡಿಪು. ಹೀಗೆ,ಯೋಗ-ಭೋಗ ಜೀವನ ಸಾಮರಸ್ಯವೇ ಮೈವೆತ್ತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಅವರು ವಿಷಯಾಲಂವಟರಲ್ಲ; ನಿರ್ಮಲಾಂತಃಕರಣರು; ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಲ್ಲ, ವರಾರ್ಥ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಾತ್ವಿಕಗುಣವರ್ತಿ. ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಪೇಡಿತನದ ಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾರಗೊಡವೆ ನಮಗೇಕೆ; ನಾವು ಒಬ್ಬರ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು, ನಮ್ಮ ಮಹಾನಾಯಕ ವಾಡು ನಮಗಿರಲಿ-ಎಂಬ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವೆಂದು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಿಜವಾದ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವಲ್ಲ ವೀರ ಅಂಜನೆಯ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಭಕ್ತ, ಪರಮಭಕ್ತ. ಆದರೆ ಅವನು ಧರ್ಮಲೋವವನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಹನುಮಂತನನ್ನು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಗೌರವಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೂಡಲೆ ಆ ಕೆಚ್ಚಿದಯ ವೀರನು ಲಾಂಗೂಲಾಸನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಸಾತ್ವಿಕರು ಯಾವಾಗಲೂ, ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮಗೌರವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಶೂನ್ಯತೆಯೇ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವಲ್ಲ. ವಂಚವಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನು ಸಾತ್ವಿಕಗುಣಭರಿತನು. ಆತ್ಮಗೌರವಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಚ್ಯುತಿ

ಬರುವಂತಿದ್ದರೂ ಅವನು ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಭೇಮಗುಣ ಅ ಹನುಮ ಶೌರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವರು ಜನತೆಯ ಮಹಾನಾಯಕರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಅರ್ಹರಾಗಿದ್ದರು. ಕೂಲಂಕಷವಾದ ವಿಷಯ ವಜ್ರಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಯ ಸಂಧಾನ ಚಾತುರ್ಯ, ಇಂಗಿತಜ್ಞತೆ, ದೂರಾಲೋಚನೆ-ಇವು ಜನನಾಯಕರಲ್ಲಿರಬೇಕು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಅಭಿರುಚಿಗಳಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡು ವೃತ್ತಿ ಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಯುಷಿಯಂತೆ ವೃಶಾಂತ ಮನಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದರೂ ರಣ ವೀರನಂತೆ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಂಥ ಸಾತ್ವಿಕ ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಲೌಕಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿವುಣರಾಗಿ ದ್ವಂತಿಯೇ ವಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿ, ಆತ್ಮರಕ್ತಿ, ಧರ್ಮ ಪ್ರೇಮ-ಇವುಗಳಿಂದ ಅವರು ಮಹಾನಾಯಕರಾಗಿ ನಿಂತರು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಕುರ್ಪಿರದ್ದಲ್ಲಿದ್ದ ಯೋಗಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜನನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೆಂದಮೇಲೆ, ಅವರನ್ನು ಎಲ್ಲ ಅಂತಸ್ತಿನ ಜನರೂ ಜಾತಿ ಮತ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸನ್ಮಾರ್ಗನ ಧರ್ಮಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗನ ಧರ್ಮನಿರತರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಾಜ ಕಾರಣವಟುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣ ನಿವುಣರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಶಾಂತಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಣಗೀತೆಯನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯಗಳ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಗ್ರಗಣ್ಯ ರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರಿಂದಲೇ ಅಂದು ಲೋಕ ಅವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿತು ; ಅನುಸರಿಸಿತು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಶೃಂಗೇರಿ ಗುರುಪೀಠವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗನ ಧರ್ಮವನ್ನು ವುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆಯೇ **ರಾಜಯೋಗಿ** ಅವರು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಚತುರರಾಗಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಯಲ್ಲಿ ಕೃತಕಾರ್ಯರಾದರು. ಸನ್ಮಾರ್ಗನಧರ್ಮ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಯಂತೆ ಅವರು ಕೇವಲ ವಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲ ಕಳೆಯ ಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಾವೇ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆ ಯಿಸದಿದ್ದರೂ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಣಿಕ್ಯನಂತೆಯೂ ಮಂತ್ರಿತ್ವ

ದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯಂತೆಯೂ ಚಾಕಚಕ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ ರಾಜಯೋಗಿಯೆನಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಃಪೂರ್ಣ ಮಂತ್ರರಕ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ರಾಜ ತೇಜೋಭರಿತವಾದ ಪ್ರಭುರಕ್ತಿಯೂ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಜಲಕ್ಷಣ ಸುಂಬಿತ್ತು. ಅವರು ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಘ್ರಾಜಿನವೇ ಅವರಿಗೆ ರಾಜಗದ್ದುಗೆ. ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಯೋಗ ದಂಡವೇ ಅವರಿಗೆ ರಾಜದಂಡ ಕೋದಂಡ. ಅವರಿದ್ದ ಎಲೆಸುನೆಯೇ ಅವರ ಅರಮನೆ; ಅವರು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಕಮಂಡಲೋದಕವೇ ಅವರ ರತ್ನಭಂಡಾರ; ಬ್ರಹ್ಮನಿಸ್ಪ್ರಯೇ ಮಣಿ ಮಕುಟ, ಅವರಿಗಿದ್ದ ಧೀಶ್ವರಕ್ತಿಯೇ ಅವರ ಸೈನ್ಯ ಬಲ; ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರವೇ ರಾಜಮಂತ್ರ, ಜವಸರವೇ ವರಪೀಡನೆ. ಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ರಾಜವಾಶ, ಕಾಷಾಯಾಂಬರವೇ ಕನಕ ಪೀತಾಂಬರ, ಆತ್ಮಬಲವೇ ಕೋಟಿ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರೇಮವೇ ಕೊತ್ತಲು; ದೇಶಾಭಿಮಾನವೇ ಕಂದಕ, ಸನಾತನ ಧರ್ಮವೇ ಅವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ. ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಯೋಗಿಯಂತೆ ವರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ರಾಜಯೋಗಿಯಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮರು ಅನೇಕರುಂಟು. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಜ ವಂಶವನ್ನು ನೆಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಒಂದು ಅಖಂಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ನೆರವಾದ ಮಹಾತ್ಮರ ಸಂಖ್ಯೆ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ ವಿರಳ. ಅದರಿಂದಲೇ ನಾವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ರಾಜಯೋಗಿಯೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಆಯಸ್ಸನ್ನು ಲೋಕ ಹಿತಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಳೆದರು. ಅವರ ನಿಷ್ಕಾರ್ಥರಕ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ತನ್ನದೆಂಬ ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯೂ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿಯೇ **ಲೋಕಗುರು** ಅವರು ಜೀವಿಸಿದರು. ಧರ್ಮಲೋಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ನಿಂತು ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ವೈದಿಕ ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಆರ್ಯ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ದಾರಶಸ್ತ್ರ ಹಲುಬುತ್ತಿದ್ದ ಜನತೆಯನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದರು. ಜನರಲ್ಲಿ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಿ ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು

ನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ಅವರು ಭಕ್ತರಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಕೊಡುವ ಧರ್ಮ ಗುರುವಿನಂತೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವೀರವಾಣಿಯಿಂದ ಜನತೆಯ ಗುವ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದೆಬ್ಬಿಸಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರಸತಿಯಾಗಿ ತಾವು ಮಾತ್ರ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರಲು ಬಯಸಿದವರಲ್ಲ. ಲೋಕಹಿತಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ತವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾ ಗುರುಮಗಿದ್ದರು. ಜನರಲ್ಲಿ ಅಂಜುಬುರುಕುತನ, ಅಲಸಿಕೆ, ನಿರಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ನೈಚ್ಯಾನುಸಂಧಾನ, ಮುಂತಾದ ಹೀನಗುಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಿ ಧೈರ್ಯ, ಕಾರ್ಯತತ್ಪರತೆ, ಸದಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಗೌರವಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದ ವೀರಗುರು ಅವರು. ಅತಿರುದ್ರ, ವಾಜಪೇಯ, ಮುಂತಾದ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಅವರು ಆವೇಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಆತ್ಮಯಜ್ಞದಿಂದ ಲೋಕಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗ ಸದೃಶವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಅವರ ಎಲ್ಲ ಹಿಂದೂ ಪಂಗಡಗಳ ಗೌರವಾದರಗಳಿಗೆ ವಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರ. ಸಿಕ್ಕರನ್ನು ನಿಜಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕಡುಗಲಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಮಹಾವೀರ ಗುರು ಗೋವಿಂದರಂತೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನಿರ್ದೇಶ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಅಂದು ವೀರ ಜನಾಂಗವಾಗುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯ ಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮಂಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದಮೇಲೆ ಅವರು ಲೋಕಾರಾಧ್ಯರೆಂದು ಬೇರೇ ಹೇಳಬೇಕೆ !

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಅರಸರಿಗೆ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇಮಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಸವಾರಾಜರಿಗೆ ಕಾಲೋಚಿತವಾದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸನ್ಮಂತ್ರಿ ಕರ್ಣಾಟಕವೇ ಬಲಗುಂದಿ, ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಶತ್ರುಗಳ ಹಾವಳಿಯು ಒದಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಬಹು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ರಾಜತಂತ್ರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಜನಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕರಾಯರಿಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತ ಜನರಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನೆರವಾದರು. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಹರಿಹರ ಸಹೋದರರನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಸಿ

ಸ್ನೇಹಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಒಟುಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದರು. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಅವರ ಯಾವುದೊಂದು ಕಾರ್ಯಾನುಸಂಧಾನದ ಸುಳಿವೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ನಿರ್ಭಯದಿಂದಲೂ ಜತನದಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೆಹಲಿಯ ದಂಡು ಬಂದು ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು ಮುತ್ತುವ ಸಂದೇಭದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಮರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ಅರಮನೆಯಿಂದ ರಾಜವೃತ್ತಿ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯನ್ನು ವಟುವೇಷದಿಂದ ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿದರು. ಇಂಥಾ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಅವರು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಜಯಶೀಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸೇನಾ ವ್ಯೂಹಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಕಾಲವರಿತು ಶತ್ರುವಿನಮೇಲೆ ಬೀಳಬೇಕೆಂಬ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಪರರಾಯರೊಡನೆ ನಡೆಯಿಸತಕ್ಕ ವಿಜೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವವರೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಲಹೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಕೀಯರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ದೇಶವು ದುರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ರಾಜೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಹಗೆಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಮುರಿದರು. ಅವರ ರಾಜಮಂತ್ರ ನೈಪುಣ್ಯದಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಆಧಿಪತ್ಯವು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಅವರ ಧೀಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಪುನಃ ನವಜೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಭಾರತೀಯರ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುವಾಯಿತು. ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ಅವರ ಮನೋರಥ ಈಡೇರಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ವೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಾಯ, ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರರಾಯ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಬುಕ್ಕರಾಯ ಇವರಿಗೆ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಅವರು ನೀಡಿದ ರಾಜಶಿಕ್ಷಣ ಬಲದಿಂದ

ಪ್ರಭುತ್ವ ಶಕ್ತಿ ಸುದೃಢವಾಗಿ ನೆಲಗೊಂಡು ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳು ರಾಜಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿ ವಿಜಯನಗರದ ಕೀರ್ತಿ ವ್ರತಿಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು. ಸುಷ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಮೇಧಾವಿ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅನೇಕರು ಆಗಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಅನಾಯಕವಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ನಿರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಜನಾಂಗವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿ ದೇಶಾಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ರತಿಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಕಾಯರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಧ್ರ ಸನ್ಮಂತ್ರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ದುರ್ಲಭ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅವರು ಮಹಾ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದರು. “ಆತ್ಮವತ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ”—ಎಂಬಂತೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿ

ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನೂ ತನ್ನಂತೆಯೇ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಅವರು ಸಾರಮಾರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿ

ಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ. ಇದಕ್ಕೆ

ಸ್ವಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ವರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಮಾನ

ವತ್ವದಿಂದ ದೇವತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಎಂದೂ ನಾರವಿಲ್ಲ. ಮಳೆ, ಬಿಸಿಲು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ-ಇವು ಯಾವುವೂ ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಾಧಿಸ

ಲಾರವು. ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಗ್ನರಾಗಿ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅವುತಿಹತವಾದ ಆತ್ಮಬಲವಿತ್ತು.

ಆತ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಅವರಲ್ಲಿ ವರಂಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ರಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವರಿಗೆ ವಾನಲೇಪನವಿರಲಿಲ್ಲ ; ಪುಣ್ಯ ಸಂಚಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವವಿತ್ರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಶ್ರೀ ಶೃಂಗೇರಿ ಗುರುಪೀಠದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ ಗುರುವರಂವರಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶವುರುಷರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ

ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸಹಾರಿಕ ಜೀವನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕರ್ಮತತ್ವರ ರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ವಾರ್ಥತೆಗಾಗಿಯೂ ದುಡಿಯು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿದ್ದ ಸ್ಥಳವೇ ನಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ಪುಣ್ಯ ಸಲಿಲ ಅವರ ಆತ್ಮಧರ್ಮವಾಹಿನಿಯಂತೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವನರಾಜಿಯೆಲ್ಲ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನತತ್ವರರಾದ ಮುನಿವೃಂದವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಶಾಂತ ವಾದ ಪುಣ್ಯಾವರಣವೇ ಆ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂತೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಸಂವನ್ನರು ಲೌಕಿಕ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರು! ಇಂಥ ಮಹಾಪುರುಷರು ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ರಂಥ ಅಸದೃಶ ರಾಜಕಾರಣವೇತ್ತರೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗುರುವರ್ಯರೂ ಯಾವ ಜನಾಂಗಕ್ಕಾದರೂ ಭೂಷಣವ್ರಾಯರೆ ! ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ಅವರು ಅದ್ವೈತ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಶಿವಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಭವ್ಯಜೀವನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ವರಿಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಬೇ ಕಾದರೆ ಅವರ ವಾಡ್ಡೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸದೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾ ರದು. ಅವರು ವೇದ ವೇದಾಂಗಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಾಚ್ಛಯ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ, ನಿಜ ವೇದಾಂತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪುರುಷ ಬೋಧಿಸಿದರು. ಗುರುಪೀಠದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷಿಕ್ತರಾದ ಇತರ ಯಾವ ಗುರುವೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಷ್ಟು ವಿಪುಲ ವಾಡ್ಡೆಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರಲಾರರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿ ಸಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥವೂ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅವರ ಲೇಖನ ಶಕ್ತಿ ಅಸದೃಶನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ವಕ್ರೃತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅನನ್ಯ ಸಾಧಾ ರಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಂಥ ವಾಗ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಅಂದಿನ ಜನತೆಯನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಕಾರ್ಯಾನು ಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅವರ ವಕ್ರೃತ್ಯಬಲವೇ ಕಾರಣ. ಅವರ ಲೇಖನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಕ್ರೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣಕಳೆ ಕೊಡುವಂತೆ ಅವ ರಲ್ಲಿ ಕವಿತಾ ಪ್ರತಿಭೆಯಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹೊಸ

ಯುಗಪುರುಷರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕನ್ನಡ ನಾಡು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ವಿಭೂತಿ
 ಗಳ ಅವತಾರದಿಂದ ಕೀರ್ತಿಯುತವಾಗಲಿ. ಅವರು ಆಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಸನಾ-
 ತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದರು; ರಾಷ್ಟ್ರಪುರುಷರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು
 ಕಟ್ಟಲು ನೆರವಾದರು; ವಾಙ್ಮಯ ಪುರುಷರಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು.
 ಅವರದು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಶುಭಜೀವನ !

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನಜ್ಯೋತಿ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಹೃದಯ
 ದಲ್ಲಿ ನಂದಾದೀಪದಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರಲಿ; ಅವರ ಕೀರ್ತಿಕಿರಣ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕ
 ವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರಲಿ. ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಚಿರಕಾಲ ನಲಿಯಲಿ.

— -

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಅನುಬಂಧ

ಕರ್ಣಾಟಕದಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಭಾವ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅವರು ಆ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವರಿಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಅವರಂತೆಯೇ ಇನ್ನು ಹಲವು ಮಹನೀಯರೂ ರಾಜ್ಯನೀತಿ ನಿಪುಣರೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ಮತ್ತು ದೇಶವತ್ಸಲರೂ ಆಗ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಕೈಕಾರ್ಯರಾದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದುದರಿಂದಲೇ ಅಂಥ ಪ್ರಬಲರಾಜ್ಯವು ಎಂದು ತಲೆ ಎತ್ತಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂದು ಜನವದವನ್ನು ಸುಸ್ಥವನ್ನೆಗೊಳಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸಿ ಮಹಾಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಅವನಿಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನಾದರೂ ಇತರ ಮಹಾವುರುಷರ ನೆರವಿದ್ದೇ ಇರಬೇಕು. ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ದಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು ; ಒಂದೇ ಮರ ತೋವು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ಹೀಗೆಯೇ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಬ್ಬರೇ ದುಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖರೂ, ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಹಿಸಿದ್ದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಇತರ ಮಹನೀಯರ ಕಾರ್ಯರಂಗವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ದೇಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹಿಂದಣ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವರ ತರುವಾಯ ಮತ್ತು ಆ ರಾಜ್ಯ ವೈಭವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರಭಾವ ಹೇಗೆ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

“ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಜೀವನವೂ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರವು ಉದಾತ್ತವಾದ ಧೈಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಅವಿರ್ಭವಿಸಿತು. ಆ ಧೈಯಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ಪರಶ್ರಮಿಸಿತು. ಆ ಧೈಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಡಿದುಹೋಯಿತು. “ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಿ ಸ್ವಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂವರ್ಧಿಸುವುದೇ ನೊಂದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತುಂಗ ಆದ ಶ್ರವಣ ಉದಾತ್ತ ನೀತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಿತು.” ದಕ್ಷಿಣಾಪಧದಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ, ವಿದ್ಯೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ನಾಗರಿಕತೆ, ರಾಜ್ಯಾಂಗವಿಧಾನ, ಪ್ರಜಾಧರ್ಮ, ರಾಜನೀತಿ ಮುಂತಾದುವು ಹೊಸಕಳೆಯಿಂದ ಬೆಳಗಿದುವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಮ್ಮ ಈಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಕಾರ ವರಿವಾಕತೆಯೇ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ನಿಜ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸುಮಾರು ಮೂರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಬಾಳಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವತ್ತಿನಾಲ್ಕು ಜನ ರಾಜರು ಆಳಿದರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಅಸಹಾಯ ಶೂರರು; ಅಸಮಾನ ಪ್ರಜಾವತ್ಸಲರು. ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕರಾಯ, ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರ, ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯ, ಸಾಳವ ನರಸಿಂಹ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟವತಿ ದೇವರಾಯ—ಇವರು ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ, ಅನೇಕ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಹರಿಹರನ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು, ಕಂಪಣ್ಣನ ಮಧುರೆಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಲಿಂಗ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆ, ರಾಯಚೂರು ದಿಗ್ವಿಜಯ, ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯನ ಅದ್ಭುತ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಶೌರ್ಯ ಔದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ, ವಿಪುಲವಾದ ರಾಜಾದಾಯ, ದೇಶಾಂತರಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ, ಅತುಲವಾದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಇವುಗಳಿಂದ ರಾಜೈಶ್ವರ್ಯ ಅಪಾರವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಜಧಾನಿಯ ನೈಋತ್ಯವನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ನಗರದ ಸುತ್ತಳತೆ ಅರುವತ್ತು ಮೈಲಿ ; ಸುತ್ತಲೂ ಸುಭದ್ರವಾದ ಏಳುಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆ ; ಆ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಗಸೇ ಬಾಗಿಲುಗಳೂ ಸುತ್ತಲೂ ಆಳವಾದ ಕಂದಕಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ನಗರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸದಾ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ೯೦,೦೦೦ ಸೈನಿಕರಿದ್ದರು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸುಂದರವಾದ ವನರಾಜ್ಯ, ಮನೋಹರವಾದ ಸಸ್ಯಸಂವತ್ತಿನ ಭೂವಲಯಗಳಿದ್ದುವು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಗದ್ದೆಗಳೂ, ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಗಳೂ ಕಾಣುಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ನಗರದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಮಹಾ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳೂ, ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಈ ರಾಜರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ೨೦೦ ಬಂದರುಗಳಿದ್ದುವು. ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಆ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವಿತ್ತು. ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಲಕ್ಷ ಸೈನ್ಯವಿತ್ತು. ಅರಸನೇಯ ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ವೇಟೆಗಳ ನಾಲು. ಅಲ್ಲಿ ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ವಜ್ರ, ವೈಡೂರ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಯನ ಟಂಕಸಾಲೆಯ ಮುಂದೆ ೧೨,೦೦೦ ಕುನಲು ಗಾರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ನಾಡು ತಾಳಿಕೋಟೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ನುಚ್ಚುನೂರಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಹಾಳು ಕೊಂವೆಯಾಯಿತು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನ ಸುವ್ಯಸ್ಥಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜನರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಮಿತಿಗಳಿದ್ದುವು. ವ್ಯವಸಾಯ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಂಘಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂಧನಗಳಲ್ಲಿ ವೀರ ಬಣಂಜಿಗ, ಮಹಾಗಣ ಎಂಬಿವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದುವು. ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಬಾರಾಬಲಾತಿ' ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದ ಆದುದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಬಾಹುಬಲದೊಂದಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಬಲವೂ, ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಧರ್ಮಾಪಕ್ತಿಯೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಕೂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ - ವಿಸ್ತಾರವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೌಖ್ಯ

ಸಂವತ್ಸುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವತ್ತು. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ, ವಿಪುಲವಾದ ರಾಜಾದಾಯ, ದೇಶವಿದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ, ಅಭ್ಯುದಯ ಸಾಧಕವಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು—ಈ ಮೊದಲಾದ ಆಗರಗಳಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಸಂವತ್ಸು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರತ್ನದ ಗಣಿಗಳಿದ್ದುವು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ವಜ್ರ, ವೈಡೂರ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಶಿಹಾಕಿಕೊಂಡು ವರ್ತಕರು ಮೌವಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಮಹಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವೂ ಒಂದು.

ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವು ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಕಾಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಜನಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ರಾಜಗುರು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಮಯ ಬಂದರೆ, ರಾಜನು ತನ್ನ ಸಾಮಂತರಾಜರ ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಸಲಹೆಯನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದನಲ್ಲದೆ, ವೃಜಾಪುಮುಖರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಮತ ವಂಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥರೂ ಅರ್ಹರೂ ಅವ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಾಜರಿಗೆ ಯಾವ ಭೇದ ಭಾವನೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಆರು ವ್ರಾಂತಗಳಿದ್ದುವು. ಒಂದೊಂದು ವ್ರಾಂತವೂ ಸಮರ್ಥನಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ, ವಿದ್ವತ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಸ್ವಯಂಕವಿಗಳೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಹೋನ್ನತವಾದ ಧೈಯ, ಶೌರ್ಯ, ಪರಾಕ್ರಮ, ಸಾಹಸವರತೆ, ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮ, ಸಂತತೋದ್ಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಶಕ್ತಿಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದುವು.

ಕಾವ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪುರುಷರೂ ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದರು. ವೈದ್ಯ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರಿಣತರಾದವರು ತುಂಬಿದ್ದರು. ಮಲ್ಲವಿದ್ಯೆ, ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಸ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರೆನಿಸಿದ್ದ ಪುರು

ಷರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಇದ್ದರು. ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ, ದೇಶ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೇ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಮಹಾ ವೀರರಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರ ಕಟ್ಟಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ, ಉದಾತ್ತ ನಾಗರಿಕತೆಯೂ ಈಗಲೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ನಿಂತಿವೆ. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಶಾರ್ಯ, ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠೆ ಇಂದು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಭಾವ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಮೇಲೆ ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನಜೀವನದ ವ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಆಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೂ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವರು ಪ್ರೇರಕರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ನಂಬಲು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಗಳುಂಟು. ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಥ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಶೇಷದಿಂದಲೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತೆಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರ ಹದಿನಾರಾಣೆಯ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ. ಅದನ್ನು ಆಳಿದ ಅರಸರು ಹುಟ್ಟು ಕನ್ನಡಿಗರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪ್ರೇಮಿಗಳು ; ಕನ್ನಡದ ಪೋಷಕರು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳೇ ಇಂದಿನ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಭುಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಬಿರುದುಗಳು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಸಂಗಮ ಮನೆತನದ ರಾಜರು ಸಮ್ರಾಜ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು. ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು “ಕರ್ಣಾಟಲೋಕನಯನೋತ್ಸವಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಧುರಾ ವಿಜಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾದೇವಿ ಕರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಕ್ರೀಡಾಭಿರಾಮಂ ಎಂಬ ತಿಲುಗು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು “ಕರ್ಣಾಟಕ್ಷಿತ್ತಿನಾಥ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಶರುವಾಯ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಸಾಳುವ ವಂಶದ ನರಸಿಂಹ ನನ್ನು “ರಾಯ ಮೂವರಗಂಡ” ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೆ “ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ ರಮಾ ರಮಣ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಈತನು ತುಳು ಮನೆತನದವನಾದರೂ “ಶ್ರೀ ಕರ್ಣಾಟ ಮಹೀಶ” ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅರವೀಡು ಮನೆತನದ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯನಿಗೆ “ಪ್ರಾಜ್ಯ ಕರ್ಣಾಟರಾಜ್ಯ ಸಾಧವನಾಚಾರ್ಯ” ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ನಾಲ್ಕು ರಾಜಮನೆತನಗಳ ದೊರೆಗಳೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚಳಿಯದಂತೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಶ್ರೀ ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠದ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮತ್ತು ಸಮ್ರಾಟರಮೇಲೆ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಸುದೃಢವಾಗಿ ನಿಂತಿತು.

ಒಟ್ಟು ಕರ್ಣಾಟಕವೇ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಸರಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕಿಳಿದರು. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಗೌರವ, ಸ್ವಾವಲಂಬನ ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದನ ಗೊಳಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದರು. ಅದೇ ಮನೋಭಾವ ಜನರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದ ಜನಾಂಗವೇ ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರಲ್ಲಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ನಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹೇಡಿತನ ಮೂಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಸೋದರ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಗೊಳಿಸಿ ನಾಡಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸಿ, ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಅಸದೃಶ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿಂತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಮಹಾ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದವರೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ. ದೇವಗಿರಿ, ಓರಂಗಲ್ಲು, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ, ಕಾಂಚೀಪುರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಂತ ಗಳೆಲ್ಲ ಪರಕೀಯರ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ

ಣ್ಯರು ಸಾಹಸದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸೆ ನೀಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ವೀರರೂ, ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಕಲಾವಿದರೂ, ವರ್ತಕರೂ, ದೇಶವ್ರೇಮಿಗಳೂ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತವಾಯಿತು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಮೇಲೆ ದ್ರಾವಿಡರು ಮಧುರೆಯ ಸುತ್ತಾನರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಪಾರಾದರು. ಉದಯಗಿರಿ, ನೆಲ್ಲೂರು ಮ್ರಂತಗಳ ಅಂಧ್ರರೂ ಕನ್ನಡಗರ ಕೈಕೆಳಗೆಹೋರಾಡಿದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಭಾವ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡಿತು. ಈಗ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದು ವ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೇ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಭರತಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ಮ್ರಾಂಶಗಳೂ ವರಾಧೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಳಲುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿತು. ಇದು ಕನ್ನಡಗರ ಸಾಹಸವ ಫಲ ! ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕರ್ಮಯೋಗದ ಬಲ.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ, ಸ್ವಧರ್ಮ, ಸ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಡುವಾಲಾಗಿ ಕನ್ನಡನಾಡು ವರಕೀಯರ ಕರಾಳ ಲೀಲೆಗಳ ಆಡುಂಬೊಲವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ರಾಜರಿವರು, ನಾಯಕರಿವರು ; ವೀರಯೋಧರಿವರು. ಆದರೇನು ! ಕರ್ಣಾಟಕದ ದೈನ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಯಾರೊಬ್ಬರ ಹೃದಯವೂ ತಳಮಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ವಾರತಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಾಹಸ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಫುರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಭೀಷಣವಾದ ವರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಾಹಸವಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಥ ಮಹಾ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯದ ಮುಮ್ಮಡಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನೂ, ಹಂಪೆಯ ವೀರ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಮುಖ್ಯರು. ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜಸ್ಸು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು, ಈ ಎರಡೂ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅಂತಶ್ಚಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರಾಜ್ಯದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿದುವು.

ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹಾಳುಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನು ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯರಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಭಗೀರಥ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಅವನು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ದುಡಿದನು. ಅಂದಿನ ಅವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುವ್ಯಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಮದ್ ಬೀ ತೊಗಲಿಕನ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಆನೆಗೊಂದಿ ಮತ್ತು ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯಗಳು ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ದೇಶಭ್ರಷ್ಟರಾದ ನಾಯಕರು ಆಗ ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ಬಳಿವಿಡಿದರು. ಇಂಥ ರಾಜವೃಂದದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳದಿರಲಿಲ್ಲ. ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜನ್ಯರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಸಮಯೋಚಿತ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಸಮಯನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಾಧಿಸಲು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ರತ್ನ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಲು ವೀರನಾಯಕರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಸಮಯವರಿತು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಾಡಿನ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಕಾಯಲು ಬಲವಾದ ಯೋಧವಡಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗತಾನೆ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪರಕೀಯರನ್ನು ದೇಶದಿಂದ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ನೆಲೆವೀಡಾಯಿತು. ಅದರಂತೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಧುರೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ, ಉತ್ತರದಿಂದಲೂ, ದಕ್ಷಿಣದಿಂದಲೂ ಶತ್ರುಗಳು ನುಗ್ಗಿ ಬರುವ ವರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕ ನುಚ್ಚುನೂರಾಗುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಈ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನಾಯಕರ ರಕ್ತಿಯನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವರಿಣಾಮಕರವಾಗಿ ಬೀರಿದರು. ಇದು ದೇಶಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಕ್ಷತ್ರಿಯ

ವೀರರ ಭುಜಬಲಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರಜೋದನಶಕ್ತಿ ಭುಜರೇರ್ತಿಯಾಯಿತು ; ಕನ್ನಡಿಗರ ಭವಿಷ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮುಂಬೆಳಗಾಯಿತು.

ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನು ಪದಚ್ಯುತನಾಗಿ ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟು ರಾಜಕಾರ್ಯಸಂಧಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂಧ ಕಾರ್ಯ ಚತುರರ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವೀರರ ನೆರವು ದೊರೆತುದೇನು ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ ! ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಘಟನೆ ನಡೆಯುವುದೇ ಅವರೂಪ ; ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಸುಗಮವಾಯಿತು. ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಲದೆ ಜನತಾಶಕ್ತಿ-ಈ ತ್ರಿಕೂಟಾಚಲದ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ರೇರ್ತಿದ್ವೈಜ ಹಾರಾಡುವ ಸುಯೋಗ ಲಭಿಸಿತು. ಮುಂದಿನ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅಭ್ಯುದಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಇದು ಪೂರ್ವರಂಗವಾಯಿತು. ಈ ರಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಆಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ! ನಾಯಕನಿಗೂ, ವೀರ ಯೋಧರಿಗೂ ದೇಶಸೇವಾದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಹಾಧ್ವಯುಗವಾದರು. ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನು ತನ್ನನ್ನು ಓಲೈಸಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ವೀರರನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡನು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ಸುಳಿಯದಂತ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಹರಿಹರನೂ, ಅವನ ತಮ್ಮ ಬುಕ್ಕರಾಯನೂ ನಿಯೋಜಿತರಾದರು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜ ಧಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕುಲೋಚಿತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಕೃತಕಾರ್ಯರಾದರು. ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರು ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಡು ಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದೈವಾನುಕೂಲದಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂದರ್ಶನವಾಗಿ ಅವರು ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರು. ಅದು ವರೆಗಾಗಲೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಮೂಡಿತ್ತು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಈ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹದನಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟುಮೊತ್ತಿಗೆ, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ವೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ಅದರ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರನ್ನು ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ತಿರುವಣ್ಣಾಮಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನು ನಡೆಸು

ತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕಾರ್ಯಾನುಸಂಧಾನಗಳಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಬಲರಾದ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಗಿರದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವನದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ನಾಡಿನ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದರು. ಹರಿಹರ, ಕಂಪಣ್ಣ, ಮಾದವ್ವ ಮತ್ತು ಬುಕ್ಕರಾಯ—ಇವರು ರಾಜಕಾರ್ಯಧುರಂಧರರಾಗಿ ಚತುರ್ಗಜಗಳಂತೆ ನಿಂತರು. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ಜಾರೂಕತೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಹು ಜತನದಿಂದ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನೂ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಸಂವರ್ಧನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಉತ್ತರ ವ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರನಾಗಿದ್ದ ಹರಿಹರನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಪ್ರಜಾಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಪುರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಚಾಕ ಚಕ್ರದಿಂದ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರು. ಮೊದಲೇ ಆನೆಗೊಂದಿ, ಕಂಪಿಲ ಮತ್ತು ಇತರ ವ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ನಾಯಕರ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವ್ರಭಾವ ಹರಿಹರನಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವನ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳು ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿಯೂ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುವಂತಾದುವು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದನು. ಅವನು ಮನಲ್ವಾನರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಡಗಿಸುತ್ತ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಿಂದುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಹರಿಹರನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿದಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಶಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ರಾಜಶಕ್ತಿಯ ಮುದ್ರೆ ಬಿತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮ ಜನರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತು.

ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಆತನ ದಾಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ರೂರರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಮನೆತನದ ವೀರ ಪರಂಪರೆ ನಿಂತುಹೋಗುವ ಕಾಲ ಬಂತು. ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿತು.

ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಕಳಚಿಬಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ, ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಬಂತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮನೋಭಿಲಾಷೆ ಫಲಿಸಿತು. ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಜನರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳೂ, ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ರಥೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವೀರವಾಣಿಯೂ ನಾಡನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದುವು. ಅಖಿಲ ಜನತೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಮಾಸಿರೋಗದಂಧ ಪ್ರಭಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದುವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಹಿಂದೂಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿಕಾರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು. ಹರಿಹರನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಅವರು ಪ್ರೇರಕರೂ ಸಹಾಯಕರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಜನರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಜನಾಂಗದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಅಧಿನಾಯಕರಿಗೆ ವಿಲೇವ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿದ್ದ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿ, ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಹರಿಹರನೊಂದಿಗೆ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ತೊಡಗಿದರು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಂಘಟನೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂತು. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಪಣ್ಣನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ತಣ್ಣಗಾದರು. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ರಾಂತರಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾರವ್ವನು ಮಲೆನಾಡನ್ನು ಜಯಿಸಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹರಿಹರನಿಗೂ ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನಿಗೂ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಮಧುರೆಯಮೇಲೆ ವೀರಬಲ್ಲಾಳರಾಯನು ನಡೆಸಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಮಡಿದುದುಬಿದ್ದನು. ಅವನ ಮಗ ವೀರ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಾಲ್ವಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನು ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತುಹೋದನು. ಹರಿಹರನೇ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯದ ಒಡೆಯನಾದನು.

ವಿಜಯ ನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠದ ಗುರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವುಂಟು. ತನ್ನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಹರಿಹರನು ವಿಶೇಷ ಗೌರವ ತೋರಿಸಿದನು. ತಾನು ಶ್ರೀ ಮಠಕ್ಕೆ ಸಪರಿವಾರನಾಗಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ವಡೆದು ಮಹಾದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಭಾರತೀಯರ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಧರ್ಮಗುರುಗಳೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಜ್ಞಾನಸಂವನ್ನರೂ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರೂ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಾಗ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ನೆರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಾಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಈ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣ ವಾಂಡಿತ್ಯ, ಮಹಾಜ್ಞಾನ, ವೀರವೈರಾಗ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೈವೀಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಭೆಯಿಂದಲೂ ಜನತೆಯಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದರು. ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರಿಗೇ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಮಹಾಪುರುಷರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೮೬ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕೀರ್ತಿಲತೆ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿರುವವರೆಗೆ ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಚಿರನೂತನವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿ. ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಚಿರಂಜೀವಿನಿಯಾಗಿ ಬಾಳಲಿ !

“ಚಿರಮಭಿವರ್ಧತಾಂ ಯದುಸಂತಾನ ಶ್ರೀಃ”

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರ, ಇತಿಹಾಸ, ಪರಿಚಯ.

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪುಣ್ಯಜೀವನದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರ! ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಇದು ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸವೇಟೆಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂಬತ್ತು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಇತಿಹಾಸ ವ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗಳು ಪಂಪೆಯೆಂಬವಳು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳಂತೆ. ಆದರಿಂದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಿಗೆ ಪಂಪಾಪತಿಯೆಂದೂ, ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರಾಯಿತು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯೇ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧಿನಾಯಕ, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ಕುಲದೈವ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮಹಾದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅಭಿಮತದಂತೆ ಹರಿಹರನು ಮೊದಲೇ ಇದ್ದ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಮಾಡಿದನು. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಾಕಾರಗಳೆರಡು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಮಧ್ಯೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ಒಂದು ಕಾಲುವೆ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾಕಾರವನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ, ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಮಧ್ಯೆ ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಲಿಂಗ ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧಾಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರತ್ನವೂ ಈ ಮಹಾಲಿಂಗವನ್ನು ಛಿನ್ನಮಾಡಲಿಲ್ಲ! ಇದನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಭಕ್ತಿಭಾವ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಗುಡಿ ಯಿದೆ. ಈ ಭುವನೇಶ್ವರ ದೇವಿಯೇ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆ. ಆಕೆಯ ವರವ್ರಸಾದದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರದ

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈಕೆಯೇ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅಭಿಮಾನ ದೇವತೆ. ಈ ದೇವಿಯ ಗುಡಿಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಾಧಿ ಇದೆ. ವ್ರತಿ ವರ್ಷ ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ದೇವಾಲಯವೆಂದರೆ ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ವಿಠಲದೇವರ ಮಂದಿರ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಒದಗಿದ ರಾಕ್ಷಸ ತಂಗಡಿಯ ಯುದ್ಧದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಕಾರ್ಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಗದೆ ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಮಂಟಪ, ಕಲ್ಲಿನ ತೇರು, ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪ - ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾಚಾತುರ್ಯ ಅನುಸಮವಾದುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ, ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯವಿಠಲದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ ! ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ವಿಶಾಲವಾದ ತೇರನಬೀದಿ ಇದೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹ ಗಳೆಲ್ಲಾ ಮುಕ್ಕಾಗಿವೆ.

ವಿಜಯವಿಠಲದೇವಾಲಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ ಆನೆಗೊಂದಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಶ್ಮಶಾನ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ಅಂಜನಾಪರ್ವತ ಪ್ರಾಂರದಲ್ಲಿರುವ ವಂವಾಸರೋವರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸೀತಾದೇವಿಯ ವಿಯೋಗದಿಂದ ಪರಿತಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಈ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಾಲ ವಿಜ್ಞಾನಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ.

ಹಂಪೆ ರಾಮಾಯಣಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ವರ್ವತ ಶ್ರೀಣಿ, ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಾಡು, ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನದಿ-ಇವು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹೃದಯ ವೆಂತಿದೆ ಹಂಪೆ. ಹರಿಹರ, ರುಘ್ನಾಂಕ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಋಷಿ ಕವಿಗಳು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆ

ದರು. ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಹಂಪೆ ರಾಜಕಾರಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮ-ಇವುಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಹಾಳುಬಿದ್ದಿರುವ ಹಂಪೆಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕಣ್ಣೀರಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಮನೆ, ವಿಜಯದಶಮಿಯ ದಿಬ್ಬ, ಓಲಗ ಸಾಲೆ, ಹಜಾರ ರಾಮಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿ, ಮಹಾರುದ್ರ ವೀರಭದ್ರನ ಗುಡಿ, ಮಹಾಪತಿ | ಕಲ್ಲುಗಳು, ಉಗ್ರ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಗುಡಿ, ಸಾಸಿವೆ ಗಣಪತಿ, ಕಡಲೆಕಾಣಿನ ಗಣಪತಿ-ಇವೇ ಮೊದಲಾದುವು ವಿಜಯನಗರದ ಗತವೈಭವದ ಸ್ಮಾರಕದಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹೇಮಕೂಟವರ್ವತದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಈ ಮಹಾ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜೀವನರಂಗವಾಯಿತು. ಇದೇ ಅವರ ಜನ್ಮಭೂಮಿ, ತಪೋಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕೈವಲ್ಯ ಭೂಮಿ. ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಓಂ ಶಾಂತಿಶಾಂತಿಶಾಂತಿಃ

ಓ. ಎಫ. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯ, ಬಿ.ಎ. (ಆನರ್ಸ್)

ನಂ. ೨೦೬, ಶ್ರೀಗೌರೀವಿಹಾರ

ಶಂಕರಪುರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ.

